

Janwillem van de Wetering

Az üres tükör

Tapasztalatok egy zen kolostorban

EDITIO M

Eredeti cím: *De lege Spiegel*,
De Driehoek, Amsterdam, 1972.
© Janwillem van de Wetering.
© a magyar kiadásra: EDITIO M Kft. 1999.
Fordította Farkas Tünde.

Kiadja az EDITIO M Kiadói Kft.
2000 Szentendre, Kucsera Ferenc u. 1.
Felelős kiadó: Marghescuné Hunor Mária
Tördelés: Király Tamás
Borító: Szaladják István, Virágvölgyi András
Nyomás, kötés: Dabas-Jegyzetosztály Kft.
Felelős vezető: Marosi György ügyv. igazgató
ISBN 963 85878-1-4

Tartalomjegyzék

A kolostor kapuja, egy tyúk és egy tésztaárus	9
Meditálni fáj	24
Az élet szenvedés	45
Tigrisek között	59
Egy nagy pohár szójaszószt és egy veszélyes kígyót	71
Egy szomjas hal	81
Rangbéli különbségekről és egy galambtojásról ...	92
Az első szessin és a bálna pénisz	101
Egy kis fekete mágia	113
A rohátszu, a hetek hete	126
A Nyolcrétű Ösvény, és egy ugrás a mocsárba	142
Egy gátlástalan nap és szatori a fűznegyedben	156
Az ördögök ugyebár gonoszak	164
Ha nem nyújtod ki a karod, megölsz egy zenmestert	174
Aki udvariatlanul bánt egy udvarhölgygel	187
Gyilkossági kísérlet és bevásárló körutak	195
A felhő vajon az éghez tartozik?	211
Aminek vége, elkezdődik	218

A kolostor kapuja, egy tyúk és egy tésztaárus

Kolostorkapu Kiotóban, Japán szellemi fővárosában. A világi főváros Tokió, Kiotó azonban szent város: olyannyira szent, hogy a második világháborúban még az amerikai bombázók is megkímélték – igaz viszont, hogy cserébe a japánok megígérték, nem helyeznek el légvédelmi üteget a városban. Kiotóban nyolcezer, javarészt buddhista szentély áll. Az egyik ilyen épület, egy zen kolostor kapuja előtt álltam. Egyedül voltam, huszonhat esztendő, ruházatom tiszta, frissen mosdottam és borotválkoztam. Szerettem volna szerzetesnek vagy laikus testvérnek jelentkezni. 1958 egyik forró nyári reggele volt. Böröndömet letettem, nem sok holmit tartalmazott, éppen csak pár ruhadarabot, könyveket és tisztálkodószerkeket. A taxi, amely idehozott, már eltűnt. Köröskörül szürkésfehérre meszelt falakat láttam, amelyeket szürke, égetett agyagcserép borított. A falak túloldalán szépen formált, értő kezekkel megnyesett fenyőket pillantottam meg; mögöttük magasodott a templom teteje, sűrű gerendázattal és enyhén lejtő síkokkal, amelyek a peremeken lendületesen fölfelé kunkorodtak.

Még csak pár napja tartózkodtam Japánban. Kobéban szálltam le a holland hajóról, amellyel

Afrikából Bombayen, Szingapúron és Hongkongon át idáig utaztam. Sem kapcsolataim, sem ajánlóleveleim, sem másod-, vagy harmad kézbéli ismerőseim nem voltak.

Pénzem azonban volt. Ha jól beosztom, akár három évig is élélhetek belőle, sőt néha még valami különlegességre is befizethetek. Nem maradtam Kobéban, hanem azonnal továbbindultam Kiotóba. A vonat egy óra alatt megtette az utat. Láttam Japán zöld szántóföldjeit, amelyek még a hollandiaiaknál is zöldebbek, láttam a bennük magasodó hatalmas reklámtáblákat, amelyeket teljességgel valószerűtlennek éreztem, mert semmit sem értettem meg a szövegükből. Figyeltem az útitársaimat: a férfiak elavult, európaias öltönyökben, amelyeket fehér inggel, de nyakkendő nélkül viseltek, a nők kimonóban. Aprók és aláztosak, de szemük kíváncsian csillog. Bizonyára én is kíváncsian viszonoztam a pillantásukat, mert szájuk elé kapott kézzel kuncogni kezdtek. Rájöttem, hogy itt az én európai átlagmagasságommal valóságos óriásnak számítok – óriás vagyok és kívülálló, egy kisebbség tagja. Egy diákfiú, akinek egyenruhája az első világháborút juttatta eszembe, tört angolsággal megszólított. Megkérdezte, turista vagyok-e. Mondtam, igen. Nagyon szép az országom, mondta ő. Egyetértettem vele. A társalgás ezzel el is akadt, egymásra mosolyogtunk. Megkínált cigarettával. Finom volt. Újból ki-kínéztem az ablakon.

Hallottam, hogy Kiotó a templomok városa. Szentélyek és kolostorok, titokzatos helyek rejtélyes tartalommal: épületek, amelyekben a bölcsesség ütött tanyát. Én pedig épp ezt kerestem, a bölcsességet, nyugalmat, letisztultságot. Minden kolostornak van kapuja, ott mehet be az, akit hív a bölcsesség kutatásának vágya – persze, csak ha komolyan gondolja.

Elöttem a kapu klasszikus kínai stílusú famunka, gazdag díszítéssel és művészien kialakított cseréptetővel – önmagában is külön kis építmény. A nehéz, masszív ajtók nyitva álltak.

Az utcáról ismét felnéztem a szentélyre. Nem voltam már egymagamban: lábaimnál egy tyúk kapirgált, szorgalmasan csipegetett a homokban. A távolból utcai térsztaárust láttam közeledni. A szél felém sodorta a frissen főtt térszta illatát. Az árus fakereplőt forgatott, hangja biztatóan hívogatott, de én most minden figyelmemmel a kapura összpontosítottam. A kolostorban senki sem várta érkezésemet.

Az előző éjszakát egy kis szállodában töltöttem, amelynek portása beszélt angolul. Amikor olyan zenkolostor címét kértem tőle, ahol tanulmányozhatnám a zen tanokat, megrökönyödve nézett rám. Azt mondta, ezekre a helyekre nem szabad belépni, menjek el inkább ide meg ide, máshol meg szép kerteket vagy emlékműveket láthatok. Még idegenvezetőről is gondoskodik, ha akarom. Elmondta, milyen büszkék a városukra,

mennyi érdekességet láthatok majd. De hogy zent tanulni! Nem értette a jóember. Azt hitte, újságíró vagyok és sztorikra vadászom, s most egy zentmesterrel szeretnék riportot készíteni. Egyszerűen nem érte fel ésszel, hogy én kolostorban akarok lakni, ahol esetleg magam is szerzetessé válok, és évekig ott maradok. Aztán mégis megadott egy címet, és elmagyarázta, hogyan jutok oda a legegyszerűbben. Útbaigazítását túl bonyolultnak találtam, ezért inkább taxit hívtam. És most ott álltam, ahová igyekeztem.

A tésztaárus közelebb jött. Megállította kocsiját, és biztatóan nézett rám. Biccentettem. Azonnal megtöltött egy tálkát tésztával és zöldséggel. Pompás illata volt. Egy kis ideig habozott, aztán átnyújtott két evőpálcikát. Nem volt nála kanál. Nem tudtam, mennyibe kerül az étel, hát odatarítottam egy marék aprót. Hangosan sziszegve beszívta a levegőt, majd körülbelül húsz pfennignek megfelelő aprót szemezgetett ki a tenyeremből. Amikor észrevette, hogy tudok bánni az evőpálcikákkal, boldogan meghajolt. A tyúk megrohmozott egy földre pottyant tésztaaszalat, mintha az élő giliszta volna. Mindketten nevettünk. Nahát, gondoltam magamban, nem is barátságatlanok erre felé az emberek. Próbálkozzunk.

Meghúztam a hatalmas, patinás rézharang zsinórját. A harang a kapugerendán függött. A tésztaárus összerezsent, hirtelen meghajolt és máris tolt el a kocsiját. Csak később tudtam meg, hogy

ez a szent harang rituális szertartások alkalmával szólal csak meg. A látogatóknak előzetes bejelentkezés nélkül, egyszerűen csak be kell lépni.

Hát ezért a pillanatért szakítottam eddigi életemmel, ezért indultam el a hosszú útra. Ez tehát új életem kezdete, egy új életé, amelyet még csak elképzelni sem tudok. Ünnepestes pillanat: itt állok, mint hófehér, beíratlan lap; újjászülettem. Vidáman, de feszülten léptem be a kolostorkertbe, ahonnan az épületet, mivel már nem takarta a fal, teljes pompájában láthattam. Hűvösnek és elutasítónak látszott, mélységes, érinthetetlen békeségbe burkolódzott. Mintha maga is a kert szerves része lett volna, a kerté, amelyben nem nőttek virágok. Tisztára gereblyézett ösvények vezettek a bokrok, kövek, fák között.

És mindenütt moha, sokféle fajta moha, színük a finom szürkétől a mélyzöldig terjedt: nyugodt, békés színek. De nem látszott békességnek az a szerzetes, aki közeledett felém az ösvényen. Mintha jelenés lett volna. Fura kis figura volt, vastag faltalpú papucsában mintha az emberke jó öt centivel a föld felszíne fölött járna.

Bő fekete köpenyéről, amelyet fehér öv tartott össze, és amely szinte a térdéig szabadon hagyta a lábászárát, akár nőnek is nézhettem volna – afféle takarítónőnek, vagy mosóasszonynak, aki letéve a vödröt a súrolást egy pillanatra abbahagyta. Sebesen közeledett: ruhájának bő ujjai nyugtalanul csapkodtak körülötte. Kopaszra volt borotválva,

mosolya pedig, minden zavarban lévő japán vég-ső menedéke, fémesen csillogott, mert ezüsfogai voltak. Néhány lépésnyire tőlem megállt, és meghajolt. Meghajlása egészen másfajta volt, mint amit eddig Japánban tapasztaltam. A japán ember mindig meghajol, ha valakit üdvözöl, de ez a meghajlás szokott, formális: a hátgerinc meghajlik egy pillanatra, aztán újra kiegyenesedik. Ez a meghajlás azonban ünnepélyes és feszes volt. Az emberke mereven a combja mellé szorította a kezét és csípőből, merev felsőtesttel hajolt meg, így keze mélyen a térde alá csúszott. Utánoztam, amennyire tőlem telt.

– Jó napot – mondta a szerzetes angolul. – Mit kíván?

– A mesterrel szeretnék beszélni – válaszoltam.

– Meg szeretném kérdezni tőle, hogy itt maradhatok-e.

Lassan és tagoltan beszéltem, de mégis úgy láttam, hogy nem érti meg. Rámutattam a bőröndömre, aztán a templomra. Ő követte kinyújtott mutatóujjam vonalát, aztán az arcomba nézett, de a megértés jele még mindig nem mutatkozott rajta. Pár másodpercig csendben álldogáltunk, aztán intett, hogy kövessem.

A kolostor verandáján a cipőmre mutatott: rögtön le is vettem. Aztán egy Buddha-szoborra mutatott, amelyet a nyitott, csak lécekből és papírból készült ajtón át lehetett látni. Ahogyan ő meghajolt a szobor előtt, igyekeztem utánózni.

Majd felvezetett egy falépcsőn és egy kis kamrában egyedül hagyott. A szobácskához vezető úton két tolóajtót is ki kellett nyitnia, amelyek fa síneken csúsztak. Mindkét alkalommal letérdelt a vastag szalmamatracra, amilyennel egész Japánban a padlókat borítják, aztán tisztelettel kinyitotta az ajtót, megvárta, míg bemegyek, majd az ajtó túloldalán az egész szertartás megismétlődött. Megszentelt talajon jártunk.

A kamrácskában nem volt szék, zavartan a padlóra ültem. Szerettem volna rágyújtani, de nem volt hamutartó, és udvariatlannak is éreztem, hogy ilyen környezetben engedély nélkül dohányozzam. Mögöttem egy kis falfülke volt, nyers lécekből – talán vékony, sima fatörzsekből, vagy vastagabb ágakból. Ebben másik szobor állt: egy japán vagy kínai meditáló szerzetest teljes lótuszülésben ábrázolt. Üveg szemével egy pontra meredt, mintegy három méterre a padlón. Sokáig nem jött senki, így alkalmam volt alaposan tanulmányozni a szobrot. Közte és a templom bejáratánál lévő Buddha-képmás között szembetűnő volt a különbség. A Buddha szeretetreméltónak látszott, mosolya részvétellel elegyedő békességet sugárzott. Ez itt másmilyen volt: erős akaratú, feszült. Összeszorított ajka intenzív éberséget fejezett ki. Olyasvalamire koncentrált, ami nem lehetett e világból való. Emberfeletti ereje, kisugárzása volt ennek a szobornak, feszültség keletkezett körülötte. Egy valamiben mégiscsak hasonlított a két alakzat.

Mindkettő szabadnak látszott, mentesnek minden érzékelhető és elképzelhető szenvedéstől.

A fából faragott mestert elragadónak találtam, később azonban üvegszeme nyomasztóan kezdett hatni rám, ezért elfordultam és kifelé nézegettem. Meleg nap volt, a kertajtók tárva-nyitva álltak. Mögöttem tömjénfüst gomolygott, megnyugtatóan hatott rám a súlyos illat. Az ajtók egy teraszra nyíltak. Odaát sziklakertet láttam kis tóval, amelyben aranyhalak úszkáltak kényelmesen, kenyér-morzsát eszegettek, amelyet valaki a vízbe dobott.

Váratlanul megjelent egy szerzetes a verandán és nekiállt felmosni: hatalmas rongytekerésre támaszkodva, azt maga után húzva négykézláb gyorsan hátrafelé kúszott. Mintha valami régi filmvígjáték jelenetét láttam volna. Amikor a folyosó végére ért, azonnal újabb sávba kezdett: inkább hatalmas poloskának vagy vízicsibornak tűnt.

Kifelé nézegettem az ablakon, mégis magamon éreztem a mester szobrának pillantását, s úgy éreztem fenyeget. Szinte megdermesztett a belőle sugárzó erő. Akkor még nem tudhattam, hogy ő volt ama legendás szerzetes, aki hosszú tanulás után lett mesterré, aztán erről lemondva húsz esztendőre eltűnt. A társadalom legszegényebbjai között élt Kiotó hídjai alatt, és nem hivalkodott azzal, hogy bármiben is különb náluk.

A császár, aki maga is a zen híve volt, meghalotta, hogy egy nagy mester rejtőzik a városban, a mendemondákból pedig azt vette ki, hogy a

csőcselék közt él. Valaki megsúgta neki, hogy a mester nagyon kedvel egy bizonyos fajta dinnyét. A császár dinnyeárusnak öltözött, és addig járta a várost, amíg az egyik híd alatt meg nem pillantott egy feltűnően élénk tekintetű koldust. Ezekkel a szavakkal kínálta fel neki a dinnyét:

– Vedd ezt a dinnyét, de ne használd a kezedet.

– Add ide, de ne használd a kezedet – válaszolta a koldus.

Ekkor a császár templom építéséhez pénzt adományozott neki, és megtette tanítónak.

Amíg a kolostor kamrácskájában üldögéltem és vártam, hogy jöjjön végre valaki, eszembe idéztem, mit is mondtak Isten kereséséről. Valakitől azt hallottam, hogy ez egyszerre két irányú mozgás. A kereső azon fáradozik, hogy megtalálja a helyes utat, és csak keservesen jut előre. Ugyanakkor azonban, anélkül – legalábbis eleinte – hogy tudna róla, föl-felé vonják. Milyen szép is lenne, elmélkedtem, ha ez a hatalmas mester egy kicsit hozzájárulna, hogy a magasabb régiókba emelkedhessem!

Nagyon el voltam még merülve, amikor a szerzetes belépett. Zavartan meghajoltam. A szerzetes bölintott és hívó mozdulattal intett. Visszamentünk a verandára, ahol ismét belebújtam a cipőmbé. Áthaladtunk egy rövid átjárón, ami ugyanúgy fedett volt, mint a kapu, majd hamarosan megérkeztünk egy kis házhoz. Arra gondoltam: nyilván ez a kolostor tanítómesterének lakása. Olvastam, hogy a zenmesterek önmaguk törvényei szerint

élnék, és a kolostor rendjével nem sokat törődnek. Nem érinti őket a többiek életrendje, feladatuk egyedül a szerzetesek és más tanítványaik szellemi vezetése, akiket egyesével oktatnak. A verandára lépve a japán szandálok között egy pár nagy, európai szabású cipőt is észrevettem. A szerzetes kinyitotta az ajtót, aztán eltűnt. Egy öreg japánt és egy fiatal, széles vállú fehér férfit pillantottam meg a szobában. A fiatal férfi figyelmesen nézegetett. Előírásosan meghajoltam – kétszeres, barátságos bólintás volt rá a válasz.

– Ül le – mondta a fehér, amerikaiasan csengő angol nyelven.

Harminc éves lehet, gondoltam. Farmernadrágja és csíkos inge egyáltalán nem rítt ki a kolostori környezetből.

– Péter vagyok – mondta az amerikai –, és szerencséd, hogy éppen erre jártam, mert itt senki sem beszél angolul. A mester tudni szeretné, miért tetted le bőröndödet a kolostor verandáján.

Eleget olvastam a zenmesterekről ahhoz, hogy tudjam, nem kedvelik a bőbeszédűséget, és a szótlan módszereket részesítik előnyben. A könyvek szerint előfordulhat, hogy a zenmester hirtelen felordít, csendes séta közben elgáncsol, fejbe ver vagy olyasvalamit mond, aminek látszólag semmi értelme. Úgy éreztem, jobb, ha olyan rövidre fogom a mondókámat, amennyire csak lehet.

– Azért vagyok itt – kezdtem óvatosan –, hogy megtaláljam az élet értelmét. A buddhizmus

tudja a választ erre a kérdésre, és ismeri az utat is a megvilágosodáshoz.

Már beszéd közben éreztem, mennyire nevetéses, amit mondok. Úgy éreztem, kell értelme legyen az életnek, és nagyon ostobán hangzott volna, ha beismerem, hogy fogalmam sincs róla, ez a teremtés itt körülöttem, bennem miért jött létre és létezik. De igazán nem tudtam, mi mást mondhatnék.

Meglepetésemre a mester azonnal válaszolt. Azt hittem, hallgatásba fog burkolózni. Amikor ugyanis Buddhát megkérdezték, van-e értelme az életnek vagy nincs, van-e élet a halál után, végtelen-e a világegyetem, beszélhetünk-e a dolgok eredetéről vagy sem, akkor semmit sem válaszolt, hanem „nemes hallgatásba burkolódzott”. Így jelezte, hogy ezeknek a kérdéseknek nincs értelmük. Agyunk eszközként adatott nekünk, bizonyos, nagyon korlátozott számú feladat elvégzésére, ezért ha a valódi titkokról faggatjuk, néma marad. Maga az agy sem a kérdéssel, sem a válasszal nem bír, s hogy a valódi megértésig, a megvilágosodásig eljuthassunk, egészen más eszközökhöz kell folyamodnunk. Intuitív megérzésünket kell fejlesztenünk a „Nyolckrétű Ösvény”, vagyis a buddhista módszer segítségével. Buddha azt akarta, hogy tanítványai az általa megtalált és kifejlesztett eljárást alkalmazzák. Buddha gyakorlatias, pragmatikus ember volt.

A szürke, dísztelen ruhájában megjelenő öreg

– jó hetvenes, de csillogó szemű – zenmester, nem burkolódzott „nemes” hallgatásba.

– Helyes – mondta végül. – Az életnek van célja, de ez ismeretlen számunkra. Ha majd az út végére érsz, és tökéletes áttekintést nyersz a dolgokról, majd meglátod, hogy a megvilágosodás csak egy vicc.

– *A joke* – mondta az amerikai, és komolyan nézett rám. – Az élet csak tréfa, és ezt egy napon majd megérted. Nem most azonnal, de eljön majd az ideje.

Megkérdeztem a mestert: elfogad-e tanítványának. Bólintott. Nyilvánvalóan azok a könyvek, amelyeket eddig a zenről olvastam, tévesek voltak, vagy tudatlanoktól származtak. Ezekben ugyanis azt állították, hogy a zenmesterek nem szívesen vállalnak tanítványokat. A tanítványt megpróbálják lerázni, azt mondják, hogy a mester túl öreg, beteg, vagy túlságosan sok tanítványa van már így is, vagy pedig elmagyarázzák neki, hogy nem tud még eleget ahhoz, hogy egy mesternél tanuljon, de egyelőre ott maradhat favágónak vagy kerti segédmunkásnak.

Engem viszont azonnal elfogadtak. Egyetlen feltétellel: meg kellett ígérnem, hogy legalább nyolc hónapig ott maradok, mert a mester szerint rövidebb idő alatt semmit sem tanulhatok meg.

– Akár három évig is – mondtam.

– Ennyire nincs szükség – felelte a mester. – Három év túl nagy idő az ember életében. Ne

kösd le magad, ne ígérj semmit, de nyolc hónapig itt kellene maradnod. Ennyi időre készülj. Szoktasd magad a gondolathoz, hogy nyolc hónapig itt maradsz. Nem könnyű itt az élet. Korán, már három órakor kelünk, és tizenegy előtt nem kerülünk ágyba. Sokat meditálunk és sokat dolgozunk a kertben, mindkettő megerőltető. Ezenkívül meg kell birkóznod a teljesen idegen környezettel. Számodra itt minden újdonság lesz: az ülés, a beszéd, az ételek. És azzal, amit itt tanulsz, odakint sem mire sem jutsz. De ez jó is így. Egy kis külön edzés nem árthat meg.

A mester hosszan beszélt, nagy szüneteket hagyva, hogy Péter tolmácsolhasson. Amikor befejezte, úgy véltem, itt az ideje, hogy feltegyem a kérdéseimet. Megpróbáltam értelmesen megfogalmazni őket, de valamennyi ezt az egyetlen táncolta körül: van-e az életnek értelme? A mester megcsóválta a fejét:

– Tudnék válaszolni arra, amit kérdeztél. Mégsem válaszolok, mert nem értenéd meg. Figyelj ide. Képzeld el, hogy szomjas vagy, és szeretnél egy csésze teát. Nekem van teám, és öntenék is szívesen, de nincs csészéd. Nem önthetem a teát a markodba, mert megégetlek vele. A földre sem önthetem, mert csak a szőnyeg lesz foltos. Kell hogy legyen csészéd! Ezt a csészét magad formáld ki önmagadban az itt megtanultak által.

Úgy látszik, a teahasonlattól ő maga is megsomjazott, mert mondott valamit Péternek, aki

tisztelettudóan meghajolt és kiment. Hamarosan visszajött, tálcát hozott, amelyen tea volt és csészek, sütemény, hamutartó és cigaretta. A mester lazított a tartásán, mindjárt oldottabb lett a légkör. Péter a falnak támaszkodott, a mester a hátát dörzsölte a falfülke egyik oszlopához. Én is változtattam helyzetemen, mert eddig a sarkamon ültem, és a lábam igencsak megfájdult.

– Hollandiából jöttél – mondta a mester. – Olvastam a hazádról. Ti szárazföldet vettetek el a tengertől, gátakat emeltetek és kiszivattyúztátok a vizet mögüle. És ha néha visszajön a víz, akkor újra megépítitek a gátakat.

– Háború volt az országaink között – mondtam. – Az öné és az enyém között.

– Igen – mondta a mester. – Nagy háború volt. Sok tanítványom maradt ott. A háború – gyakorlat. Most béke van, most másképp gyakorolnak az emberek. Sok mindent építenek, aztán egyszerre megsemmisítik, majd újra felépítik. Nehezteltek még ránk, japánokra, a háború miatt?

– Nem – feleltem. – A háború alatt Hollandiában voltam. Számomra a gonosz, a kegyetlen, a megvetendő dolgok a német egyenruhához kapcsolódnak. Japánról nincs ellenségképem. Meglátam egy darabkát az országból. Ez szép volt, és az emberek arca barátságos.

A mester mosolygott. Kaptam még egy süteményt és még egy csésze keserű zöld teát. Ezzel aztán vége lett a kihallgatásnak. A mester kinyúj-

tóztatta a hátát, Péter visszatért, én pedig felálltam és meghajoltam.

Kint várt a szerzetes, kezében a bőröndömmel.

– A szobád – mondta, és rámutatott egy kis épületre a kert túlsó végében. Az építmény meglehetősen elhanyagoltnak bizonyult. A nekem szánt helyiség tágas volt, de rettentő piszkos. A szalmaszőnyegek lyukasak voltak, s a külső falat képező lécrács és papír töredezetten, szakadozottan lógott.

A szerzetes seprűt, rongyokat és vödröt hozott. Megmutatta, hol van a ház mögött a belső udvaron a csap, aztán egy tekerics papírral megszerszámokkal tért meg, és nekilátott, hogy meg-reparálja a külső falat. Néhány órát azzal töltöt-tünk, hogy a szobát valamennyire rendbe tegyük. Amikor kész lett, segítőm mosolyogva meghajolt és eltűnt. Kinyújtóztam a padlón, fejem a bőröndön, mellettem egy itt talált tálka hamutartónak. Elégedetten szívtam a cigarettát. Itt vagyok hát, gondoltam, ideértem, elértem a bölcsesség kútfé-jét, szép esélyeim vannak a tudásra. Mégis volt bennem valami bizonytalanság. Idegen volt a kör-nyezet: a ferde tetejű ázsiai szentély, papírfalak, alacsony gerendák, amelyekbe beverhetem a fejem, apró alakok fekete vászonruhában. Mielőtt elaludtam volna, utolsó gondolatom ez volt: lehet, hogy mégiscsak inkább meg kellett volna vásárolnom egy átépített halászkuttert, és most vi-torlázhatnék a holland vizeken.

Meditálni fáj

Szárazon csattanó fa hangja. Meghúztam egy vékony zsineget, sápadt villanykörte fénye gyúlt. Éjszaka három óra. Ugyan mi a búbánatnak csapkod össze valaki éjjel háromkor két fadarabot? Ja, tényleg, villant eszembe, hiszen kolostorban vagyok, és megfogadtam, hogy nyolc hónapon át minden reggel háromkor kelek. Míg sebesen öltözködtem, beütve közben a fejemet egy gerendába, dühös lettem, meg össze is zavarodtam kicsit. Hideg volt, a szemem leragadt az álmoosságtól. Másodszor is odakoppant a fejem, és mire összeszedtem magam, már kint álltam reszketve, fülemben újfajta hangokkal. Az a szerzetes, aki felébresztett, pár száz méterrel arrébb már másokat riasztott: hallottam, amint fadarabjait csattogtatva társai nevét kiáltja. A templomból harang szólt, egy más irányból gong szava hallatszott. Az udvarban megmostam a kezem és az arcom, megfésülködtem. Nem láttam munkám eredményét, mert se lámpa, se tükör nem volt sehol. Borotválkozásra már nem jutott idő. Tudtam, hogy épp három percem van az ébredéstől számítva, hogy beérjek a zendóba – a meditációs csarnokba. Péter az előző este röviden elmondta a napi programot.

Az időt szűken mérték, nem jutott belőle vacakolásra, és legfőképp nem arra, hogy a falnak forduljak és újból elaludjak. Felkelés, öltözködés, és irány a zendó.

A nagy csarnok a kert túlsó végében állt: tulajdonképpen egy tágas üres terem volt. Két oldalán széles, magas padok, rajtuk szalmaszőnyegek és párnák, minden szerzetesnek egy-egy rakás párna. A csarnok közepén állt a Mandzsusri, a meditáció bódhiszattvájának szobrával díszített oltár. A szobor kezében kard, amivel a töprengést vágja széjjel. Tömjénfüst gomolyog. Ha belép valaki, meg kell hajolnia a Mandzsusri előtt, aztán a kolostor előjárója előtt is, aki mindjárt a bejárat mellett ül, hogy szemmel tarthassa az egész csarnokot. Aztán a párnák előtt kell meghajolni: a párnák szentek, hiszen rajtuk következik be majd egyszer a megvilágosodás, ami nem más, mint a teljes szabadság, minden probléma megoldódása.

Ezután gyorsan le kell ülni, keresztbetett lábbal, egyenes gerinccel. Nyitott szemmel magunk elé nézünk, és a meditáció kezdetét veszi. A szerzetes megcsendíti a harangját – legközelebb majd huszonöt perc múlva üt rá újra. Ha minden az előírás szerint történik, akkor huszonöt percen át mozdulatlanul, csendben lélegezve, mély koncentrációban ül mindegyikünk a helyén. Ezután ki lehet menni, de legföljebb öt percre, mert kezdetét veszi a második meditációs periódus, megint csak huszonöt percig. A két periódus

elteltével a szerzetesek egyenként a mester házához mennek. Ezt követi a reggeli, a gőzölgőn forró rizskása lesózott főtt zöldséggel, amit keserű kínai teával öblítünk le. Mindezt Péter mesélte el, miközben leültetett a zendó párnáira.

– Először a jobb lábfejedet tedd a bal combodra – mondta.

Nem tudtam megcsinálni.

– Akkor rakd keresztbe a lábad – javasolta.

Ez már valamivel jobban ment. Afféle törökülésbe helyezkedtem.

– Próbáld meg még egyszer – mondta ezután.

De nem ment, lehetetlen volt. Lábizmaim túl rövidnek és túlságosan merevnek bizonyultak. Péter aggódva bólogatott.

– Hát ez fájni fog – jósolta. – De muszáj lesz megtanulni.

– Nem meditálhatnék széken?

– Miért, talán öregember vagy? – kérdezte gúnyosan. – Vagy rokkant? Nahát! F fiatal vagy, a tested hajlékony, izmaid idővel majd megnyúlnak. Ha keresztbe teszed a lábad, combod a saját súlyánál fogva lassanként leereszkedik majd, és izmaid meghosszabbodnak. Ha minden nap gyakorolsz, pár hónap múlva már tudod a fél lótuszülést, pár év múlva pedig a teljeset. Nekem is ilyen gondjaim voltak, sőt, amikor elkezdtem, még nálad is merevebb voltam.

– De miért olyan örült fontos ez az egész lótusz-ügy?

– Ahhoz, hogy rendszeresen meditálhass, a szellemnek egyensúlyban kell lennie. Ez pedig csak akkor megy, ha a tested is egyensúlyban van. A teljes lótuszülés a tiszta egyensúly helyzete, a tökéletes kiegyensúlyozottság állapota. Ha teljes lótuszülésben foglalasz helyet, egyszerűen muszáj egyensúlyba kerülnöd, másképp nem megy. Megnyugszik a szívverésed, a lélegzeted, gondolataid nem csaponganak többé. Ha a fejed fel-emelve tartod és a gerinced egyenes, akkor minden idegközpontod optimálisan működik. Ha kifogásolod a lótuszülést, mielőtt megpróbálnád, akkor csak fölösleges akadályokat állítasz utadon, és közben azzal áztatod magad, hogy neked így könnyebb.

– Széken ülve valóban nem lehet meditálni?

– Meditálni minden helyzetben lehet – mondta Péter. – De az, amit itt tanulsz, az a legjobb helyzet. Nyolc hónapot töltesz itt, és mi megpróbálunk mindenfélét megtanítani neked. Csak légy engedelmes, és ne fecsegy annyit. Minél többet fecsegsz, minél többet ellenkezel, annál több időt pazarolsz el. Lehet, hogy neked sok a tékozolni való időd, de mi nemigen érünk rá.

A zen szabad, gondoltam magamban. Gondok nélküli, kötetlen, kényszerből mentes. Könnyű és szabad? Püff neki!

Később ezt-azt megtudtam Péterről is. Amerikai katonaként, a megszálló csapatokkal érkezett Japánba, és a zenmesterrel az utcán ismerkedett

meg, véletlenül. Olyan mély benyomást tett rá ez az ismeretség, hogy később visszatért Japánba. Akárcsak én, ő is belépett a kolostor kapuján, csak hogy neki már volt ismerőse: a mester. Pár évig a kolostorban lakott, mostanra már volt háza a közelben. Zongoristaként és énektanárként dolgozott, de minden reggel – vagyis minden éjjel, mert számomra a három óra csak éjszaka maradt – meglátogatta a mestert, és majdnem minden este megjelent a meditáción. Amikor én megismertem, már több mint tíz esztendeje a mester tanítványa volt, tehát haladó.

Eleinte azt gondoltam, hogy a kolostor majd az ő szolgálatára vagy a fennhatósága alá osztt be, de az első évben látni is alig láttam. Amikor megérkezett, azonnal a zendóba sietett, s amikor ott végzett, rögtön hazament. Gyakran és hosszasan tartózkodott a mesternél, de oda nekem nem volt szabad bejárásom. A mester engem csak a hajnali meditáció után fogadott, és ezek a látogatások meglehetősen formálisan zajlottak: a tanító egy kis emelvényen ült, a tanítvány előtte térdelt alázatosan –, szó sem eshetett itt meghitt viszonyról. Japánban nagyon komolyan veszik az illemszabályokat. Néha a kertben is összetalálkoztam a mesterrel, és ha ilyen alkalommal meg akartam kérdezni valamit, megtehettem, de az, hogy egyszerűen csak belépjek a szobájába, mint Péter vagy az előljáró, szóba se jöhetett.

Meg kellett valahogy tanulnom a nyelvet is,

hiszen japánokkal kell érintkezniem. Az egyik szomszéd, egy öreg hölgy, hajlandó volt minden nap foglalkozni velem. Délutánonként egy órát voltam nála, majd a szobámban még egy vagy két óra hosszat készítettem a házi feladatokat. Lassanként érteni kezdtem a nyelvet, de még hosszú időbe, jó fél évbe telt, amíg többé-kevésbé folyékonyan dadogtam. Tökéletesen sohasem tanultam meg japánul.

Az első meditációt sohasem fogom elfelejteni. A fájdalmak már pár perc elteltével jelentkeztek. A combom úgy remegett, mint a hegedűhúr. Két talpam éle két izzó fahasáb. Gerincem, melyet nagy fáradtsággal tartottam egyenesen, mintha össze akarna roppanni. Az idő felfoghatatlanul lassan múlt. Koncentrációról persze szó sem lehetett így, de hát nem is volt semmim, amire koncentrálhattam volna. Így csak ültem ott és vártam a megváltó harangszóra, amely majd véget vet szenvedéseimnek.

Később megfigyelhettem más kezdőket, európaiakat és japánokat egyaránt. Egyet se láttam, aki nálam merevebb lett volna. Legtöbben valamiképpen megtalálták azt a helyzetet, amelyben egyensúlyban maradtak –, csupán én kucorogtam három hónapon át egy hangyaboly közepén, míg legalább egyik lábamat fel tudtam tenni a másikra. Csak ezután lélegezhettem fel egy kissé, bár a fájdalmak persze még sokáig kísértek. Szervenadni sokféleképpen lehet.

Azt hiszem, a meditáció mindenkinek nehéz. Az ember személyisége aktivitásra, tevékenységre irányul. Járkálunk, történeteket mesélünk, tréfálkozunk, és mindezt egyetlen cél érdekében: be akarjuk bizonyítani önmagunknak és a többieknek, hogy élünk, és hogy jelentős személyiségek vagyunk. Rettegünk a csendtől, a saját gondolatainktól. Zenét hallgatunk, filmet nézünk –, és nagyon nem szeretünk önmagunkra figyelni. Cigaretttára gyújtunk, barkácsolunk, iszogatunk vagy kinézünk az ablakon. A meditáció során mindeme tevékenységek lemállanak rólunk.

Van egy zen gyakorlat, amelynek kinhin a neve. A szerzetesek ezt úgy gyakorolják, hogy egy-egy órányi hallgatásban eltöltött meditáció eltelével felállnak, és körbe járva folytatják a meditációt. Csak a gyakorlatot vezető előljáró ügyel az útra és az időre, a többiek vakon követik őt. Amikor először vettem részt ilyen kinhin-gyakorlaton, ki kellett törnöm a körből, és egy fának dőlve könnyesre nevetnem magamat: pont én, a vándormadár, az állhatatlan beatnik – akkori-ban még nem voltak hippik –, éppen én taposok engedelmesen a sorban, és tartom be az előírt időt!

A meditáció gyakorlása elősegíti a kötöttségektől való felszabadulást, a távolságot tartani tudást. Az én kötöttségemet magam termeltem ki önmagamból, azzal az elképzeléssel, hogy én nem kötődöm semmihez.

Egy japán orvos, aki gyakran vett részt a szerzetesek esti meditációs gyakorlatán, elmondta: nehezebb esik, hogy ne törjön ki belőle a vihogás, amikor csendben kuporogva megpróbál koncentrálni. A csendes üldögélés a megfelelő eltávolodás elérésének eszköze, az elszigetelődésé, és pedig nemcsak a külvilágtól, hanem attól is, ami bensőnkben történik. Amikor később már én is megkaptam a koanomat, amire összpontosítanom kellett, észrevettem, milyen könnyen át tudja törni ennek az elszigeteltségnek a falát a leglényegtelenebb dolog is. Ha eszembe villant egy jó leves, amit tíz évvel ezelőtt egy vendéglőben ettem, elég volt arra, hogy jó tíz percen át a legvadabb és legösszefüggéstelenebb dolgokra gondoljak.

A meditáció azt jelenti: csendesen ülni a megfelelő testtartásban, és egy tetszés szerinti tárgyra összpontosítani. Ez lehet Buddha, Krisztus, egy kavics, az üres kék levegő, Isten, a szerelem – vagy akármi. A zengyakorlásban ezt a koncentrációt a koanra irányítják: ez egy olyan kérdés, amit a mester választ ki a tanítványának. Meg kell próbálni, hogy eggyé váljunk a koanunkkal, hogy feloldódjunk benne, hogy megszüntessük a koant és a bennünket elválasztó határokat, egészen, amíg minden el nem tűnik, és egyedül csak a koan marad meg, amely az egész kiüresített világot betölti. Ha elérünk eddig, megtörténik a megvilágosodás, a kinyilatkoztatás. Nagyon egyszerű, csak éppen teljességgel lehetetlen. Vagy legalábbis

látszólag lehetetlen, hiszen ha valóban az volna, akkor valamennyi misztikus iskola fáradozása hiába való volna. Márpedig a misztika olyan ősi, mint maga az emberiség, és valamennyi iskolájából kerültek ki megvilágosodottak, bölcsek, mesterek, bódhiszattvák és buddhák. Minden gyakorlás közös jellemzője, hogy az egót megtörik, az ént szétmorzsolják.

Különösen a kezdőnek nem tanácsos, hogy egyedül végezze a meditációt. Csak csoportban sikerülhet, amikor is a csoport tagjai előre megállapodnak abban, hogy mennyi ideig meditálnak. Ilyenkor aztán akár a büszkeség, akár a szégyen rákényszerít arra, hogy végigcsináljam. Ha a többieknek sikerül, nekem miért ne?

A büszkeség nem minden esetben negatív tulajdonság. A cél elérésének nagyon is jó eszköze lehet. A többiek nem inognak meg, hát én sem ingadozom, túlságosan büszke vagyok ehhez. Túl büszke vagyok, hogy a fájdalomtól nyöszörögjek, büszke ahhoz, hogy megvakarjam a tarkómat. Csendben ülök, akár a többiek. És ha mindenki így gondolja, akkor a csoport tényleg nyugodtan végigüli az idejét. Persze, ez nem jelenti azt, hogy sohasem ingadoztam vagy nyöszörögtem: a büszkeségnek is megvannak a határai. Néha olyan elviselhetetlen fájdalmakat éreztem, mintha tüzes nyársban ültem volna. Fogaim csattogtak és felfelzokogtam, egyszerűen nem bírtam uralkodni magamon. Az előljáró észrevette nyavalyás

állapotomat, és huszonöt percre kiküldött a kertbe. Ott kellett folytatnom a meditációs gyakorlatot, fel-alá járkálva a kertnek abban a részében, amit még jól be tudott látni helyéről, a zendő bejáratától.

Első napom a kolostorban nyugodtan telt el. A kora hajnali meditáció után nem eresztettek a mester elé, hanem a kamrába küldtek. Valaki reggelizni hívott. Mindenki lótuszülésben foglalt helyet az alacsony asztalkáknál, csak nekem engedték meg, hogy térdeljek. Ez könnyebb volt ugyan, de egy idő elteltével éppolyan fájdalmas, mert az ebédlő padlóját keményfa burkolta. Étkezés előtt a szerzetesek egy szutrát mormoltak, egy klasszikus kínai nyelven írt Buddha-prédikációt, amelynek ritmusát a szakács fadobja adta. Hipnotikus hatású dal volt ez, szögletesen ereszkedő, szinte lekoppanó, szaggatott, éles szótagokkal. Ezután rizst és forró vizet kaptunk tálkákban, egy másik tálkában pedig savanyított zöldségfélét, ami egészen finom volt. Takuan is volt, egyfajta narancsszínű retek, szintén tartósítva, szeletekre vágva. Vettem belőle pár szeletet, és bekaptam: borzasztóan csípett, fintorogtam tőle, beszívtam az arcomat és kétségbeesetten néztem körül, éreztem, hogy kiver a víz. Evés közben általában senki sem beszélt, de most, látva a csemege fakasztotta különös viselkedésemet, mindenki kuncogott, még a szigorú előljáró is. Később megszoktam a takuan ízét, sőt meg is

szerettem, és titokban el-elcsórtam pár darabot a konyháról, ha áthaladtam rajta.

Reggeli után dolgoztunk. Felmosórongyot kaptam, és egy hosszú folyosóra vittek. Amikor ezzel elkészültem, még további folyosók vártak. Végre megkondult egy harang. Egy óra szünetünk volt. Bementem a kamrába aludni. Még mindig nagyon korán volt: reggeli hat óra.

Hétkor a többiekkel együtt a konyhakertbe mentünk uborkát szedni. A szerzetesek overallt viseltek; tréfálkoztak, fecsegték, lökdösődtek. Legtöbbjük fiatal volt, tizenhét és huszonegy év között. Akadtak köztük idősebbek is, de ezek egymás közt beszélgettek, én csak a fiatalokkal ismerkedtem meg.

Az előjárónak saját szobája volt. Valójában ő vezette a kolostort, és mivel felszentelt pap volt, nagy tiszteletnek örvendett a többiek előtt, akik rangban alatta álltak. Ő intézte a kolostor pénzügyeit, fogadta a vendégeket és az ajándékokat, vezette a könyvelést, és levelezett is. Én is neki fizettem havi koszt-kvártély díjamat: még húsz márkára se rúgott. Életem legolcsóbb szállása volt ez.

Egy idősebb szerzetes volt a szakács. Egyszerű volt a mindennapi táplálék: zöldség, rizs, zabkása: szigorú vegetárius koszt, néha sült tészta, vagy egy olyan zöldséges egytálétel, ami a kínai csap-csoi-ra emlékeztetett. A szakács igen ízletesen tudta elkészíteni. Időnként ünnepi lakomában volt részünk, ilyenkor a szakács három-négy

társa segítségével nagyon különleges ételeket tá-
lalt fel. Általában azonban az étel nagyon egy-
hangú volt, és kevéssé tápláló. Ebből hamarosan
bajom lett: gyengének és betegnek éreztem ma-
gam már néhány hét elteltével. A szerzetesek or-
vost hívtak, aki tartalmasabb ételeket rendelt, így
aztán engedélyt kaptam, hogy napjában egyszer
a kolostoron kívül étkezzem. Ez nem volt mindig
kivitelezhető, a kolostor ugyanis időről időre be-
zárta kapuit, néha egy teljes hétre. A közelben rá-
akadtam egy kis vendéglőre, ahol sült rizst és
hússalátát tudtam enni.

Ebéd után ismét meditáció következett négy pe-
riódusban, vagyis két órában. A vacsorát már négy
órákor tálalták, ez volt a nap utolsó étkezése. Este
hétől tízig ismét meditáltunk. A zen kolostorok
meditációs idői különbözőek: télen hosszabbak a
periódusok, mint nyáron. Észre kellettennem,
hogy még ez a könnyű, hat órás gyakorlat is mesz-
sze meghaladja erőmet. Mégis kitartottam. Muszáj
volt, a büszkeség nem engedte, hogy feladjam.

A könyvekben olyan figyelmeztetéseket olvas-
tam, hogy nem tanácsos egyedül meditálni, mert
veszélyeket rejt. Csakis tapasztalt mester felügye-
lete alatt szabad gyakorolni. Én azonban nem hi-
szem, hogy ez így volna. Ha néhány, viszonylag
normális ember csendben össze akar ülni egy órá-
ra, vagy akár többre, ennek semmi akadályá.
Csak akkor keletkezhet átmeneti zavar vagy vá-
lik nyugtalanná a légkör, az összes kellemetlen

következményekkel, ha a csoport valamelyik tagja, vagy akár többen is, misztikus élményt, asztrálestű, segítőkész szellemeket, víziókat, sugártengert várnak. A buddhizmus az átlagos, normális embernek való. Módszer, amellyel az ember mindennapi tevékenységeit misztikus élménnyé képes avatni. Nem bűvészinások iskolája, segítségével sem a jövőt nem mondhatjuk meg, sem azt, ki volt XIV. Lajos az előző életében. Ha az aura-látó harmadik szemünket akarjuk kifejleszteni, a buddhizmus arra sem a megfelelő módszer.

Kínában egykor egy zenmester utazgatott tanítványjaival, és a főváros mellett egy folyónál vert tanyát. Egy másik szekta szerzetese felkereste a tanítványokat, és megkérdezte őket, milyen varázslatokat tud véghezvinni a mester. Az ő mestere ugyanis képes arra, hogy ha a folyó egyik partján áll, a másik parton lévő tiszta papíron megjelennek az írásjelek, amelyeket a mester emitt ír a levegőbe. Az egyik zentanítvány erre azt válaszolta, hogy alighanem az ő mestere is nagyon nagy tudományú ember, aki a legmeglepőbb mutatványokra képes. Például: ha alszik, akkor alszik, ha pedig eszik, akkor eszik.

Különösen Tibetben alakultak ki olyan tanok, amelyek a buddhista módszereket egyebekkel ötvözik. Az ilyen iskolák hívei azt állítják, hogy mindenféle természetfölötti képességek birtokában vannak. Repülni tudnak, különböző helyeken

egyidejűleg materializálódnak, tárgyakat tüntetnek el és jelentetnek meg. Elképzelhető, hogy igazak ezek az állítások, a kérdés mégis az, hogy az ilyen tulajdonságok lényegesek-e. A zenmesterek épp elégszer nyilvánítottak már véleményt ezekről a dolgokról. A természetfeletti adottságok csak akadályok a megvilágosodás, a belátás, az igaz megértés felé vezető úton. Buddha sohasem kétkedett természetfeletti tulajdonságaival, egyszerűen csak tanította a Nyolcérétű Ösvény módszerét, és maga járt elöl jó példájával.

A kolostorban állandóan figyelmeztettek a mindennapi, egyszerű életre. Ahányszor csak megpróbáltam előállni valami nagyon okos elmélettel, vagy levegőnek néztek, vagy megmosolyogtak, vagy kurtán helyre tettek. Csak az „itt és most” számított – az, amivel foglalatostkodtam, lett légyen az krumplihámozás, rizsmosás, gyomlálás vagy japán szavak biflázása, teaivás vagy meditálás. Nem töprenghettem túl sokat, megvolt a feladatom, a koanom, azt kellett megfejtennem.

Dühítő és bosszantó, ha egyfolytában a torokdra forrasztják a szót, ha nem mondhatod el: „Te, figyelj, valamit megéltem most, elgondoltam valamit, azt hiszem, rájöttem valamire, megértettem valamit, kérlek, hallgass meg.” Legmélyebben akkor bántott ez a beszédtelesség, amikor észrevettem, hogy a meditáció – még ez az én nyamvadtul kivitelezett meditációm is – újfajta szín- és formaélménnyel gazdagított.

Ha átmentem a kolostor kertjén, észrevettem, hogy egy kövön terjedő mohafolt, egy lassan tovaúszó aranyhal, vagy a szélben hajladozó nád látványa extatikus érzést vált ki belőlem. És míg a színek és formák világába belevesztem, mintha egy kicsit el is tudtam volna távolodni önmagamtól. – Ezt az élményt Afrikában is átéltem már egyszer, hasisfogyasztás után. De most ezt az érzést nem csupán a „szép” dolgok megfigyelése váltotta ki, a mohafolté meg az aranyhalé, ugyanilyen eredménnyel járt a szemetesvödör látványa is, sőt még egy rakás kutyahagyatéké is, amelyen legyek zümmögtek.

Ez a „csúcs” kielégítőbb volt, mint a hasis okozta élmény, mert csendes boldogság áradt szét bennem, amihez néha kellemes feszültség is társult, a hasis élvezetekor viszont sohasem tudtam, hol is vagyok valójában. Néha ez nem is volt baj, máskor viszont éppenhogy félelmetes és sivár érzéshez társult, olykor nyomorú látomások gyötörték, például vég nélküli, földöntúli fényben úszó országutak látványa. Most azonban egyáltalán nem képzelegtem. Úgy éreztem, pontosan azt látom, ami az orrom előtt van. Megpróbáltam magarázatot találni a jelenségre, és végül azt sütöttem ki, hogy a mindennapi életben túl felületesen, kapkodva élünk, és nincs időnk a dolgok megpillantására. Érzékszerveink nem fejthetik ki képességeiket a maguk teljességében, túl sokat markolunk egyszerre – és persze semmit sem fogunk.

Egyedül a szélsőséges dolgok – az alkohol, a hasis élvezete, vagy az olyan veszélyes tevékenységek, mint a motorozás – képesek csak magukkal ragadni a figyelmünket. Egy fa önmagában a szépség minden teljességét magában hordozza – de ki néz meg manapság egy fát?

És íme, most hirtelen és váratlanul, sőt akaratlanul, lehetőségem nyílt a környező dolgok alapos megfigyelésére és szemrevételezésére. Ennek, gondoltam magamban, olyan nagy jelentősége van, hogy feltétlen meg kell osztanom arra illetékes személyekkel, és jóvá kell hagyatnom velük az élményt. A mesternek azonban egy jó szava sem volt hozzám. Ő természetesnek találta, hogy a köveken növény moha és a szemetesvödör érdekes vizuális élményt nyújt. Még a szokásos főbólintására se méltatott ezért, hiszen az ilyesmi alapigazság, szóra sem érdemes. A zen kolostorok bizony szigorúak és kemények.

Néha mégis megdicsérték, sőt a szigorú előljáró maga hívott meg magáncellájába és vendégelt meg keserű teával és édes süteménnyel, holott azt sem tudtam, mit tettem helyesen. Egyszer több héten át „teás” voltam a zendóban (a kolostorban sem viseltem soha szerzetesi öltözéket, hanem mindig farmert és fekete pulóvert, télen pedig vattakabátot). A harmadik meditációs periódus után halkán ki kellett osonnom a konyhába, nagy kanna teát főzni és igyekezni gyorsan visszafelé a csarnokba. Visszatérésemet harangkondulás

jelezte, nekem pedig meg kellett hajolnom az oltár előtt. Ezután mindenkinek kitöltöttem a teát. A teáscsészékről nem nekem kellett gondoskodnom, ez egy másik szerzetes gondja volt. Egyszer azonban elfelejtette a csészéket. Megrökönyödve álltam ott, kezemben a gőzölgő kannával – senki se volt csészéje. Szerencsére gyorsan megértettem, hogy nem állhatok ott örökké, hát új szerzést teremtettem. Meghajoltam az oltár előtt, és visszarohantam a konyhába csészékért. A zenkolostorokban történő minden megmozdulást szabály írja elő, még a legközönségesebb mozdulatok is koreográfia szerint történnek, de nem létező csészékről nem rendelkezett a szabályzat. A konyhában nem leltem a rendes csészéket, de nem volt időm keresgélni; előkaptam, amiket a szekrényben találtam, visszafelé megint meghajoltam az oltár és a rajta trónoló bódhiszattva szobor előtt, mindenkinek a kezébe nyomtam egy-egy csészét, a tálcat az oltár mögé állítottam, aztán töltöttem. Úgy éreztem, a váratlan helyzetnek ez a megfelelő megoldása. Tanítómestereim: a mester, az előljáró, sőt később Péter is roppant jelentőségteljesnek tartották ezt az eseményt. Mindhárman azt mondták, hogy bebizonyítottam, milyen jó tanítvány vagyok. A zeniskolázás ugyanis a tudatot edzi, arra ösztönöz, hogy mindig figyeljünk arra, amit éppen csinálunk, mindenkor igyekezzünk azt a lehető legjobban elvégezni, és tudatosan éljük meg mind külső körülményeinket,

mind a környezetünkben betöltött szerepünket. Így aztán, ha hirtelen valami váratlan helyzet adódik, vértelenül állunk elébe, és ha magunkat menteni tudjuk, akkor mások is megmenekülhetnek a segítségünkkel. Az a szerzetes, aki megfélemedezett a csészéről, nem kapott korholást, elvégre mindenki megkapta a teáját.

A zenmesterek nagy színészek. Háromszor tűzhettem volna tollat a kalapom mellé – amikor az előjáró behívott a cellájába, amikor a mester megszólított a kertben, és amikor Péter a konyhában futólag vállon veregetett. De mindez önmagában semmi jelentőséggel nem bírt. Teáscsésze vagy nem teáscsésze, a dolog szóra sem volt érdemes. Eleinte még elhitttem, hogy valami nagy jót tettem, de aztán olyan harsányan ripacskodtak velem, hogy rá kellett jönnöm, alighanem csupán a tudatosságról akartak közölni valamit.

Ezenközben tovább folytatódtak a meditációs gyakorlatok, napról napra, néha hat, néha nyolc, néha tizenkét órán át. A hónap első hetében a kolostor kapui bezárultak, a szerzetesek nem kaphatták meg a postájukat, a telefont is lezárták. A mester naponta nem egyszer, hanem háromszor fogadott bennünket. Engem megérkezésem után egy hónappal eresztettek először a mester elé. Előtte a távollétében kellett gyakorolnom, hogyan kell „a mestert látni”. Az előjáró játszotta a szerepét: leült egy kis emelvényre, és szemében ravasz-kás szikrákkal figyelt. Lassan kellett belépnem, meg-

hajolni, háromszor megérinteni a padlót, aztán le-
térdelni, amikor pedig befejeződött a beszélgetés,
ugyanazt a ceremóniát kellett megismételnem, de
visszafelé, és a termet is hátrálva kellett elhagy-
nom. El kellett próbálnom párszor, mire az előljá-
ró elégedett volt. Azt mondta, meg kell tanulnom
óvatosabban közlekedni, mert nagyobb súlyom és
magasságom kellemetlen ingásba hozhatja a pad-
lót, és ez zavarhatja a mestert.

Ugyan egyre inkább fanatikus zenrajongónak
éreztem magam, de ezt azért egy kicsit eltúlzott-
nak véltem – akárcsak a katonaságnál, ahol a sok
tisztelgést meg fővetést egyszerűen nevetséges-
nek és értelmetlennek találtam. Nem győztem el-
hessegetni ezt a tiszteletlen és rebellis gondolatot,
arra gondoltam, hogy a zenmesternek szabadnak
és kívülállónak kell maradnia, és hogy voltaké-
ppen itt is csak illemszabályokról, szokásformákról
van szó, amelyeknek legfőbb célja, hogy a tiszte-
let és a rend látszatát fenntartsák.

Az előljáró azt javasolta, hogy amíg a kolostor-
ban vagyok, ne olvassak. Nem törődtem ezzel a
tanáccsal, és elolvastam Milarepának, ennek a ti-
beti buddhista szentnek az életrajzát. Milarepa
mielőtt találkozott Marpával, a tanítómesterével,
feketemágus volt, de belátta és megbánta tévely-
géseit. Marpa tanácsára olyan tetteket hajtott vég-
re, amelyekkel levezekelhette eddigi élete sok go-
noszságát. Házakat kellett építenie, és valahány-
szor elkészült egy házzal, Marpa kijelentette,

tévedett a helyet illetően, és a háznak voltaképpen nem ezen, hanem amazon a dombon kellene állnia. Milarepának ekkor kőről kőre szét kellett szednie a házát, és újra felépíteni a mestere által kijelölt új helyen – csak hogy amonnan is elcipelhesse majd. Nekem ez mindenesetre nem tűnt olyan borzalmas büntetésnek. Inkább építettem volna kőházakat – még ha abban a tudatban is, hogy le kell bontanom –, mint hogy ott üljek a zendóban, és lassan tönkremenjek. Később a könyv Milarepa meditációiról is beszámolt. Szó sem esett arról, hogy gondja lett volna vele, egyetlen szó sem a hát- és a lábfájásról, sem az elalvás elleni küzdelemről, vagy a fejfűgásról.

Az alvás sohasem okozott számomra gondot – de most ellenségek lettünk. Éjszaka négy órát aludtam, napközben egyet – persze ha nem zavartak fel valami haranggal vagy gonggal, hogy elhívjanak valahová. Időközben megtanultam az egyes jeleket. A templomokban minden nap énekeltek, nekem is ott volt a helyem. A dalok szövegét nem tudtam kibetűzni, dallamuk is követhetetlen volt számomra. Így meg kellett elégednem azzal, hogy letérdelek, és hallgatom a szerzeteseket. Néha szó szerint elaludtam és előrebuktam. Mivel nem lótuszülésben ültem, képtelen voltam az egyensúlyi helyzetemet úgy megőrizni, ahogy a lótuszülésben kényelmesen elhelyezkedő szerzetesek. Ők akár el is alhattak, anélkül, hogy felborulásuk miatt nevetségessé

váltak volna. Néha annyira reménytelennek éreztem az egész vállalkozást, hogy minden lelkierőmet össze kellett szednem ahhoz, hogy hajnalban egyáltalán felkeljek. Közvetlen jövőmet csak gyalázatok és áthághatatlan akadályok sorozataként tudtam elképzelni. Néha ágyban maradtam és fejfájásra vagy torokbántalmakra hivatkoztam. Persze túl gyakran ezt se lehetett eljátszani. Elvégre nem azért jöttem a kolostorba, hogy elszökjem a gyakorlatok elől.

Nagyon hiányoztak a barátaim. Azok a viccek, amiken a szerzetesek derültek, egészen mások voltak, mint amiken mi szoktunk nevetni. Nagyon hiányzott legalább egyike ezeknek a régi barátoknak, akivel jól kinevethettem volna magam azon a sok látszólag logikátlan, értelmetlen vagy kifordított helyzeten, ami itt adódott. Hiányzott a motorom is, és mérges voltam, hogy nem hallgathatok jazzt, bár az itt hallható zenét, a szerzetesek énekét, a deszkalap és a kisharang ütögetését, a gyökérdobok és gongok hangját is magával ragadónak találtam. Hébe-hóba nagyon szívesen megittam volna egy-egy csésze kávé az örökös kínai tea helyett. A leghőbb vágyam pedig az volt, hogy egyszer elüldögélhessek már egy igazi angolvécén, egy csésze kávéval, szivarral és könyvvel a kezemben, és ne egy szál deszkán kelljen egy legyektől rajzó lyuk fölött kuporognom.

Az élet szenvedés

A hajónak, amellyel Japánba érkeztem, alig volt utasa. A másodosztályú fedélzeten száz embernek lett volna hely, de csak hárman utaztunk. Útitársam két búbánatos dán matróz volt, akik csak dánul értettek. Saját költségükön igyekeztek a Távol-Keletre, mert Durbanban úgy leítették magukat, hogy lekésték a hajójukat. Most az után igyekeztek. Alig szóltak egy-egy szót, csak áthajoltak bánatosan a hajókorlát fölött. Néha söröztek és szomorú dalokat énekeltek, amelyekben igen sok „ö” meg „flö” fordult elő.

Engem nemigen izgatott, hogy öt hetet a hajón kell töltenem. Öt hét szünet volt ez, telítve a kolostori élet előízával. Úgy gondoltam, hogy nem árt, ha egy kicsit megismerem a buddhizmus elméletét, céltudatosan olvastam tehát, és grafikonokat rajzoltam nagy árkus papírokra, mindenféle összekötő nyilakkal meg vonalakkal. Ilymódon megtudtam egyet s mást Buddha tanairól. Az első igazság így hangzik: az élet szenvedés.

A legenda szerint Buddhát eme legelső igazság felismerésére magas égi személyek vezérelték, akik meg akarták neki mutatni a létezés jobbá tételének útját.

Buddha egykoron elkényeztetett herceg volt, luxuspalotában élt. Születésekor sajtáságos, titokzatos fény

jelent meg, és egynehány udvaronc azt állította, hogy mennyei zenét hallott. Apja, egy kisebb királyság fejedelme, asztrológusokat hívatott, akik kijelentették, hogy a gyermek magasra hivatott, és vagy világok fejedelme, vagy megvilágosodott szellem lesz belőle, aki megoldja a mindenség rejtélyét, és másoknak is megmutatja majd a titkokhoz vezető utat. Az apa úgy határozott, hogy fiát teljesen világi neveltetésben részesíti, amelynek legfőbb értéke és ideálja az anyagi gazdagság, a siker és a hatalom, amelyeknek értéke maradandó és eszszenciális. Mindenkit távol tartottak a palotától, aki öreg, beteg, szegény volt, akit gondok nyomasztottak, aki bármiképpen nyomorult volt – a herceg csakis gyönyörű, csábító nőket és boldog fiatal férfiakat láthatott. Sportolt, zenélt és részt vett azokon az ünnepeken, amelyeket az udvar egyedül az ő számára rendezett. Egy napon a herceg, akit fűtött a kíváncsiság, hogy megismerje a külvilágot, engedélyt kért, hogy elhagyja a palotát. A király gondoskodott arról, hogy útjába semmi kellemetlen ne kerüljön. Vezetőt fogadott, kitáncoltatta a kocsist és a palota lakóit, milyen kérdésekre mit kell válaszolniuk, és eltávolított minden nyomorultat az útból. De ekkor földöntúli személyek jelentek meg, akik koldusnak, betegnek, kiszáradt, szinte vak, mankós öregembernek, út szélén heverő halottnak, és sárga köpenyes vándor szerzetesnek látszottak. A herceg kérdésére a kocsis kénytelen volt beismerni, hogy a világban nagyon sok nyomorúság és szenvedés van.

A herceg ekkor azt kérdezte, kicsoda az a sárga köpenyes ember.

– Ez, felség, olyan férfiú – mondta a kocsis –, aki szakított a felszínes élettel, és meditációval, fegyelmel szeretné meglesni a valóságot.

– Úgy gondold hát, hogy van valódibb világ is, mint amit látok, hallok, tapintok, ízlelek és elképelek?
– Igen, felség. – És te ismered ezt a valóságot?

A kocsis nem tudta, mit feleljen erre. Hitt ugyan ennek a magasabb rendű valóságnak a létezésében, de nem ismerte. A kocsis hívő hindu volt, aki hitte, hogy e világnak minden látszólagos igazságtalansága csak illúzió, és hogy e nyomorúság mögött, előtt vagy tán már alatta is, létezik egy olyan magasabb valóság, amely mindent megmagyaráz.

„Az élet szenvedés” – vonta le a következtetést Buddha. Persze akkor még nem Buddhának hívták, hanem Gautama Sziddhártha hercegnek. Még a boldogság, a szórakozás és a vidámság is a szenvedés eszköze, mert ezek is véget érnek, időben behatároltak. A szenvedés minden boldogság magva, hiszen tudjuk, hogy egyszer minden öröm véget ér, ugyanis kiváltó okai: a tárgyak, személyek vagy gondolatok nem örökéletűek. A jó erőben lévő üzletembert hirtelen szívroham veri le lábáról. A boldog pár elválik. Az ígéretes tehetségnek induló gyerek összevész a szüleivel, és eltűnik otthonról, jól termő mezőkön árvíz pusztít, hajók elsüllyednek vagy zátonyra futnak, a kedvelt háziállatot elgázolja az autó. Minden mulandó, minden eltűnik egyszer, léte megszűnik. Biztos csak a halál. A kisgyerek, aki most bölcsőjében sírdogál, meghal valamikor. Most vagy később, de egyszer biztosan meghal.

A hajdani indiai herceg gondolatai mindenkinek a fejében megfordultak már. Minden megfigyelő és gondolkodó emberben felmerült a gyanú, hogy az élet szenvedés. Lehet, hogy elhessegeti magától ezt a nagyon is kellemetlen gondolatot, lehet, hogy nem szeret beszélni róla, de tudva tudja, hogy az élet nem valami sétaút, inkább kálváriajárás, amelyet a végén a halál zár le. Elnyomjuk ezt a gondolatot munkával, evés-ivással, szórakozással, de a gondolat újra meg újra reánk tör. Átmeneti könnyebbséget találunk könyvekben vagy barátokkal folytatott beszélgetésekben, de a könyvekre egy idő után ráununk, s a barátok sem tudják a választ kérdéseinkre. A kétely pedig visszatér. Ha az élet szenvedés, és a halál minden nappal közelebb lopakodik hozzánk, akkor minek élünk?

Ha a buddhizmus nem tudott volna ezen a kérdésen túllépni, mely szerint élet és szenvedés rokonfogalmak, akkor joggal tarthatnánk negatív vallásnak. Buddha azonban még három további igazságot hirdetett:

1. Szennvedés a vágyak miatt jön létre:
a létezés és a birtoklás vágya miatt.
2. A létezés és a birtoklás vágyát le lehet győzni.
3. Ezeket a vágyakat a Nyolckrétű Ösvény segítségével lehet legyőzni.

Utazásom egyhangú és vigasztalan volt. Semmi sem történt. Napi háromszori étkezés, egy csésze kávé reggel, délután tea. Kék, szinte mozdulatlan tenger, körös-körül a tiszta láthatár. Már szinte viharra vagy összeütközésre vágytam, hogy végre történjék valami, de semmi sem történt. A legnagyobb kalandot az ágyam fölött oszlopba rakott buddhista könyvek jelentették, amelyekből mindig felvittem egyet-egyet a fedélzetre, és a nyugágyban hátradőlve olvastam.

Úgy éreztem, képes vagyok megérteni a buddhista tanokat. Az élet szenvedés – hát ez világos. Van a tiszta szenvedés, a testi nyomorúság – erről a háborús időkből voltak emlékeim. Aztán az unalom – ezt az iskolában ismertem meg, s ott az öröm, amit azonban mindig elront a tudat, hogy hamarosan vége szakad. Végül pedig a boldogság, ami olyannyira illanó, hogy alig érinti a lelket, és máris száll tova. A szenvedés túl erős szó, hangozhat annak a fülében, aki Hollandia „vajaskenyér süteménnyel” légkörében nőtt fel, de ha jobban odafigyelünk, egy holland villamos utasain is észrevehetjük a szenvedést, olykor álcázva magát, máskor megtévesztően jó jelmezben, de ott a szenvedés.

Ez a szenvedés volt az, ami miatt én a hajóra kerültem. Azt sejtettem, és sejttem még mindig, hogy a szenvedés megmagyarázható, és ha megmagyarázható, akkor el is fogadható. Ám a buddhizmus ennél tovább ment: nem „magyarázatról”,

hanem „megszüntetésről” beszélt. Meg akartam szüntetni a szenvedést. Próbálkoztam már más kiúttal is. Keresztény egyházi könyveket olvastam, templomba jártam – de a kereszténység dogmáit nem voltam képes elfogadni. És hogy azért higgyek, mert muszáj: ebből nem kértem.

Akkor kezdett oszladozni szemem előtt a köd, amikor találkoztam Szókratész dialógusaival. Platón elbeszélését mestere haláláról pedig egyenesen felemelőnek találtam. Magával ragadott az az egykedvűség, amellyel Szókratész még életének kényszerű befejezésekor is barátságos, rendíthetetlen és távolságtartó tudott maradni. De hogyan válhatott ilyenné? Erről Platón sem beszélt. Azt szerettem volna tudni, mit kell tennem ahhoz, hogy valódi lelki nyugalomra tegyek szert. Az a tézis, hogy az élet szenvedés, könnyen hihető, de egy tézis rabjaként élni nagyon bosszantó dolog. Na jó, szenvedünk – de mi következik ebből? A vágy, hogy megszabaduljunk tőle. És ha tovább töprengünk, körbe-körbe járnak gondolataink.

Uszpenszkij és Gurgyijev talán a megfelelő úton jártak, de mire írásaik a kezembe kerültek, már mindketten meghaltak. Sok hasznos információt találtam Swami Prabhavananda hindu mester könyvében is, amelynek címe How To Know God. Én azonban olyasvalamit kerestem, amit tehetek, mégpedig itt és most. Nem légvárac álomkapuján akartam zörgetni, hanem egy valódi masszív faajtót szerettem volna, amin bekopogtathatok, amely

mögött egy ember áll, mond nekem valamit, és én meghallom, amit mond. Mehettem volna Indiába vagy Ceylonba is, de meglehetősen visszataszító történeteket hallottam ifjú idealistákról, akik eljutottak oda, aztán céltalanul bolyongtak, míg nyomorultul el nem pusztultak vérhasban. Japánban viszont buddhista kolostorok vannak. Japán könnyen megközelíthető a nyugati emberek számára. Japánban ma is élnek bölcsek, mesterek, akik tanítványokat fogadnak. Ha Japánban megbetegszem, nem lesz nehéz orvost találnom. Japánban akadnak, akik tudnak angolul. Ha valami baj lenne, sem volnék egészen elveszve.

A hajón újból elolvastam Uszpenszkij könyvét, *A negyedik utat*. A szerző szerint négy út vezet a végső, tökéletes igazsághoz. A fakír útja a testiség leküzdése; hosszú, nehéz és küzdelmes út, kimenetele bizonytalan, Buddha megvizsgálta és elvette. A szerzetes útja rövidebb és biztosabb: a hiten át vezet – először szilárdan kell hinnünk valamiben, mielőtt megpillantjuk és megtapasztaljuk azt. A jógi útja intellektuális, az értelmén és a tudaton át vezet, amelyeket meghatározott gyakorlatokkal erősítenek. Végül pedig a „ravasz” ember útja következik, aki semmiben sem akar hinni, de mindent meg szeretne tapasztalni, mert a bizonyosságot keresi. Uszpenszkij leírja a „ravasz” módszerét: általában közönséges emberként jelenik meg, sem csuklyát, sem szerzetesi öltönyt nem visel, de olyan csoporthoz tartozik,

amely rendszeresen, meghatározott időkből egy tanító vezetésével bizonyos gyakorlatokat végez.

Ha Japánban születek, talán tanítványa lehettem volna egy mesternek, még csak kolostorba sem kellett volna mennem érte. A zenmesterek elfogadnak laikus tanítványokat is; ezek napjában egyszer meglátogatják a mestert – általában hajnalban –, egyébként pedig odakint töltik a napjaikat, bár részt vállalnak a kolostor tevékenységében és gyakran együtt meditálnak a szerzetesekkel. Én viszont örökséghez jutottam, és sehová se voltam elkötelezve, megadatott tehát annak lehetősége, hogy teljesen a meditációnak szentelhessem magamat. Szerettem volna a lehető legjobban csinálni.

Legalábbis ezek a gondolatok jártak a fejemben még a hajón, ahol még azt hittem, én választok. Most, amikor ezeket leírom, úgy hiszem, hogy sohasem volt szabad választásom, mindig csak a múltban eltemetett és rég elfeledett okoknak a következményeit találom meg. Az ember szabadsága csekély. Még amikor azt hiszi, hogy ő választ, akkor is már jó előre sejthető az eredmény. Csak nagyon aprócska dolgokban dönthetünk. Például elhatározhatjuk, hogy korán kelünk föl, és talán egy darabig sikerül is, ha nagyon kitartóak vagyunk. Elhatározhatjuk, hogy betartjuk a közlekedési szabályokat, és ha mindennap még tízszer ugyanígy döntünk, akkor ez is sikerülhet. Napirendünk minden aprócska változtatása

roppant nehéz, de nem lehetetlen. A szabadság mindennapi létünk kis dolgaiban rejlik; a misztikus fejlődésünk akkor válik lehetővé, ha használjuk ezt a szabadságot. De a nagy választás, például, hogy elmenjünk-e Japánba vagy sem –, aligha szabad.

A hajó befutott Bombaybe. Kiléptem a szárazföldre, és alig tudtam mozdulni a rengeteg koldustól. Az éhség városában minden lépésemet ételmet és pénzt kolduló kiéhezett kisgyerekek követték.

Úgy vettem észre, hogy az éhség, amit mi, hollandok 1944-45 telén éltünk át, itt a mindennapok része. Egy matróz azt mesélte, hogy olyan bordélyban járt, ahol a nőket vaskalitkában tartják fogva. Az „ügyfél” pár fillér fejében mintegy öt percig maradhat a kalitkában, míg a többiek a jutazsák-függönyök mögött már türelmetlenül várnak a sorukra. Ez a matróz nem ment be a kalitkába, csak néhány fillért dobott be a rácsokon át. Azt mondta, Kínában ennél jobb a helyzet, ott mindenki kék overallt és sapkát visel, felvonul, és kis zászlócskákkal és könyvecskékkel integet, de nincs éhezés, és nincsenek ketrecbe zárt nők. Elgondolkodtam: ha Japánban megvilágosodom, segítek-e azzal a ketrecbe zárt nőkön vagy a csonka végtagú, oszló húsú koldusokon. A nyomor nem tűnik el. Egy okosmikulással több lesz a világon, aki mindentudó mosolya mögé rejti senki-vel meg nem osztható tudományát, de az éhezés,

a betegség, a kizsákmányolás marad. Lehetséges, sőt nagyon valószínű, hogy a nyomor nem korlátozódik csak a Földre, hanem kozmikus jelenség, így megszüntetésének kívánsága eleve illuzórikus vágyálom, kilátástalan feladat.

A hajón olvastam a karmáról és a reinkarnáció tanáról is. A karma ok és okozat összefüggésének törvénye, a reinkarnáció az újraszületésé. Ha ebben az életemben elrontok valamit, akkor a következőben nyomorékként születek meg – nem büntetésként, hanem gyakorlatként, pótfeladatként –, mintha ugyan nem lenne elég nehéz az élet egy egészséges embernek is, hogy elérhesse a tiszta tudatot. A léleknek meg kell tisztulnia, és ez a megtisztulás szenvedéssel jár együtt.

Mivel a lélek egyetlen élet alatt nem képes eléggé megtisztulni, sok-sok életet kell leélni, talán öt-vagy hatszázat is, mielőtt eléri a megvilágosodást. Ahol pedig kevesebb a szenvedés és több az öröm, még több életet kell leélni. A halál és az újraszületés között mindig eltelik egy kis idő, afféle „vakáció” a jóknak, és pokol azoknak, akik rosszul csinálták a dolgukat. Amikor ezeket az elméleteket olvastam, hihetőnek találtam őket, de nem kínáltak megoldást. Lehetséges, hogy a bombayi asszonyok és koldusok éppen karmájukat tapasztalták meg iszonyú életükkel – ez megmagyarázná a szenvedést, de az okát nem. Miért jöhetnek világra olyan lények, akik magukban hordozzák életük elrontásának lehetőségét, ami-

nek következtében később keményebb feladatokat kell betölteniök, mint például nyomoréknak lenni? És most nem a keresztény egyház szigorú bűn és bűnhődés, örök kárhozat törvényéről beszélek; a hindu vallásról van szó, amely szelíd és toleráns a nyugati kereszténység dogmáihoz képest. Végül is önmagam számára Buddha módszerét találtam a legalkalmasabbnak: ne kérdezzük a miértet, és vessük el a kételyt. Próbáljunk meg a világ fájdalmaiból kiszabadulni, tudatosan követni azt az ösvényt, amelyet valaki már kitaposott előttünk – az első vezetőét, aki már célhoz ért, és akinek útját azóta is sokan járják. Azt az utat, amely nemcsak képzelt lehetőség, hanem valódi, járható ösvény, amelyet ma is követnek a buddhista mesterek. Azt is tudtam, hogy ezen az úton nem várnak bizonyosságok, még vezetőmben se bízhatok vakon. A tévedések és belátások sorozatának útja lesz ez, habozó igyekezet, tapogatódzások és megérzések sorozata, amelyeket lehet, hogy nagy ritkán egy parányi siker is kísér, a felismerések vagy a lassan mélyülő megértések egy-egy pici szikrája.

Hajónk Szingapúrban majd Hongkongban állt meg útján. Mindkét kikötőben eltöltött néhány napot ki- és berakodással. Mindkétszer kiszálltam, hogy körülnézzek. A nyomornegyedekben embereket láttam aludni az utcán, vigyáznom kellett, nehogy rájuk lépjek. És újra az örömlányok, a koldusok, a borzalmas állapotú gyerekek – pedig

Bombayhoz viszonyítva itt még enyhébb volt a nyomor. És miért e szenvedés? Azért, mert csillápthatatlan sóvárgás él bennünk. Birtokolni akarunk, és birtokainkat egyre tovább gyarapítani. Lenni akarunk, tovább létezni és még jobban létezni, a halál után is létezni, gyermekeink és cégeink által. Nevet akarunk, személyiséget, amely egyre jelentősebbé válik. Ez a sóvárgás nagyrészt öntudatlanul él bennünk, mégis ez hajt bennünket. Dolgozunk és felvágunk, reklámozzuk önmagunkat, minden csoportképen a saját képünket keressük: vajon jól sikerült-e. Nem is jut eszünkbe, hogy testünk üres burok csupán, porhüvely, amely a szemétre, a temetőbe, a krematóriumba kerül majd. Egónk, a hamis én, amit oly nagy gonddal táplálgatunk, ápolgatunk, hurcolászunk magunkkal, felhő csupán. Állandóan változtatja alakját, pillanatfelvételek sora, csecsemőkortól öregkorunkig. Ami tavaly még életre-halálra foglalkoztatott bennünket, ma már nem is érdekel, s amivel ma foglalkozunk, jövőre feledésbe megy. És hiába vagyunk mindennek tudatában, a sóvárgás akkor is tovább él bennünk, és titokban tovább rágja életünket.

A buddhizmus nem komor, csak az első igazsága hangzik komoran. Az az életszomj, amely körbe-körbe űz bennünket és távol tart a végső igazságtól, megszüntethető. A helyzet nem reménytelen, és az az önfeladás, amire Buddha biztat bennünket, semmiképp sem azonos az öngyilkossággal.

A Hongkongtól Kobéig tartó legutolsó szakasz volt a legnehezebb. De nem is számítottam jobbra. Most már egyedül maradtam. A dánok Hongkongban végre utolérték a hajójukat. Nem bírtam tovább tartani a mindennapi fegyelmet: az írás- és olvasásgyakorlatokat, amelyeket csak az étkezések szakítottak félbe. Be-bejártam a hajót, és a bárba is rendszeresen benéztem. A kolostor is egyre közelebb került. Hosszú időn át csak homályos elképzelés volt a ködös messziségben, most azonban kezdett testet ölteni. Sok valódi és sok képzelt gonddal találtam szembe magamat. Nem voltam egészen biztos abban, hogy teljesen fel akarom-e adni az éneket, és szakítani akarok-e mindazzal, amit eddig értéknek hittem.

Uszpenskij egyik hasonlata derítette fel kedélyemet; valószínűleg Gurgyijevtől, tanítómesterétől tanulta. Gurgyijev örmény volt, aki Tibetben végezte ezoterikus iskoláit. A megoldást, választ nem ismerő embert ahhoz a foglyhoz hasonlítja, aki életét lustán tölti a börtönében. Vannak foglyok, akik azt képzelik, hogy börtönük az egyetlen létmód, amin kívül semmi sincs. Ezeket a foglyokat békén kell hagyni, mondja Gurgyijev, mert már elbutultak, és amíg ebben a szellemi állapotban vannak, nincs mit kezdeni velük. De akadnak olyan foglyok is, akik elégedetlenek a körülményeikkel, akik ki akarnak törni, mert sejtik, hogy a börtönön kívül egy szebb világ várja őket. Nem tudnak ugyan semmit, mert vagy már

a börtönben születtek, vagy kioltották bennük az emlékezés utolsó szikráit is. Ám mégis hisznek a kiszabadulás reményében és értelmében. A börtön jól épült, jól őrzött épület, vannak őrtornyai, fényszórói, a legújabb márkájú gépfegyverrel felszerelt őrei, az épület körül vizesárok húzódik, amely cápáktól és éhes krokodiloktól hemzseg. A falak szilárdak, magasak és simák. Szinte már a szökés gondolata is reménytelen, de a szökés mégis lehetséges. És valóban: alapos előkészítés után a foglyok egész csoportjai szöktek már meg, mesterek zseniális vezetésével. A mesterek ismerik a külső körülményeket, a vidéket, és mind kívül, mind belül nagyon jól meg tudnak élni. Senkit sem tudnak kivinni, de ismerik az összes fortélyt, ami a kijutáshoz kell, és meg tudják mutatni az utat.

A hajó kora hajnalban közeledett Kobéhoz. Már hajnalhasadáskor felkeltem, nehogy valamit elmulasszak. A fedélzeten senki, köröttem a tenger is üres volt. Mindössze egy kis halászcsónakot láttam: egy öreg japán ült benne, épp a hálót vontatta be. Meglátott, integettem. Visszaintett. Jó jelként értelmeztem: a fogadtatás legalább is barátságos volt.

Tigrisek között

A kolostor kertje mögött temető rejtőzött zölden és mohosan, kicsiny pagodák és síremlékek álltak benne. Az évszázados sírkövekbe kínai nyelvű feliratokat véstek. Leveleket söprögtem ott kupacokba, hogy majd a kert egy másik részébe vihessem. Az előljáró bízott meg a takarítással – kilátástalan munka volt, mert a temetőt elhanyagolták, már mindenütt benőtte a gyom. Megtettem, amit tehettem, szép tempósan dolgozgattam abban a biztos tudatban, hogy egy óra múlva megszólal a konyhai harang, és megkapom a zöld teámat a hozzá járó kekszszel. A keksz egy öreg hölgytől származott, aki ma reggel hozta a dobozkát ajándékba. Majd minden nap hozott valaki valamit – kekszet, pralinét, egy zacskó rizst vagy gőzölgő tésztát fatálcán. Az adományok nemcsak a szerzetesek megörvendeztetésére szolgáltak, mélyebb értelmük is volt: az adományozó így akarta megmutatni, hogy voltaképpen ő is egyetért Buddha tanaival, de egyéni körülményei vagy szellemi beállítódása miatt nem tudja követni. Ezzel jelzik, hogy reménykednek: következő életükben ezek a jótétemények hozzásegítik őket ahhoz, hogy tevékenyebb életet élhessenek mint szerzetesek vagy mint egy mester laikus tanítványai.

Ezen a napon találtam egy kiscicát a kolostor kertjében. Apró, összeaszalódott állatka volt, nyakában színes szalag. Felvettem, vizet és tejet hoztam neki, és letettem a veranda egy napos kis helyére. Pár perc múlva megjelent a kolostor kutyája, egy rosszindulatú dög, amely engem is állandóan megmorgott és lesből meg-megtámadott. A kutya egy pillanatnyi habozás nélkül rávetette magát a kismacskára, és addig rázta, amíg élet volt benne.

A környékbeli emberek gyakran tettek be kismacskákat a kolostor kertjébe. Nem ölték meg az állatkákat, mert ezt nem engedte a vallásuk. Buddha irgalmas, az ölés pedig kegyetlen dolog. A kolostorkertbe azért rakták be a kiscicákat, hogy ezzel mintegy Buddha és a szerzetesek lelkére bízták az életüket. A gyámoltalanul, panaszosan nyivákoló kis állatokkal aztán tegyenek a szerzetesek, amit akarnak. Általában a kutya oldotta meg ezt a kérdést, de ha véletlenül nem volt ott, a szerzetesek éjszaka, amikor senki sem látta, a tóba fojtották a négy lábú lelenceket.

Észre sem vettem, mikor hullott ki a seprű a kezemből. Egy sírkőnek támaszkodtam és sírtam. Évek óta nem sírtam.

Reklámautó közeledett odakint, tetejéről a hangszóróból induló bömbölt. Aztán félbeszakadt a zene, és egy derűsen, rábeszélőn csengő hang az aszpirinnek vagy valami egyéb szernek a csodás fájdalomcsillapító hatását dicsérte.

Elég időt töltöttem már Japánban ahhoz, hogy valamicskét értsek japánul. Az egykor egzotikus és misztikus Távol-Kelet már elvesztette az újdonság varázsát. Talán másképp néztek ki itt az emberek, és néha idegenszerű ruhákba bújtak. Tény volt azonban, hogy a mintegy nyolcezernyi szent kolostor egyikében éltem, továbbá az is tény volt, hogy nap mint nap felkereshettem egy bölcs és állítólag mindent ismerő mestert. Mégsem tudtam szabadulni attól a fájdalmas gondolattól, hogy ezek ellenére minden maradt a régiben.

Nem lepődtem meg azon, hogy sírok, sokkal inkább azon csodálkoztam, hogy már jóval korábban nem kerített hatalmába a kétségbeesés. De nem jártak afféle gondolatok az eszemben, mint „miért is vágtam ebbe bele”, vagy „úgysem lesz ebből semmi”, egyszerűen csak szomorú voltam. Nem tudom jobban körülírni vagy meghatározni ezt az érzést. Amikor ezen a napon a zendóban üldögéltem, arra gondoltam, hogy a beilleszkedéssel lehet a baj, és úgy érzem magam, mint csirke a kiskacsák között. Nincs kapcsolatom a többiekkel, nincs kommunikációs lehetőségem. De ez a magyarázat nem elégített ki. Más lehetett a baj: elvégre megfordultam én már idegen környezetben, nem is egyszer. Inkább reménytelennek éreztem magam, mint elszigeteltnek. Elérkeztem a világ végére, és nem láttam kiutat, a világ végére értem, és nem volt tovább. Visszafelé nem akaródzott, hát maradnom kellett. Nem

éreztem lelkemben a lázadás csíráját sem, nem berzenkedtem semmi ellen. De nevetségesnek éreztem magam: én, a motoros kemény fiú, édes és ártatlan leánykák megrontója, a gerilla harcos, aki a felső tízezer ellen lázad, bögve támasztottam egy japán kolostor elhagyatott kertjének sírkövét.

Péter azt mondta, hogy minden férfi több szerepet is játszik életében, és ezeknek egyike sem valódi. Mindegyik csak maszk, amelyet körülményei és adottságai alakítanak öntudatlanul. Az ember olyan, mint a hagyma: ha meditációval, önmaga legyőzésével, fegyelemmel és egyéb gyakorlatokkal leszáll önmaga mélységeibe, héj héj után válik le róla, míg nem marad egyéb, mint a nagy semmi. A magyarázatnak ez az utolsó része nemigen volt az ínyemre: a semmi – az nem valami sok. Minek csináljak végig mindent, hogy végül semmivé váljak, feloszoljak az ürességben?

– Hiszen akkor – mondtam –, akkor már nem is vagyunk. S ha már nem vagyunk, akkor semmi sincs, ami élvezhetné ezt a nagy belátást és a mérhetetlen szabadságot.

– Nézd meg a mestert – mondta Péter. – Itt van. Látod őt?

A mester épp arra ment, láttuk, amint belép a kapun. Péter nevetett. Nem holmi titokzatoskodó, világtól idegen nevetéssel, hanem derűsen, felszabadultan.

– Igen – feleltem. Nem értettem, és mégis értetem. Éreztem, hogy Péternek igaza van. Azt is tudni véltem, hogy egy napon megértem majd, világosan és kétségek nélkül, milyen mély igazságot fejezett ki most. Mindent meg kell szüntetnünk és fel kell adnunk: a büszkeséget, a féltékenységét, a magabiztosságot, egyáltalán, minden olyat, ami visszafog vagy serkent, mint személyiségünk mozgatója.

Egy amerikai nő azt mondta egyszer a mesternek: mélyen benne van egy szent mag, amelyben mindig megnyugszik; néha csak nehezen megközelíthető, de mindig jelenvaló ez a mag. „Aha”, mondta neki a mester. „Sok baja lehet ezzel a maggal, ez az, ami elállja az útját. Adja fel, akárminek képzeled is, el vele!” A nő reakciójából ítélve nagyon is sejtette, mire gondol a mester, de más az, hogy valamit megsejtek, más, hogy megértetek, és megint más, hogy alkalmazom. Mindenesetre a nő magostul elhagyta a kolostort, én meg most itt bánatosan támasztom ezt a sírkövet.

Ekkor mesélték el a híres történetet a lezuhanó ember-ről. A mélység fölött lógva kapaszkodik egy, a szikla-oldalban nőtt fácska vékony ágába. Ha egy kicsit megfeszítené erejét, fel tudna húzódkodni, de odafönt egy vad tigris vár rá acsarogva. Ha elereszti az ágat, a lent várakozó tigris karmai közé zuhan. És amíg töprenkedik, hogy mitévő legyen, két egér szalad elő, egy fehér és egy fekete, és rágni kezdik az ágat, egyetlen

menedékét. Mindenki, aki valaha tanulmányozta a zent, került már ilyen helyzetbe. Meggyőződött arról, hogy valamit tennie kell, valamit el kell eresztenie. Nem habozhat a cselekvéssel, mert helyzete katasztrofális. De bármit tesz is, nem javít vele a helyzetén. És mialatt habozik és rettegve halogat, a két egér, az „igen” és a „nem”, az „ez” meg az „amaz” tovább rágcsálnak.

Nem rossz történet ez, de a történetekkel csínján kell bánni. Vannak olyan emberek, akik hivatásból gyűjtik a történeteket. Ismertem egy ilyen író, aki állandóan sztorik meg anekdoták után szimatolt. Végül is viccgyűjtemény lett írásaiból.

A kolostorban szűkében voltunk a történeteknek. A hangsúly a meditáción és a koan jelentőségén volt. A mester mindig ugyanazt a kérdést tette fel: mi a válaszd? Feladta nekem a koant, s nekem az volt a feladatom, hogy megfejtsem. Minden reggel, amikor bementem hozzá, úgy várta a választ, mintha elhitte volna, hogy épp most, az adott pillanatban rukkolok elő a helyes megfejtéssel. A válasz magától kellett hogy létrejöjjön, megteremjen bennem. A mester nem volt hajlandó utat mutatni, vagy bármiféle segítséget nyújtani a megoldáshoz. Az első koan nagyon fontos: ez a kapu nélküli bejárat, a zárt nyílás, amelyen a tanulónak kell átküzdenie önmagát. Egyedül. Harca a mindennapos meditációból, a feyelmezési gyakorlatokból, önmaga és világképe

változásából és átalakulásából áll. Ha a mester egyáltalán adott valamilyen utasítást, az csak a koncentráció vagy a meditáció technikai kivitelezésére vonatkozott.

– Válj eggyé a koanoddal, felejtsd el önmagad, felejts el mindent, ami veled kapcsolatban van. Ha ülsz, ülj csöndben, nyugodtan, egyensúlyban, lélegezz nyugodtan, ürítsd ki a szellemedet, ismételd a koanodat, mintha az életed függne tőle, ismételd nyugodtan, újra meg újra. Ne siess, ne kapkodj, ne idegeskedj, maradj nyugodt és egykedvű, mindennel szemben egykedvű, ami nyomaszt vagy ami fontosnak látszik, vagy ami érdekelne.

– Hát ez nehéz – mondtam ilyenkor mindig.

– Persze, hogy nehéz – mondta a mester. – Azt hiszed, nekem könnyű volt? Mindennap megjelentem a mesteremnél, akárcsak te most, nem volt nagyon gyors a felfogásom. Két évig gyötrődtem a koanommal, egyetlen lépést se jutottam előbbre. Aztán Kínába kellett mennem, mert behívtak katonának.

– Valóban? – kérdeztem döbbenet. – De hiszen Ön buddhista. A buddhistáknak tilos az ölés, nem?

– Tilos, nem tilos – mondta a mester –, muszáj volt. Ha nem engedelmeskedem, agyonlőnek. De Mandzsúriában, a hadseregben, sokat meditáltam. Mindig én vállaltam az őrséget, persze a többi katonának is tetszett, hogy helyettük őrt állok. Nézd csak, így.

Felállt és felegyenesedett az emelvényén. Szerzetesi köpenyében ez az apró, öreg emberke addig nyújtózott, amíg feszes katonai vigyázzállásban nem állt előttem.

– No, így volt a puskám, így tartottam a karomat. És aztán órákon át a koanomra összpontosítottam, amit a mesteremtől kaptam. Lehet állva is meditálni, igaz nem olyan jól, mint lótuszülésben, de lehet. Persze vigyázni kell, nehogy eless. De hát ott volt a puskám, arra támaszkodhattam.

– És a koan? Sikerült megfejteni?

– Akkor még nem – felelte. – Csak jóval később, amikor szerzetes lettem. Elkezdtem „megérteni” –, és attól fogva már nem volt fontos a számomra, hogy bebizonyítsam a mesteremnek, hogy megértem. Továbbra is minden reggel felkestem, és az egyik reggel bólintott. Azonnal feladta a következő koant, ezúttal egy könnyűt.

– És miért nem mondott semmit a mesternek?

– Miért is kellett volna? Előtte térdeltem, mint mindig.

– Senki se nevetett, kiáltott vagy ütött?

– Túl sok mindent olvastál – mondta a mester. – Mondtam neked, hogy ne olvass annyit. Minden bolonddal meg hőssel azonosítod magad, és azt hiszed, magadévá teheted a tapasztalataikat. Az olvasás nem rossz dolog, de nem szabad álmodozássá fajulnia, a te életed nem a másoké.

A mesterrel folytatott beszélgetések fárasztóak voltak. Igyekezett olyan szavakat használni,

amelyekről úgy gondolta, hogy ismerem őket. Néha motyogva tértem vissza tőle, próbáltam megjegyezni azokat a szavakat, amelyeket nem ismertem, hogy a szótárban utánanézhessenek a jelentésüknek.

Leggyakrabban nem esett sok szó közöttünk. Beléptem, felmondtam a koanomat és ránéztem. Pár másodpercet várt, aztán megrázta a csengőjét. Ez annak jelzésére szolgált, hogy egyedül kíván maradni. Tudtam, hogy jogomban áll megfogni a csengőt, és mindaddig magamnál tartani, amíg úgy nem érzem, menni akarok. A csengő mindig a mester közelében van, de a tanítvány is elérheti, és ha úgy érzi, oktatója nem szentel elegendő figyelmet neki, ehhez a fogáshoz folyamodhat. Én sohasem éltem ezzel a lehetőséggel. Nem hiszem, hogy rákényszeríthettem volna a mestert, hogy ossza meg velem tudását.

A zen tradíciók közé tartozik az is, hogy senki sem árulhatja el azt a koant, amellyel éppen foglalkozik. Olyan titok ez, amelyről csak a mester és a tanítvány tudhat. Mindenesetre ez a szabály nem olyan erős, mert észrevettem, milyen szívesen beszélgetnek a szerzetesek a koanjaikról.

Játékosan presztízskérdést csináltak a dologból. „Melyik koannál tartasz? Én már ezt vagy amazt kaptam.” Lehetne azt is mondani, hogy az ilyen gyermekded kérkedés a bölcsesség tökéletes hiányáról árulkodik, de én nem kapkodnám el a véleményalkotást.

A legtöbb szerzetest a szülei küldik a kolostorba. Három évig kell ott maradniuk, aztán pappá szentelik, és valamelyik zentemplom vezetésére máshová rendelik őket. A szervezet maga a katolikus egyházéra hasonlít. A szerzetes végül önállóvá válik, és nem függ többé rabszolgaként egy mestertől vagy előjárótól. Innentől kezdve hasznosíthatja a tanultakat, és szociális munkát végezhet. Vezetheti a templomát, ügyelhet a bányákra. A békére és nyugalomra szomjazóknak segíthet a források keresésében, mert a zen kolostorok és kertek nyugalmat sugároznak. Meditációt taníthat, csoportokat vezethet. Még meg is nőszülhet. De az a viszonylag magas színvonalú élet és megbecsülés, ami a három év elteltével várja, nem elegendő motiváció: még további ösztönzést is kell adni. A mestere nem engedheti, hogy túlságosan sokáig üldögéljen a koanja fölött; tehát, ha a bölcsességnek akármilyen csekély jelét is adja, a mester úgy tekinti, hogy megállta a vizsgát. A laikus testvérek vagy a civilek esetében más a helyzet, nekik nehezebb a dolguk. Ha egy pap néhány évi világi szolgálat után visszatér a kolostorába, egészen másnak fogja látni a mesterét, mint amilyenre emlékszik.

A kolostor rendje mindenkire egyaránt vonatkozik, ha tetszik, ha nem. Minden tanuló valamelyik „nagy” koannal kezd. Lehet, hogy a Mu-koant kapja. Ez a különös rejtvény egy szerzetesről szól, aki megkérdezte a mesterét, hogy egy

kölyökkutyának is van-e Buddha-természete. Egy buddhista számára ez a kérdés értelmetlen, mert ha egyszer mindenben megvan a Buddha-természet, akkor a kiskutya sem lehet kivétel. A mester felelete így hangzik: „Mu” –, ami annyit jelent: semmi, üresség, nem – mindennek a tagadása. A szerzetes nem érti ezt, és azt a feladatot kapja, meditáljon a Mu szócskán. Megkezdődött a képzése. Egy másik „nagy” koan így hangzik: Mindenki tudja, milyen hangot ad két összeütött tenyér. De milyen hangja van egy tenyérnek? Egy harmadik koan pedig így hangzik: Mutasd meg azt az arcod, amit a szüleid születése előtt viseltél – mutasd meg eredeti arcodat.

Minden koan független a logikától, és túlmutat a racionális felfogáson. A szerzetesnek meg kell próbálnia valamiféle értelmes választ találni – ha nem sikerül, az se baj: a mester megrázza a csengettyűjét, és a tanítvány kimegy a szobából.

Azok a válaszok, amelyeket hosszú esztendőik kemény munkája, kétségbeesések sorozata és a megőrlés állandó közelségében töltött idő után végül is elfogadnak, nagyon különfélék. Lehet, hogy a szerzetes valami értelmetlen megjegyzést tesz, lehet, hogy elneveti magát, vagy különös módon néz a mesterére; lehet, hogy a padlón kopogtat vagy int egyet. Ha a mester rábólint, következhet a második koan a megszerzett belátás elmélyítésére. Egész sorozatnyi koan megoldása után a szerzetesnek el kell hagynia a

kolostort, hogy bölcsességét a külvilágban kamatoztassa, akár mint tanító, akár mint egyszerű, köznapi ember. Csak nagyon kevés tanuló éri el az út legvégét. Ez nem is baj, mert a kolostor nem iskola, amelynek csupa mestereket kell „termelnie”. Mindenkitől azt követeli meg, hogy a legjobb képességei szerint cselekedjék: a tanító csak segít ebben, általában csendben és passzívan, csak ritkán erőszakkal. Ha egyáltalán csinálsz valamit, akkor csináld jól. Ne az eredményre figyelj. Azt mondod, fontos az eredmény? Ne beszélj butaságot.

Egy nagy pohár szójaszós és egy veszélyes kígyó

Aki napközben semmit sem tanul, és este éppoly bután fekszik le, mint ahogy reggel fölkel, halott ember. Ezt a bölcsességet egy amerikai könyvben találtam, ha jól emlékszem, az üzleti sikerekről szólt. A mese mondanivalója az volt, hogy rátermettnek kell lenni, mert csak így lehet sok pénzt keresni. Nagyon nem tetszett ez a könyv. Miért olyan fontos, hogy sikeres és jól kereső legyek? A siker és a nyereség vajon nem haszontalan ideálok? Nem ér talán véget minden, ami elkezdődik?

Akkori felfogásommal negatív, romboló gondolkodásmód lopódzott a kolostor falai közé. Ennek az lett a következménye, hogy figyelmetlenné váltam, és nem voltam tudatosan jelen azokban a helyzetekben, amelyek adódtak – még csak azt sem vettem észre, hogy nem figyelek. Az előljáró még pontosabban írta le állapotomat, azt mondta: „Te alszol. Hortyogsz.”

A konyhában voltunk. Zöldséget tisztítottam, meglehetősen hanyagul, amikor az előljáró felszólított, hogy hagyjam abba, és menjek vele. Abba a szobába mentünk, ahol a vendégeket szokták fogadni. Alacsony asztalka állt ott, rajta teás-kanna, egy dobozka keserű zöld teapor, és egy

bambuszdarab, amelynek végét borotvaecsethez hasonlóan felhasogatták. Az előljáró megbízott, hozzak magammal egy kanna forró vizet, ezt most ráöntöttem a teaporra. Ő habosra keverte a bambusszal, majd mindketten ittunk egy-egy csészényit. Aztán rám nézett.

– Buddhának – szólt –, nagy utat kellett bejárnia, mielőtt elérte a megvilágosodást. Ezután elmesélte útját másoknak, hogy követni tudják őt. Buddha nagyon sokat beszélt a helyes öntudatról. Tudod, mi az?

Óvatosan megpróbáltam a testsúlyomat áthelyezni, mert a lábam már fájni kezdett.

– Ha ügyelünk arra, hová lépünk – feleltem.

– Igen – mondta az előljáró. – De úgy nem lehet, ha közben alszol. Ha alszol, bármi megeshet közben, anélkül, hogy észrevennéd. Lehet, hogy leég a templom, és csak akkor veszed észre, mire a hálózsákod is tüzet fog, amikor már késő. Ezt persze nem kell szó szerint értened. A kolostori tanulmányok megpróbálnak felébreszteni bennünket, de ha az alvás ideje jön, akkor aludj. Ha viszont ébren vagy, akkor ébredj is fel. Mikor zöldséget pucolsz, pucold rendesen. A jókat a tálba, a rosszat a személtbe, nem pedig fordítva. Bármit teszel, végezd olyan jól, ahogyan csak tudod. Légy tudatában annak, amit teszel. Ne csinálj egyszerre két dolgot. Például ne vizelj fogmosás közben. Láttam, hogy ezt teszed. Lehet, hogy te azt gondolod, időt takarítasz meg velem,

de így szennyes száj és szennyes vécé lesz csak az eredmény.

– És a tudatossággal mit érek el?

Az előljáró vállat vont és fáradt pillantással mért végig.

– Nekem ugyan mindegy, hogy mit érsz el vele. Én csak tanácsolom, hogy maradj ébren. Mi, a tanítók, szerzetesek, vagy éppen a mesterek, keveset tudunk neked segíteni ebben. Az ébrenlét önfegyelem. Rá tudunk kényszeríteni arra, hogy meditálj, de nem készíthetünk arra, hogy a koanoddal foglalkozz. A te dolgod, hogy a feladaton töprengsz vagy álmodozol, amikor a párnádon ülsz.

– Jó – mondtam. – Majd megpróbálok ébren maradni.

– Megpróbálsz! – horkant fel az előljáró. – Micsoda beszéd ez! Nem próbálni kell, hanem csinálni.

A zen szerzetesek általában nem szeretik a hosszú beszélgetéseket, ezért jeleztem, hogy felállnék.

– Várj! – mondta az előljáró. – Szeretnék figyelmeztetni. Ha valaha sikerülne egy kicsit felébredned, nehogy a fejedbe szálljon a dicsőség. Volt itt egyszer egy szerzetes, aki fáradhatatlanul arra törekedett, hogy minden helyzetben éber maradjon. Amikor három év múlva pap lett, a mester egy északi kis templomba küldte. Idővel egy fiatalember csatlakozott hozzá. A fiatalember

kolostorba akart menni, de előbb ki akarta próbálni a templomi életet is, mert a kettő különböző. A templomok papjai és szerzetesei nem kelnek olyan korán, mint mi, kevesebbet meditálnak, vagy semmit, nem állnak kapcsolatban a mesterrel. A pap igyekezett a lehető legtöbbször megtanítani a fiatalembert, és minden hétköznapi eseményből példázatot csinált.

Egy napon földrengés támadt, olyan erős, hogy a templom egy része romba dőlt. Amikor elmúlt a veszély, a tanító így szólt:

– Látod, most megfigyelhetted, hogyan viselkedik egy zengyakorló a veszély idején. Bizonyára észrevetted, hogy nem estem pánikba. Teljességgel tudatában voltam mindannak, ami történt. Karon ragadtalak, és a konyhába mentem veled, mert az a templom legerősebbre épített része. És látod, igazam lett. A konyha még áll; túlélte a földrengést, még a hajunk szála se görbült. Azt, hogy minden éberségem és önuralmam ellenére is enyhe sokkot kaptam, tán csak azon vehetted észre, hogy megittam egy nagy pohár vizet. Máskor sohasem szoktam vizet inni.

A fiatalember nem szólt, csak tovább mosolygott.

– Mi olyan mulatságos? – kérdezte a pap.

– Nem víz volt az, tiszteletre méltó uram – mondta a fiatalember –, hanem egy nagy pohár szójaszós.

Azon a napon, amikor ezekről beszélgettem az előljáróval, megbetegedtem. Hasmenést kaptam,

valószínűleg attól a tengeri algától, amit vacsorára ettünk. Ez valódi japán csemege, és mindannyiunknak egy-egy nagy adagot adtak belőle. Az esti meditáció egy részét is el kellett mulasztanom, mert huszonöt percnél tovább nem bírtam ki. A meditációs periódus alatt fel kellett állnom, az előljárónál suttogva kimentenem magam, aztán kiszaladtam, még Mandzsusri, e haragos bódhiszattva előtt se hajoltam meg, aki a kardcsörtetés mellett tette le voksát. A szükség azonban még a szigorú zen képzésben is törvényt bont.

Ezen az éjszakán két óra tájt sokadszor keltem már fel, hogy a latrinára rohanjak. Az udvart szinte kivilágította a holdfény, és amint a kis épület felé közeledtem, amelyben a latrinák voltak, úgy négy méter hosszú, összetekeredett, vastag kígyót pillantottam meg. Feje épp felém nézett, kettős nyelvét hideg gonoszsággal öltögette rám.

Felkiáltottam, és a főépület felé rohantam, de útközben valamiben elbotlottam és hasra vágódtam. Az eséstől egy kicsit felébredtem, és eszembe jutott, hogy semmi okom sincs a pánikra, hiszen a kígyó nem üldöz. Felálltam és továbbrohantam.

Az előljáró rám bámult, kezét a szája előtt tartotta. Arisztokratikus típusú japán volt, szépen formált, hajlott orral, nyugodt, nagy ferde szemmel. Szabályos, fehér foga meghökkentett, mert a

legtöbb szerzetes fogsora egyenetlen és szabálytalan volt, sárga és fémmel teletömve. Ez a vakítóan fehér fogsor most az asztalon, egy pohárkában pihent. Elfordítottam a fejemet, míg az előljáró emberi formát öltött.

– Egy kígyó – lihegtem kifulladásra. – Egy nagy, vastag, veszedelmes kígyó. Ha sietünk, még megfoghatjuk és megölhetjük.

Az előljáró szégyellősen pislogott rám és a fogsorát igazgatta.

– Ne félj – mondta –, hagyd békében azt a kígyót. Évek óta itt él az udvarban. Megfogja a patkányokat. Figyelmeztetnem kellett volna. Térj ki az útjából, nem bánt.

A kígyónak még neve is volt, amit persze már elfelejtettem, valami, aminek „-szan” volt a végén. Ez a végződés annyit tesz, mint „úr”, és a felnőttek neve végére biggyeszti. A gyerekek és a háziállatok neve „-csan”-ra végződik. Amikor visszatértem a cellámba, mérges voltam magamra. Semmi sem olyan fontos, hogy felizgassuk magunkat miatta, semmi a világon. Ezt már a kolostori kiképzés nélkül is tudnom kellett volna. Hiszen régebben nem izgatott fel, ha leeresztett a motorom kereke, vagy ha nem kaptam vissza valamelyik kedvenc könyvemet. Hát akkor meg mit idegeskedem, ha kígyók keresztezik az utamat? És főképp: mit idegeskedem azon, hogy ideges lettem?

Azt vettem észre, hogy a gyakorlás hatására

ahelyett, hogy letisztultam volna, egyszerűen hisztérikus és ideges lettem. Naphosszat szidtam magam, gyakran félhangosan, még a zendóban is. Az előjárónak figyelmeztetnie kellett: „Maradj éber!” kiáltotta.

Ez idő tájt vettem észre néhány olyan lehetőséget, amelyekkel egy kissé könnyíthettem életemen. Beléptünk az „enyhe gyakorlás” időszakába. Ez azt jelentette, hogy három helyett csak négykor keltünk, a délutáni meditáció elmaradt, pár szerzetes vidékre utazhatott a szüleikhez, a tanító pedig Tokióba ment valami konferenciára. A kolostort irányító három idősebb szerzetes közül kettő eltűnt, ennél fogva az előjáró munkája nagyon felszaporodott, alig láttuk. Reggel kiadta a napi tennivalókat, aztán nyoma veszett. Én a favágásban és a kert felásásában segédkeztem, délutánonként japánul tanultam, csak este meditéltam a többiekkel. Most egy fiatal szerzetes felügyelte a meditációt, aki nemigen figyelt arra, ha valaki ingadozott, mozgolódott vagy elaludt. Kezdetben a ruháimat is magamnak kellett mosnom, és ez egyáltalán nem volt ínyemre. Most vettem még két farmernadrágot, és egy nagy halom fehérneműt meg inget. A boltban nem volt az én méretemre való, de elfogadták a megrendelést, és pár nap múlva már ki is szállították – tíz százalék engedménnyel – a szépen összecsomagolt holmikát. Most már volt elég ruhám; megengedhettem magamnak, hogy hetente egyszer egy

közel lakó mosónőhöz vigyem a szennyesemet. Találtam egy másik vendéglőt is – az első, ahová az orvos tanácsára eljártam, nem nyújtott elegendő választékot. Legnagyobb felfedezésem azonban a városi fürdő volt. A szerzeteseknek a kolostorban csak kilenc naponta szabad fürödniük; ha akarnak, zuhanyozhatnak közben is, de csak hideg vízben. A kolostor fürdőháza elég kicsi volt, egy vaskád állt benne, amelyet gyenge, levelekből és gallyakból rakott tűzzel melegítettek. A fa ritkaság Japánban, nagy luxus volna fával tüzelni. Valamelyik szerzetes csaknem egész álló nap táplálta a tüzecskét, és amikor elérte a víz a kellő hőfokot, akkor először a mester fürdött meg benne, aztán rangsorrend szerint a többi szerzetes. Mindig én voltam az utolsó, mert én érkeztem legutoljára a kolostorba. Persze ez nem azt jelentette, hogy piszkos vízben kellett volna üldögélnem. A japánok nagyon alaposan tisztálkodnak, mielőtt beülnének a forró fürdőbe. Szappanos vízzel öblögetik magukat. A melegvizes fürdő csak a fáradt csontok és izmok felüdülését szolgálja, és mindaddig benne maradnak, amíg a soron következő türelmetlenkedni nem kezd.

A városi fürdő, amit most fedeztem fel, voltaképp a kolostorinak volt nagyobb és gazdagabb kiadása. Pár perces út vezetett oda, szűk utcácskákon át. A sátrak és boltok előtt mindenki üdvözölt. Mindenki ismert, hiszen akkoriban

Kiotó több mint egymilliónyi japán lakosára mindössze huszonkilenc nyugat-európai és amerikai jutott. A bejáratnál álldogáló asszonynak általában két fillért adtam, aztán a csarnokban, valamilyen erkélyféleségen levetköztem. Ott nemcsak a pénztárosnő láthatott, hanem mindenki, aki ki- vagy bement. A nőket nagyon érdekelte a látvány. A fehér férfit lelkesen fogadták, bár a moziban biztosan láttak már ilyent, azért az élő „show” csak izgalmasabbnak bizonyult. Hiába, három dimenzió több, mint a filmvásznon kettő.

Általában kora délután érkeztem, és maradtam, amíg csak lehetett a nagy, uszoda méretű medencében, amelynek falait szép, mázas csempék borították. Régen a fürdők közösek voltak, de az amerikai megszállás befolyásolta a szokásokat is, és most a nőket különválasztották a férfiaktól. Egy idő múltán már megismertem és név szerint üdvözöltem az öregurakat, akik rendszeresen megjelentek. „Jó napot, Tanaka-szan, jó napot, Kobori-szan, jó napot, Sasaki-szan. Kellemes ma a víz.” És együtt nyögdecseztünk gyönyörűségünkben. Ezekhez az öregurakhoz több közöm volt, mint a szerzetesekhez. Megkérdezték, mennyit kell esténként meditálnom.

– Három órát – feleltem büszkén. És még azt is hozzátettem: ha a mester megérkezik, akkor délutánonként még két órát. És reggelente is egy órát.

Az öregurak együttérzéssel csóválták a fejüket, és csodálattal bólogtak egymás felé. Már volt egy igazi külföldi barátjuk.

– És a lába nem szokott fájni?

– Jaj, dehogynem – feleltem, és megmutattam a fájós helyeket.

Fürdözésem ellen a kolostornak semmi kifogása sem volt, bár az előljáró bizonyára tudott róla, mit művelek.

Egy szomjas hal

A kolostor előljárója, akinek jellemvonásait lassacskán megismertem, leginkább egykedvűségével tett rám mély benyomást. A mesternél sokkal inkább ő volt az a példakép, akihez igazodtam. Azt hiszem, tudott arról, hogy nem csupán nekem, hanem szinte mindenkinek példaképe, akinek csak dolga lett a kolostorral. A misztikus tanításban veszedelmes, ha egy másik személlyel azonosítod magad, mert ha ez az „ideál” bármi olyat tesz vagy mond, ami a követőinek nem nyeri meg tetszését, lezuhan a piederstálról és ezer darabra törik. Lehetséges, hogy az előljáró éppen azért került minden feltűnést, mert tisztában volt ezzel. Szigorúan betartotta a kolostor valamennyi előírását, korábban kelt és később feküdt le, mint a többiek. Meditáció idején teljes mozdulatlanságban ült, pontosan időben csendítette meg a harangot, étkezésekkor nem tett se több, se kevesebb mozdulatot a szükségesnél. Mégsem volt semmi merevség a magatartásában. Könnyedén siklott az életen át. Szabad volt, barátságos és csöndes, sőt talán gondtalan vagy közönyös is. Úgy látszott, semmi sem érinti meg. Ha beszélgetni próbáltam vele, pár másodpercig rám figyelt, aztán a tennivalómra figyelmeztetett. Ha azonban neki

volt mondanivalója a számomra, ő választotta meg a helyet és az időpontot. Birtokában volt annak a ritka művészetnek, hogy hogyan kell megteremteni a megfelelő helyzeteket.

Arra, hogy szigorú korrektsége mögött egy másik tulajdonság is rejtőzik, csak a pillantásából következtethettem.

Talán távolságtartásnak nevezném ezt a tulajdonságot. Meglátszott rajta, hogy teljesen szabad; mégis érdeklődést mutatott mindenki és minden iránt, akivel-amivel épp foglalatoskodott. Járása kecses volt, mintha lágy, de nagyon erős rugókon járna, és tökéletes magabiztosságról árulkodott. Ha csak egy kicsit is hangsúlyozottabban lépkedett volna, már mesterként tűnt volna ez a járás, de így nem volt az. A zen egyik legfontosabb alkotóeleme a természetesség.

Amikor megismertem, zeniskoláit, a koanok tanulmányozását már befejezte. Már nem kellett látogatnia a mestert úgy, mint nekünk, többieknek, hogy előrehaladását vagy helyben topogását bizonyítsa, mégis állandó kapcsolatban állt vele. Nekünk, tanulóknak a nap legkellemetlenebb órájában, kora reggel kellett felkeresnünk a mestert, hogy megküzdjünk a koanunkkal, hogy megkeressük a titkos kaput, ami nem is kapu. Ő már átjutott rajta.

Amikor mi elhagytuk a zendót, hogy egyenként megjelenjünk a mester előtt, az előljáró a helyén maradt, nyugodtan ült, szemét a padlóra

szegezve. Ha szigorúan betartották volna a szabályokat, el kellett volna hagynia a kolostort. A szabály szerint ugyanis annak a tanulónak, aki minden koanját megoldotta, nem szabad a kolostori közösség költségén élnie. Minden fillér, amihez a kolostor hozzájut, ajándék. Vagy egy személytől származik, aki zárt borítékban pénzt vagy kitöltött csekket ad át, vagy a szerzetesek koldulták össze. Mindig koldulnak. Minden reggel bejárják a várost, kezükben kolduspersellyel, türelmesen várják, hogy valaki pénzt dobjon bele. Soha senkit se szólítanak meg az utcán. Hogy valamiképpen mégis magukra irányítsák a járókelők figyelmét, hangos „Hooo!” kiáltást hallatnak, és ezzel úgy elfoglalják magukat, hogy szinte transzba esnek. Ilyenkor ugyancsak igyekeznie kell annak, aki utol akarja érni a megiramodott szerzetest, hogy odaadja adományát.

Véleményem szerint a mester azért nem küldte el az előljárót, mert szüksége volt rá. Pár esztendeje a mestert enyhébb szélütés érte, ettől kezdve vigyáznia kellett az egészségére, és bizonyára nagyon kapóra jött neki az előljáró munkabírása.

Később megtudtam annak történetét is, hogyan lett az előljáró azzá, amivé lett. Gazdag orvosházaspár egyetlen, elkényeztetett gyermeke volt, szülei ritkán tartózkodtak otthon. Megvolt mindene: drága motorkerékpárja, több szobája és külön személyi inasai, különféle sportkluboknak

volt tagja. Szülei autóbaleset következtében egyszerre haltak meg. Tizenhat esztendő volt akkor, a csapás minden bizonnyal szörnyen megviselte. Idegösszeomlást kapott, öngyilkossági kísérleteket követett el. Egyetlen támasza a mi zeneszereplőnk volt, akit apja révén elég jól ismert. Apja aktív tagja volt az egyházközségnek, néha még a meditációs gyakorlatokra is csatlakozott a szerzetesekhez. Amikor a fiú először jelent meg a mesternél, hogy szülei haláláról beszéljen vele, nagyon dacos volt. Nem volt kérdése a mesterhez, éppen csak a szemébe akarta vágni, hogy a földi élet igazságtalan és értelmetlen. Miért kellett neki tizenhat évesen elveszíteni a szüleit? Minek született meg? És ha egyszer mindennek vége lesz és megsemmisül, akkor minek bármit is elkezdeni? Minek élni?

– Igen – mondta a mester, és útjára bocsájtotta.

A fiú azonban egyre csak jött és jött, míg a mester a végén méregbe gurult.

– Ha csak azért jössz, hogy kipanaszkodd magad, akkor jobb lenne, ha otthon maradnál. Mit akarsz tőlem?

– Tudni akarom – felelte a fiú –, hogy miért kell szenvednem. Azt akarom, hogy mondja meg nekem.

– Semmit se mondok meg neked – válaszolta a mester. – Te magad is tudod a választ. És ha akarsz, te mondhatod meg nekem.

– Értem – mondta a fiú. – Tehát legyek szerzetes,

és maga majd ad nekem koanokat, én pedig meditálhatok és foltozhatom magam a ruháimat, és kilenc naponta egyszer meg is fürödhetek. De miért kellene ezt tennem? Karmám, azoknak a dolgoknak az eredménye, amit előző életemben tettem, jó. Gazdag vagyok, nagy házam van. Intelligens vagyok, mehetek az egyetemre, lehet belőlem is orvos, mint a szüleimből. Lehetnek barátnőim, gyerekeim, és a gyerekeimnek sem lesznek gondjaik. Miért kellene mindezt feladnom, csak hogy megtudjak valamit, amit ön szerint már úgyis tudok?

– Hagyd el – szólt a mester. – Én nem mondtam neked, hogy légy szerzetes. Azt teszel, amit akarsz. Nem szeretném azonban, ha még egyszer idejőrnél. Sok a dolgom, és nem tudok segíteni rajtad.

– És ha mégis szerzetes leszek, akkor lesz rám ideje? Akkor segít nekem, hogy eljussak oda, ahol állítólag már vagyok?

– Akkor segítenem kell – mondta a mester. – Te azonban olyan vagy, mint a hal, aki szomjúságról panaszkodik.

Így aztán mégiscsak szerzetes lett belőle. Háromszor szökött meg, háromszor jött vissza. Koanja, úgy látszik, nagyon nagy akadályok elé állította, mert nemsokára szokatlan módszerekhez folyamodott. Egyáltalán nem aludt, és egy kövön üldögélt a kertben, arcát pedig hideg vízzel paszolgatta, hogy el ne aludjék.

Mindebből az egyensúlytalanságból már mit sem lehetett észrevenni. Alig tudtam elképzelni, hogy ez a nyugodt, erőt sugárzó férfi valaha neurotikus, elkényeztetett kamasz volt. Mondtam is a mesternek, hogy ez az életen belüli átváltozás olyan, mint egy belső újraszületés. A mester csak a fejét csóválta.

– Ne gondolj állandóan az újraszületésre – mondta. – A hinduizmus sokat beszél az átmanról, az isteni lényegről, amely örökké azonos és változhatatlan marad. Sok életen át változatlanul születik újra a változó testekben, és így kerül egyre közelebb isteni magvához, mígnem a sok megtisztulás után eléri végső földi létformáját, majd beolvad a Nirvánába, az Egyetlen Igazi Mennyeországba, Isten szférájába.

A buddhizmus azonban egyik elméletre sem épít, még az istenhez hasonlatos lényeg elmélete sem. Észre fogod venni, hogy minden elműlik, minden csak illúzió, elérhetetlen – és ez az isteni lényegre is érvényes. Semmi se létezik, semmi se létezett, semmi se fog létezni. Ha azonban logikusan kezdesz gondolkodni – márpedig, ha gondolkodsz, logikát alkalmazol –, akkor „erre” vagy „amarra” gondolsz, és ha a „semmire” gondolsz, akkor akaratlanul az ellenkezőjére, a „valamire” gondolsz. Elképzeled ürességed, és máris csapdába esel. Szép dolog, ha egy neurotikus fiúból kiegyensúlyozott férfi lesz, de nincs jelentősége. Jóleső érzés tudni, hogy az ember

többszörös, egymásba folyó és egymásból következő életet él. De ez a kolostor nem pedagógiai intézet, és nem is a tudásra szomjazók iskolája. Ha a keleti filozófiák vagy vallások érdekelnek, ha a karmáról meg a reinkarnációról akarsz információkat szerezni, akkor menj ki ezen a kapun, fordulj kétszer balra és háromszor jobbra, és máris a kiotói egyetemen találod magad. Találsz ott professzorokat, akik minden kérdésedet megválaszolják. De ha alaposabban szemügyre veszed ezeket a válaszokat, rá kell jönnöd, hogy újabb kérdéseket tartalmaznak. Az értelem nagyszerű szerkezet, de itt valami mással foglalkozunk. Ha a koanokat megoldod, olyan válaszokhoz jutsz, amelyek nem tartalmaznak több kérdést.

– Igen – válaszoltam. – Ez az, amit szeretnék. Belátást.

A mester barátságosan nézett rám.

– Egymagában a belátás sem ér sokat. Azt szeretném, ha láthatnám is a belátásodat.

A fürdőház felé vezető úton találkoztam egy német pappal, egy jezsuitával, aki egy japán katolikus iskolában tanított. A szerzetesek felhívták már rá a figyelmemet, ahányszor csak arra járt, de eddig még nem ismerkedtem meg vele. Most azonban megállt és megkérdezte, hogy hogy tetszik a kolostori élet. Akkor épp a legjobb úton voltam, hogy fanatikus buddhistává váljak. Minél többet értettem meg a buddhizmus lényegéből

– vagy legalábbis megérteni véltem –, annál mélyebbé vált a meggyőződés bennem, hogy ez az egyetlen igaz út, s a legmagasztosabb és legcélravezetőbb vallás, amellyel valaha is találkoztam. Ha pedig a buddhistáknak igazuk van – így gondolkodtam –, akkor az összes többinek nincs igaza, és kiváltképp nincs igazuk a keresztényeknek, a mennyországról meg a pokolról alkotott elképzeléseikkel, istenükkel és istenfiukkal, bűn és bűnhődés fogalmukkal. Ez az asszonytalanul élő katolikus pap bohócnak, elveszett embernek tűnt a szememben. Miért kell neki egész életében önmegtartóztató életet élnie, ha egyszer olyan testben él, amely nagyon is alkalmas a szexre? Miért kell olyan dogmákban hinnie, amelyeket valaki Olaszországban igaznak minősített? Na nem, gondoltam, hát akkor már én jobb vagyok. Nekem mindent magamnak kell kitalálnom, csak azt kell elhinnem és elfogadnom, amit hihetőnek és elfogadhatónak ítélek, és hogyha holnap más belátásra térek, hát másban hiszek majd. Most nő nélkül élek, mert fogadalmat tettem, hogy egy ideig kibírom szex nélkül, éppúgy, mint az a sportoló, aki a verseny előtt abbahagyja egy időre a dohányzást. Ennek a papnak Krisztus, ez az elmosódott alak a távoli múltból, a nagy Messiás, a Megváltó, olyan ígéret közvetítője, amelyet feltétel nélkül el kell hinnie, mert azt tanulta. Lehet, hogy Buddha is csak a távoli múlt egy elmosódó figurája, de ő

nem kérkedik. Ő csupán azt állította, hogy minden emberi bajnak van megoldása, és hogy ezt a megoldást egy bizonyos életmód segítségével meg lehet találni: meditációval, tudatossággal, ébrenléttel. Krisztus állandóan Atyjáról, az Istenről beszél.

Buddha sohasem tagadta Isten létét, de nem is bizonyította. Ez pedig valóban okosabb magatartás, hiszen miért kellene annak megértésével kísérleteznünk, amit úgysem érthetünk meg? Sokkal ésszerűbb, ha tudatosan egy olyan cél felé törekszünk, ahol létrejöhet a belátás, és minden erőnket erre a mindennapi gyakorlatra összpontosítjuk.

Sajnáltam ezt a papot. Számomra ő az eleve bukásra ítélt konkurencia embere volt, egy jövőtlen vállalkozásé, egy közeli bukásra ítélt rendszer vesztese. Legszívesebben megtérítettem volna.

A jezsuita nem érezte velem, hogy tudatában van ellenséges sajnálatomnak. Úgy látszott, nagyon megdöbben, amikor elmondtam neki, milyen nehéz a zeniskola.

– Ez nem valami sok – mondta –, éjszakánként csak négy órát aludni!

Később hallottam, hogy a jezsuita kolostorok kiképzési rendje nem sokban különbözik a zen kolostorokétól. A jezsuiták kötéllel ostromozzák önmagukat, a zenszerzetesek bottal ütlegelik egymást. Mindkettő fájdalmas. Ez után még többször

találkoztam a pappal, de nem mertem többé megszólítani. Akik ismerték, nagyon szerény embernek tartották. Mondták, hogy kétszeres doktor, és ragyogó előadásokat tart. Mindennap legalább két órát meditál, néha többet is; ha az iskolája ünnepnapokon és hétvégeken bezár, ő is elzárkózik a szobájába, és csak sürgős esetben lehet zavarni. A szerzetesek szentnek tartották, és ha a kolostorba látogatott, nem az előljáró, hanem maga a mester fogadta a saját szobájában.

Mesélik, hogy Hokkaidón, Japán legészakibb szigetén van egy kicsiny zen kolostor, amelynek mestere egyáltalán nem járt semmiféle iskolába. Parasztgyerek volt, akit szülei nagyon korán kolostorba küldtek. Sohasem tanult meg írni-olvasni, de befejezte a koan-tanulmányokat, és eljutott a tökéletes belátásig.

Szinte alig volt tudatában annak, hogy a buddhizmus mellett még más vallások is léteznek, egészen addig, amíg a szerzetesei el nem kezdtek a kereszténységről beszélni egymás közt.

Az egyik szerzetes a tokiói egyetemen tanult vallástörténetet, és a tanító megkérte, hogy magyarázza el neki a keresztény vallást. – Nem sokat tudok róla – mondta a szerzetes –, de elhozom a szent iratukat.

A mester beküldte hát a szerzetest a közeli városba, az pedig egy Bibliával tért vissza. – Jó vastag könyv ez – mondta a mester –, de én nem tudok olvasni. Olvasd fel nekem!

A szerzetes ismerte a Bibliát, és felolvasta neki a

Hegyi Beszédet. Minél tovább olvasott, annál inkább tetszett a mesternek. – Hát ez szép – ismételte.

Amikor pedig a tanítvány befejezte, a mester jó ideig nem szólt egy szót sem. A hallgatás már olyan hosszú ideje tartott, hogy a szerzetes lótuszülésbe helyezkedett és meditálni kezdett. – Hát igen – mondta végül a mester. – Nem tudom, ki írta ezt, de vagy egy buddha volt, vagy egy bódhiszattva. Amit te itt most felolvastál, az mindannak a magva, amit megpróbálok nektek megtanítani.

Rangbéli különbségekről és egy galambtojásról

A zen szabad – a zeniskola nem. A kiképzés időhöz, térhez, szokásokhoz és hagyományokhoz kötődik.

A vasárnap különleges nap volt a kolostorban. Vasárnaponként takarosán öltözött emberek érkeztek a környékről: elől az apa, majd az anya, végül a gyerekek. A kapuban meghajlással köszöntötte őket egy szerzetes. Amikor először voltam tanúja ennek, kora ifjúságom jutott az eszembe, a rotterdami Szabad Reformált Egyház, és az ottani ájtatos arcok. Egész héten át robotoltak, most aztán felöltötték ünnepi arcukat, felvették legjobb ruhájukat. Hiába, a történelem ismétli önmagát, nincs előle menekvés.

Ez itt mégis más volt. Az itteni istentisztelet dobszólóval kezdődött. A főépület teraszán egy dobot helyeztek el oldalára fektetve, fa bakokkal megtámogatva, olyan nagyot, mint egy söröshordó. Amikor a ház a szerzetesek különleges gyakorlatai miatt nem volt éppen zárva, a kolostor dobosa, Gi-szan, minden vasárnap délelőtt kilenc órakor kurtán megpergette a dobot. Akárhányszor csak meghallottam ezt a dobpergést, bárhol voltam is éppen, megálltam, mert ezt semmi esetre sem akartam volna elmulasztani. Ez idő tájt a

kolostorban és a környéken teljes csend uralkodott. A dobpergés hirtelen jött, és áthatóan, szinte túlságosan is hallhatóan, az ember belsejébe hatolt. Tíz-tizenöt másodpercnyi szünet után újból rákezdte a dob, lassú, kényelmesnek tűnő, de mégis nyomatékos ritmusban, amelyet Gi-szan lassanként fokozott. Nem kellett sietnie, a dobszó-ló legalább tíz percig tartott. Gi-szan nemcsak a dob bőrét ütötte, hanem az oldalát is, valamint a verők keverő mozgásával sziszegő, susogó hangzást ért el. Azt hittem, egyedülálló mestere a hangszerének, de amikor egyszer hiányzott, és helyét egy önkényesen kijelölt szerzetes vette át, kiderült, hogy az is ugyanúgy ért hozzá.

A szerzetesek a dobszó-ló alatt léptek be a templomba, ahol a mester már ott ült egy nagy támlás széken, a támlát azonban sohasem vette igénybe, mert mindig lótuszülésben foglalt helyet, és hátát támasz nélkül is egyenesen tartotta. Ezekon az alkalmakon pompás brokát- és hímzett selyemköntöst viselt. Az előljáró a mester balján foglalt helyet, apró volt és jelentéktelen, kezében csengő. Egy Ke-szan nevű magas és rendkívül sovány szerzetes, az egyik templom papja, (aki évekkal ezelőtt búcsút intett a jólétnek, hogy ismét a mester tanítványa lehessen) mellettük kuporgott, gongok vették körül: egy kicsi, egy közepes, és egy csillogó óriási gong.

Amikor Gi-szan keze alatt utoljára perdült meg a dob, Ke-szan megcsendítette a gongját a

templom belsejében, és erre a jelre a szerzetesek énekelni kezdték Buddha első szutráját. Ritmikus, dallamos szótag-kántálás volt ez, amelyet a gongok és a kórusvezetők csengőinek hangja szakított meg rendszeres időközökben. Kínosan éreztem magam a szerzetesek között. Jobb lett volna, ha én is velük énekelhetek, de nem tudok énekelni, és még ha tudnék, se lettem volna képes sem a dallamokat, sem a szavakat megjegyezni. A szöveg kínai írásjelekkel volt írva, úgy hogy még csak kisi-labizálni se tudtam. A közösség a tágas templom másik felén ült, és szabályosan éreztem, hogyan tapadnak rám a kíváncsi pillantások. Magasságom és barna tincseim éles ellentétet képeztek a szerzetesek apró termetével és kopasz fejével.

Az ének hosszú ideig tartott, majd egy fél óráig. Ezután a mester beszélt: tradicionális japán zen prédikációt mondott el. Korábbi mesterek életéből mesélt, vagy Buddha életéből olvasott fel részleteket. Hangja monoton, kántáló volt, a szerzetesek néha elaludtak rajta. Ha valaki lótuuszülésben alszik el, teste lassú hintázásba kezd: először előre- majd hátradől. Én azonban nem alhattam el, mert nem tudtam lótuuszülésben – vagyis teljes egyensúlyban – ülni. Ha mégis elaludtam – és ez is megesett egyszer –, mindenki nagy tetszésére azonnal előreestem. Hangosan vihogtak. Azóta mindent elkövettem, hogy ébren maradjak.

Amikor a prédikáció véget ért, az előljáró megcsendítette gongját, a szerzetesek összerezzenve

felriadtak, és odakint Gi-szan újból dobolni kezdett. Ezután ünnepi lakoma következett. Tálcákon, vörös lakkos csészécskében hordtuk fel a vegetárius levest és a rizst. Az ilyen alkalmakkor rendszerint a konyhában segédkeztem, ahol az összes edény csatasorba volt állítva, és a szakács a kuktákkal egyetemben verítékben fürdött, hogy a kerek száz vendéget ellássa. Amikor a mosogatóra került a sor, valamennyi szerzetes összegyűlt, öreg overalljában még a mester is, homloka köré izzadtságfogó vászondarabkát kötött.

Az elöljárótól tudtam meg, hogy a mester közvetlen a háború után jött a kolostorba, és csaknem két esztendeig egyedül lakott itt. Csendes elégedettségben élt itt, és a hatalmas épületnek csak egy kicsi részét használta. A zöldségeskertben csak két ágyást művelt még, és minden reggel lesöpörte a főbejárathoz vezető ösvényt. Egyedül medítált a poros, hatalmas csarnokban, és semmiféle örömteli izgalmat nem árujt el, amikor az első szerzetesek megérkeztek, mint ahogyan a magány idején se szomorkodott.

A kolostor ekkorra szinte teljesen megtelt. Újoncunk is lett: egy szakállas, bozontos szemöldökű fiatal amerikai költő. Geraldnak hívták, és az Egyesült Államok nyugati részéből érkezett. Gyakorlott beatnik volt. Egészen összezavarodtam, amikor kiderült, hogy folyékonyan beszél japánul, és tisztában van a kolostori élet összes szabályával.

Úgy örültem volna, ha mindent én magyarázhatok el és mutathatok meg neki, mint a tapasztaltabb, mint a mester elismert és elfogadott tanítványa. Ám éppen fordítva történt: Gerald volt az, aki lekezelően bánt velem. Kiderült, hogy már másodszor jár ebben a kolostorban. Nemrégiben egy évet töltött itt, és most, egy kelet-ázsiai utazása után tért ide vissza.

Pompázatos, vadonatúj, súlyos japán motorke-rékpárt vett magának, szobát bérelt a város északi részén, a nagy Biwa-tó közelében. Minden reggel megjelent a szanzenen, a mesterrel folytatott, formális beszélgetésen, és minden este eljött meditálni. Amikor szessin volt, ő is a kolostorban maradt. Ekkor a kolostor kapuit egy hétre bezárták, a telefont és a postát is leállították. A kolostorban évente legalább hat szessin volt, mindegyik hét-hét napig tartott. Ilyenkor minden nehezebb, mint egyébként, minden szabályt betartanak, a mester háromszor, de akár ötször is fogadja tanítványait naponta. Az elkövetkező szessin idejére Gerald mellettem kapott egy szobát.

Gerald megérkezésével sajátos helyzet állt elő. Amikor arra vártunk, hogy a mester fogadjon bennünket, tanítványokat, nem közvetlen a zendóból mentünk hozzá, hanem előtte sorban letérdeltünk a főtemplom egyik verandáján. A verandán volt ugyan tető a fejünk fölött, de a szél át- meg átjárt bennünket, és meglehetősen kényelmetlen hely volt, különösen télen. Ott térdeltünk a kemény

faburkolaton, és amikor a mester csengője megszólalt, a soron következő szerzetes felállt, és egy másik verandán meg egy keskeny tetővel fedett kerti ösvényen át elindult a mester szállása felé, miután meghajolt a ház irányába. A sor pedig egygyel előrerukkolt. Tizenöt szerzetesből és négy civilből: egy japán nőből, egy japán festőből, aki a házban is lakott, Geraldból és belőlem állt a sor. Péter csak rendszertelenül jelent meg. Azt hiszem, az ő formai képzése már véget ért, a szabályok már nem kötötték olyan szigorúan. Számomra sohasem vált egészen világossá, mi is folyik körülöttem. Ugyan kérdezhettem, amennyit csak akartam, de a mester, az előljáró és Péter, akikkel érintkezésben álltam, csak akkor és annyit válaszoltak a kérdéseimre, amennyi nekik éppen jólesett. Ez pedig általában nem volt valami sok.

Mint későn érkezettnek, a veranda és a sor legvégén volt a helyem, ott térdeltem, gyakran egy órán át, a kemény faburkolaton, fájó ízületekkel. Akkor mozdíthattam fájó tagjaimat, amikor a sor is mozdult egyet, de amíg a soros szerzetes a mesternél tartózkodott, újból görcsbe merevedve, sajgó lábbal térdeltem tovább. Az egyetlen megkönnyebbülést a fekvőtámaszok jelentették, de attól meg a karom és a vállam fáradt el és fájdukt meg.

Amikor Gerald megérkezett a kolostorba, még aznap felkeresett, és közölte velem, hogy elfoglalja a helyemet a sorban. Ez így logikus,

mondta. Elvégre ő már akkor a mester tanítványa volt, amikor rólam még senki sem hallott. A szerzetesek rangja természetesen magasabb, mint a miénk, laikus hallgatóké, de ezek között, magam is beláthatom, hogy ő följebb áll a ranglétrán, mint én. – Hát persze – mondtam én. Nekem aztán édesmindegy volt, hogy a verandán várakozva fájdul meg a lábam, vagy akkor, amikor a mestertől visszatérve, a csarnokban várok. A rangokkal pedig nemigen törődtem, foglakozzanak vele a tökfek katonák meg a hivatali aktakucacok – ez nem az igazság keresőinek való.

Minden embernek megvannak a jellegzetes tulajdonságai. Gerald kétségkívül nagy és erős jellem volt. Önfegyelme hibátlanul működött. Még a láz se tarthatta őt vissza attól, hogy reggel vagy éjszaka pontosan megjelenjék a meditáción, leálítsa motorját a kolostor kapuja előtt és felkeresse a mestert. Még ha reszketett is a rosszulléttől, akkor se maradt otthon. Napközben egy nagy cégnél tolmácsolódott, sokat dolgozott. Volt humorérzéke, és lelke vagy szelleme – ahogy tetszik –, szinte lubickolt a relativitás tudatában. „Semmi sem olyan fontos, hogy felizgassuk magunkat miatta”, „aki össze tudja fogni az érzékszerveit, annak a pokol se tűnik kényelmetlennek”, „idővel a legnagyobb harag is lecsillapul” – ezeket a keleti bölcsességeket gyakran szötte bele a beszédébe. Mindennapi életében is gyakran érezte, hogy már mindentől távolra került. És mégsem tudta

lenyelni, amikor az előljáró az első reggel felszólította, hogy menjen a sor végére, sőt, amikor vonakodott, maga fogta vállon és vezette a helyére. Hallottam, hogyan mortyog és szitkozódik csöndben, és még egy év múlva is méltatlankodott. Úgy érezte: megsértették és megalázták.

Én is rosszkedvű lettem, de egészen más okból. Valami újfajta fájdalmat észleltem magamban, ami egyre erősödött, és különösen akkor kínozott, amikor végére mentem. Úgy égett, mint a fekély, és óvatos tapogatással végül egy galambtojás nagyságú duzzanatra bukkantam. Gerald ezen a napon épp nem volt a kolostorban, és még nem tudtam annyira japánul, hogy az előljárónak elmagyarázhattam volna, mi bajom. Engedélyt kértem, hogy használhassam a telefont, ezt az öreg készüléket, amely a kolostor sötét előterének egyik falán volt felerősítve. Péter otthon volt, beszámoltam neki kellemetlen felfedezésemről.

– Galambtojás? – kérdezte.

Még részletesebben leírtam a jelenséget, mire Péter hahotázni kezdett.

– Még hogy galambtojás, ha-ha! Micsoda fantasztikus asszociáció. Aranyered van. A meditálás miatt, meg amiatt, mert a végén mindig kapkodsz, mert nem bírod a legyeket meg a bűzt. A végbeled vénái véreznek, és valószínűleg gyulladásban is vannak.

– Igen – mondtam ingerülten. – És mit lehet tenni ellene?

– Semmit – mondta Péter. – Várj, amíg átjövök. Hozok pár tablettát meg kenőcsöt, és ha nem múlik el, orvoshoz kell fordulnod. Lehet, hogy meg kell operálni, az fájdalmas lenne, de reménykedjünk, hogy nem lesz rá szükség. Majdnem minden szerzetesnek van aranyere, de még egyik sem volt kórházban velem. Még hogy galambtojás! Micsoda ötlet, ha-ha-ha!

Péter annyira szórakoztatónak találta ezt a hasonlatot, hogy fűnek-fának elmesélte. Amikor a szerzetesek szeme elé kerültem, mutató- és hüvelykujjuk között láthatatlan galambtojásokat mutogattak nekem, az előljáró a vállamat csapkodta és ordítva nyerített, a mester is vidáman mosolygott rám, amikor találkozott velem a kertben. Panaszommal végül a templombeli zenmesterhez fordultam, a szoborhoz. – Miért kell nekem ilyen hülye, undorító bajt összeszednem, amikor az igazságot keresem? Miért nem segítesz rajtam, csak ülsz itt és elnézed, hogy a göbös ereim kínoznak? A legvégső titkot keresem, a legnagyobbat, a legszebbet, amit ember csak kereshet és céljául tűzhet ki. Miért aranyér a jutalmam?

A szobor nem válaszolt. Olyan embert ábrázolt, aki, ugyanúgy mint én, az igazságot kereste egykor. Lehet, hogy pattanásos vagy rühös volt, amikor a híd alatt, a koldusok közé vegyülve élt. Ettől megvigasztalódtam. A szobor legalább nem nevetett.

Az első szessin és a bálna pénisze

Felhőtlen derűvel vártam az első szessint, mert még nem tudtam, minek nézek elébe. Gerald pedig, aki már tudta, azt mondta, nem olyan nehéz. „Csak egy kicsit többet meditálunk, mint máskor”. Azt javasolta, szerezzek be élelmiszer-készleteket, mert a szessin ideje alatt bezárják a kapukat, és nem mehetek a vendéglőbe sem.

– Élelmiszert? – kérdeztem. – Miféle élelmiszert? Konzervekre gondolsz? Hiszen úgyse főzőcskézhettek a konyhában. Rezsót meg nem vihetek be a cellába, mert azt mondják, gyengék a vezetőkek. Meg tűzveszélyes is volna azzal a sok szalmaszőnyeggel, papírfallal, favázzal.

– Nem arra gondoltam – felelte Gerald. – Szerezz be pár tábla csokoládét, meg tengerész-kétszersültet. Majd én megveszem neked.

Hozott még egy zacskó mazsolás földimogyorót is, ami – szerinte – egyenesen az ideális táplálék hegymászóknak és meditálóknak. A meditáció nehéz munka: a koncentrációhoz és az önfelegedéshez sok energiára van szükség. Gerald véleménye szerint a szerzetesek étrendje semmit sem ér. Rizspüré és retek, néha tészta szójamártással, időnként uborka, mindez villámgyorsan benyelve roppant egészségtelen.

– Nézz csak körül a celláikban – mondta. – Mindegyik gyomorbeteg. Tele vannak gyógyszerekkel. Rendesen kell táplálkozni: tojást, tejet, sajtot és húst, erős leveseket és sok gyümölcsöt meg friss zöldséget kell enni!

– De a buddhistáknak nem szabad ölni! Ha húst esznek, közvetve az is gyilkosság!

Geraldnek más volt a véleménye.

– Ez ostobaság. Ha zöldséget eszel, az is élőlény. Minden mozdulatoddal megölsz egy bogarat vagy valami más állatot. A tested egyfolytában mikrobákat gyilkol. Meg egyáltalán – mi a halál? Csak illúzió, átváltozás, születés, változási folyamat.

– Akkor a szerzetesek miért nem esznek húst?

– Esznek azok – felelte Gerald. – Csak nem itt a kolostorban. Sokszor meghívják őket a szomszédságba, akkor mindent felfalnak, amit csak eléjük tálalnak, húst, halat, rákot, mindent meg esznek. Mindenki tudja, hogy a kolostorban túl keveset kapnak, ezért odakint agyonzabálják magukat. Nézd csak meg, hogy jönnek vissza: telezabálva, felpuffedve, alig férnek be a celláikba. Nagyon egészségtelen.

– És miért vannak a kolostoroknak ilyen egészségtelen szabályaik? Hiszen megvilágosodott szellemek vezetik őket!

Gerald elképedve nézett rám.

– Olyanokat mondasz, mint egy megváltásért lihegő vénasszony. Még hogy megvilágosodott

szellemek! Ha arra gondolsz, hogy a mester és az előljáró tudja, merről fúj a szél, hát persze, hogy tudják. De ők is japánok. És Japán a tradíciók országa. Itt mindennek hagyománya van. Menj csak be bármelyik boltba, nézd meg, milyen gondosan, szépen csomagolnak be mindent. És nézd meg a lakásokban a vitrineket: mindegyik tele van ilyen kis díszes dobozokkal, és minden dobozban egy további doboz lapul, és ha ki akarod nyitni, zsinórokat kell kioldoznod, további burkolóanyagokat lehámoznod, mire végre kiderül, mit is tárolnak benne. A csomagolás itt nagyon fontos, és ezek a mi tanulmányaink hagyományokba vannak becsomagolva. Ezer éve egy zen szerzetes forró rizskását evett, és ezért mi még ma is forrón esszük a rizskását. És ezer évvel ezelőtt egyszer egy ortodox buddhista úgy határozott, hogy a húsevés egészségtelen, ezért a zen szerzetesek máig sem esznek húst – persze csak ha úgy érzik, hogy látják őket.

– Hát a szex?

– Ó – felelte Gerald. – A kolostorban nincsenek lányok, tehát a kérdés nem kérdés. Lehetséges, hogy vannak homoszexuális párkapcsolatok a szerzetesek között, de ezt a dolgot itt egy kicsit másképp nézik, mint Nyugaton. Egyébként a gyakorlás alatt, a rendszeres meditáció mellett nemigen nyílik alkalmad a szexre. Ahhoz ki kellene menni, és nem hiszem, hogy ki fognak engedni, hogy szex után szaladgálj.

– És te?

– Hát, ha belebotlok, nincs ellene kifogásom – mosolygott elégedetten Gerald. – De nekem sincs arra időm, hogy keresgéljem. Napközben dolgozom, este meditálok, és hát valamikor aludni is kell. A mester minden reggel vár, tehát ehhez kell igazítanom a napirendemet. Kurvákra meg pénzem sincs. Nem, nem, egyszerűen ki kell várnom, amíg adódik valami. Előfordult már, és újra elő fog fordulni. Állok elébe.

E beszélgetés másnapján kezdetét vette a szessin. Gerald a mellettem lévő cellába költözött, tengerész-zsákjában sok ruhával és élelemmel. A reggeli meditáció után berendezkedett, ami abból állt, hogy a hálózsákját kiterítette a padlón. Ezután munkára osztottak bennünket. A sziklakertben kellett kiirtanunk a gyomot, ami elég szaporátlan munka volt. A gyom semmivel sem volt nagyobb, mint a moha, és a színük is hasonlított. A szerzetesek úgy guggoltak le ehhez a munkához, hogy teljes talpuk a földre simult. Gerald minden gond nélkül a sarkára tudott ülni, de nekem nem ment. Az előljáró azt javasolta, hogy amikor csak lehet, guggolva üljek, még ha fáj is. Nagyon jól nyújtja a lábizmokat, mondta, és lazítja az egész testet. Végül majd fájdalom nélkül is képes leszek lótuszülésbe ülni. Nem fogadtam meg tanácsát, inkább kerítettem egy kis ládácskát, amire kényelmesen lekucorodhattam, ha kerti munkát kellett végeznem. Most is velem volt a

ládikóm és békésen el is helyezkedtem rajta, miközben gyomláltam és Geraldal beszélgettem. Hirtelen hatalmas rúgás repítette ki alólam a ládát. Hanyattestem, de azonnal talpra is ugrottam, bosszúszomjasan, harcra készen. A düh érzése pillanatok alatt keríti hatalmába az embert, és csinál a legártalmatlanabb lélekből – mint amilyen én is voltam – őrzöngő tébolyultat.

Az előljáró állt előttem, lazán, mint mindig, de nagyra nyílt szemében haragos kis lángok lobogtak. Kicsit szétterpesztett lábbal, kinyomott hassal állt ott: a dzsúdó harcos egyensúlyi helyzetében. Ha nekiestem volna, ahogy akartam, nem tudtam volna bántani. Ha megkísérlem megütni vagy megrúgni, kikerülte volna a támadást, és én a saját lendületemben estem volna hasra.

Mozdulatlansága segített abban, hogy visszanyerjem önuralmam, pár percig mindenesetre mély lélegzeteket kellett vennem. Gerald tovább dolgozott, mintha semmi se történt volna. Az előljáró lehajolt, hóna alá vette a ládácskámát. Meghajoltam, ő pedig bólintott és elment.

– Ez szuper volt – mondta Gerald. – A hétköznapi életben az előljárók általában akkor veszítik el az önuralmukat, amikor úgy gondolják, hogy az alárendeltjük bután viselkedik. Vagy beképzeltten, ha így jobban tetszik. Megharagszik, mert nem egészen biztos magában, vagy mert nagyon fontosnak képzei magát, vagy mert azonosul valamivel, például a céggel vagy a munkával. De

igazából nincsenek ilyen „valamik”. Csak észnél kell lenni: tudni kell, mit csinálsz éppen. Ha gyomlálsz, akkor gyomlálj olyan alaposan, ahogyan csak bírsz, ne üldögélj közben kényelmesen.

– Ez olyan fontos? – kérdeztem.

– Természetesen – mondta Gerald. – Semminek sincs jelentősége, semmi sem fontos, de igenis nagyon fontos és nagyon nagy jelentőséggel bír az, hogy bármit csinálsz, alaposan csináld. Csak úgy. Mint gyakorlatot. És semmi több. Olyan ez, mint a buddhizmus négy igazsága. Az élet szenvedés. A szenvedést a vágy szüli. A vágyakat le lehet győzni. El lehet hagyni őket, ha a Nyolcrétű Ösvényen haladunk. És hogyan jutunk el a Nyolcrétű Ösvényre, és hogyan kell haladni rajta? Ha arra vágyunk, hogy szabadok legyünk. Ez a vágy megengedett. Vágyakozni nem szabad, de arra vágyani, hogy megszűnjenek a vágyaid, az már rendben van. Alapjában véve egészen egyszerű.

– Azt hittem, a zen nem beszél.

– Ez így is van – mondta Gerald. – Én pedig sokat beszélek. De az, amit én mondok, az nem zen. Nem tudom, mi a zen, csak azt tudom, hogy egy napon meg fogom tudni. Ezért vagyok itt.

Hamarosan megkezdődtek a meditációk. Négy periódus, összesen két órában. Rá akartam gyűjtani, de nem volt elég rá az idő. A végén gyorsan szippantottam pár sebes slukkot, de már el is kellett dugnom a cigarettát a felső zsebembe. Hét végére a zseb megtelt a félig elszívott csikkekkel.

Egyiket a másik után gyűjtöttem meg, észre sem véve. Délután ismét két órát meditáltunk, este pedig újabb négy és felet. Mintha mesterségesen nyújtottuk volna az időt, és mivel fájdalmaim voltak, minden percet egyenként kellett végigkínálnom. Az előjáró néha megengedte, hogy körbejárjak a kertben: intésére felemelkedhettem és ki-mehettem. Ilyenkor mindig gyorsabban telt az idő. Néha beküldött a kamrámba, ahol fél órácskára kinyújtózkodhattam a padlón, de ez csak ritkán fordult elő. Néha-néha akaratom ellenére is elaludtam, ahelyett, hogy a koanomra összpontosítottam volna. Ilyenkor gyorsan szállt az idő.

Két dologra nem lehet egyszerre odafigyelni – ezzel a módszerrel próbáltam megszabadulni a fájdalomtól. Felidéztem életem legizgalmasabb pillanatait, és megkíséreltem átélni múltam különféle szakaszait. Egyáltalán nem zavart, hogy közben nem a koanomra gondolok. Csak a fájdalomtól akartam megszabadulni, mert olyan érzésem volt, mintha minden lábizmom darabokra szakadna, és a csontokat egyenként vésnék ki belőle. Újra meg újra elképzelttem, amint Fokvárosban kilépek a házikóm ajtaján, felülök a motoromra és beindítom. Pontosan felidéztem minden mozdulatot, láttam fákat az út túloldalán, éreztem a virágok illatát a kertből. Hallottam, amint felbrummog a motor, és láttam magam, amint elindulok Wijnberg szűk utcáin, Waal Drive irányába, el a hegyek lábánál, végig a parçon. Néha egy-egy

teljes, huszonöt perces periódust sikerült így átvészelnem. Gerald gratulált. Mellettem ült, és észrevette, hogy az egész periódus alatt meg se mocantam, és látszólag teljes koncentrációban ültem ott. Elmondtam neki, mit művelek, és ő nevetett.

– Néha én is így csinállok – mondta. – De én azokra a nőkre szoktam gondolni, akikkel lefeküdtem. Ez csak azért kellemetlen, mert felizgat, és elég hülye érzés ilyen sokáig erekcióban üldögni. Akkor már jobb a motorozás.

A harmadik nap után már teljesen kész voltam. Az ücsörgés fájdalma és a mesternél tett látogatások feszültsége kezdte a hatását éreztetni. Erre a hétre a mester tomboló oroszlánná változott. Ha beléptem hozzá, szabályosan éreztem a belőle áradó erőt, és hatalmas akaratát, amit rám kényszerített. Meg kellett találnom a választ a koanra – kielégítő választ kellett találnom arra a kérdésre, amit se megérteni, se megmagyarázni nem lehetett. Megpróbálkoztam már az összes válasszal, ami csak eszembe jutott, de egyik se volt megfelelő. Még csak nem is közelítem a helyes választ, mondta nemegyszer a mester. A helyes megértéshez még az utat se találtam meg, mérföldekre voltam tőle, fényévekre, az igazságnak még a megsejtésétől is. Bizonyára igaza volt, de hogyan nem szólaltam meg, azt is elfogadta. Beléptem hozzá, meghajoltam, háromszor leborultam előtte, aztán a sarkamra ülve felmondtam a koanomat, a mester pedig megkérdezte:

– Nos?

– Nos, semmi. Az égvilágon semmi.

De még ezt se kellett mondanom. Semmit se tudtam, és meglátszott rajtam, hogy semmit se tudok.

Néha szó nélkül elküldött, néha mondott is valamit, és egyszer mintegy tíz percig beszélt hozzám. A tehetetlenség könnyeivel szememben léptem ki akkor tőle – nem értettem meg, mit mondott, eddig nem terjedtek japán nyelvi ismereteim. Átutaztam a fél világot, hogy megtaláljam oktatómat, és most, hogy megtaláltam, nem értem meg, amit mond.

Persze a többieknek se volt könnyebb dolguk. Az előjáró úgy ült a csarnokban, mint egy félelmetes démon, és ránk ordított, valahányszor csak észrevette, hogy alszunk vagy álmodozunk. Egymást váltogatva rendszeresen körbe kellett járunk a sorok előtt, vállunkon a fakarddal, vontatott léptekkel, fenyegetően pillantva ide-oda. Aki ingadozott vagy elaludt, rácsaptunk a vállára. Ezután mindketten meghajoltunk: a szerzetes, akit meg kellett ütni, mert hálás volt a büntetésért, és az is, aki rácsapott, mert ő hajthatta végre a fenytést. Nyolc ütést kellett adnunk. Aki kapta, előrehajolt, nehogy elvétsük a hátizmát. Sebesen kellett ütni, a bot csak a másodperc töredékéig érintette a megfenyített szerzetes hátát, aztán azonnal visszalendült. Nekem ezt az ütésmódot egy szerzetesen kellett begyakorolnom, aki párnát

kötözött a hátára. Ha nem a helyes módon bán-
nak a fakarddal, valóban nagy bajt lehet okozni
vele, különösen, ha a hátgerincet éri. A szerzete-
sek a csarnokba menet gyakran vettek fel párná-
zott mellényt, és rajtam is volt egy második puló-
ver. Mégis hasított az ütés, és a hét végére kék ke-
resztet viseltem a hátamon. Persze mindezt nem
lehetett összehasonlítani a lábamban tomboló fáj-
dalommal. Az ütés fájdalma gyorsan elmúlt, a
lábfájás viszont örökösnek tűnt, s a fájdalom még
a járkálás hatására se csillapult. A szerzetesek
együttérzésükről biztosítottak, és rendszeresen
érdeklődtek, hogy érzem magam. Ez segített. Egy
fiatal szerzetes, akinek favágáskor megsérült a lá-
ba, és a seb nem gyógyult rendesen, sokat szenved-
dett. Amikor rajtam volt a sor, hogy a karddal
körbejárjak, láttam, hogy sír. Elmentem mellette,
mintha nem vettem volna észre, de az előljáró
rám ordított, és bizony ki kellett osztanom neki a
nyolc ütet. A fiatal szerzetes udvariasan moso-
lyogva hajolt meg, amikor később az ebédlőben
találkoztunk.

Azon kaptam magam, hogy magamban beszé-
lek és neki-nekikoppanok egy-egy fának vagy fal-
nak. Ha megszólaltam, szavaim között nem volt
összefüggés, mondataimnak nem volt se eleje, se
vége. Gerald is kezdett furcsán viselkedni. Egy-
szer, amikor a latrinát pucoltuk, és nagyon össze
kellett szednem magam, nehogy a hányinger
győzzön, Gerald a bálnákról kezdett mesélni.

– Tudod, hogy a bálnának akkora a pénisze, mint egy felnőtt ember egészben? Tudtad?

Azt feleltem, még sohasem foglalkoztam a bálnák péniszével, de meg se hallotta.

– Igen – mondta. – Hatalmas nagy, hihetetlenül nagy. Láttam szürke bálnákat párizsi, Kalifornia partjainál. Egészen kiugranak a vízből, aztán hatalmas loccsanással esnek vissza. Mérföldekre elhallatszik a hangjuk. Baromi jó.

Rápillantottam: átnézett rajtam.

Idegesíteni kezdett a környezetem. Egy széket, padot, bármilyen ülőkét kerestem, amire letelepedhetek – hiába, semmi ilyesmi nem volt ott. Mindenütt üres szobák: szalmaszőnyegek a padlón, néhány kényelmetlen szikladarab meg sírkő a temetőben. A földre nem fekettem: esett, és minden csupa víz volt. A szobámat tilos övezetnek nyilvánították: éjszaka tizenegyedtől háromig alhattam benne, de napközben be sem tehettem a lábam, hacsak az előljáró be nem küldött kinyújtózni – ezt pedig nem minden nap tette meg.

Gerald véleménye szerint valósággal luxuséletem volt. Megkérdezte, medítálok-e a kertben.

– Hogy mit csináljak a kertben? Hát nem a zendóban szoktunk meditálni?

– Dehogynem – felelte Gerald. – De elvárják tőled, hogy esténként még egy fél órát a kertben is medítálg. Menj csak ki egyszer úgy tizenegy óra körül. Valamennyien ott vagyunk. A sziklákon és

a sírköveken ülünk, mindenkinek megvan a helye. Fél óra meditáció a szabadban, ez itt kötelező.

Nem hittem neki, és drága alvóidőm néhány percét rászántam, hogy meggyőződjem róla, igazat mondott-e. Igazat mondott: mind ott voltak. Én azonban mégsem éreztem magamra kötelezőnek. Úgy véltem, épp eleget tettem, szinte többet is, mint amennyire képes vagyok. A kertbe csak akkor megyek meditálni, ha odavonszolnak a hajamnál fogva.

Ezen az estén az elégedettségtől röfögve fúr-
tam be magam a hálósákba, és elaludtam, még
mielőtt kinyújtózkodtam volna.

Egy kis fekete mágia

A mester minden reggel körbejárta a kolostor épületeit. Mi, a szerzetesek meg én követtük őt a hosszú folyosókon. Minden falfülke előtt megállt – természetesen mi is –, valami imát mormolt ért-hetetlenül, vagy nekünk, vagy a fülkében álló szobornak szólt. A szobrok általában vagy egy bódhiszattvát, vagy a meditáló, prédikáló Budd-hát ábrázolták, vagy olyan kínai és japán istene-ket, akiknek semmi közük sem volt a buddhiz-mushoz. Még a jó testi közérzetnek is volt egy kis kövérkés istensége. A vázákban kicserélték a virá-gokat, és a mester füstölőket gyújtott. Az egyik ilyen szertartás közben jutott eszembe, hogy meg kell hosszabbítanom útleveletem. Ehhez pedig be kell utaznom Kobéba. Muszáj: a világi hatalmak – esetemben a holland királynő – fenunhatóságát nem vonhatják kétségbe a szerzetesek.

Az előljáró engedélyt adott arra, hogy az erede-tileg nyolc hónaposra tervezett itt-tartózkodáso-mat megszakítsam, és egy napra Kobéba menjek. A pályaudvarra villamossal mentem. Új nejloning volt rajtam, amin nem ütött át az izzadtság. Jó me-leg idő volt. A zötyögő, csikorgó villamos ablakán át a szabadságba láttam ki: hirtelen megértettem, milyen elszigetelten éltem az elmúlt majdnem öt

hónap alatt. Néha kiléptem ugyan a kapun, de pár száz méternél sohasem mentem messzebb. Hatalmas tömegeket láttam, óriásplakátokat filmhirdetésekkel, amelyeken félmeztelen nők és pisztolyos férfiak voltak; láttam kirakatokat új ruhákba öltöztetett bábukkal, józan banképületeket és üzletházakat. Egyszerre éreztem megkönnyebbülést és ingerültséget. Nem egyetlen lehetőségként fogadtam el annak idején a kolostori életet, hanem mint a célhoz vezető egyik jó eszközt. Most, hogy nem nehezedett rám a közelsége, vágyódni kezdtem a kert csöndje és zöldesszürke tónusai, és a szerzetesek egyszínű köntösei után. Itt túl nagy volt a nyüzsgés, túl tömött, túl forgatagos volt az egész. Zavartak a plakátok harsány színei, az emberek hahotája és kiabálása az idegeimre ment. Mindenkire rá kellene kényszeríteni, hogy rendszeresen meditáljon. A városokban meditációs csarnokokat kellene építeni, ahol este héttől kilencig mindenkinek kötelező munkabeszüntetés, minden reggel fél négykor kötelező látogatás a mesternél, minden utcának külön mester. Vissza kellene állítani a természet eredeti állapotát és nagy erdőket telepíteni minden város köré, ezekben kunyhók állnának a remeték számára, akiknek már nincs szükségük mesterre. Minden erdőben lenne egy ingyenes népkonyha, szállító- és közlekedőeszközzel pedig újra lovakat vagy tevéket használnánk, talán még elefántokat is, hogy újból megtanulhassuk, hogyan kell együtt élni másfajta élőlényekkel.

Eközben persze tovább fejlődhetne a technika is, nagy teljesítményű gyárakkal, gyorsvonalokkal, repülőkkel és hajókkal és rakétákkal, hogy mindenki a legcsekélyebb energiaráfordítással juthasson hozzá ételéhez, italához és ruházatához.

A villamos tovább dőcögött, végül megérkeztem az állomásra. Tele volt emberekkel, és majdnem lekéstem a vonatomat, mert nem akartam átfurakodni közöttük. Elegendő mozgástér állt rendelkezésre, de úgy látszik, a japánok a peronokon mindig tolakodnak. Eleinte türelmesen várnak és egész civilizáltan viselkednek, de amint beérkezik a vonat, mintha pánikba esnének, valamennyien egyszerre akarnak feljutni. A kolostor fegyelmező hatásának tudtam be, hogy én nem tolongok a többiek között. Nyilvánvaló, hogy nyugodtabbá és talán kevésbé önzővé váltam. Azt azért be kellett vallanom magamnak, hogy odahaza, Rotterdamban se tolakodtam soha a villamoson, inkább gyalog mentem az iskolába, vagy megvártam a következő szerelvényt.

Hosszú ideig szinte megszállottja voltam annak a gondolatnak, hogy megtudjam: volt-e rám valamiféle hatással a zen iskola, mintha csak a szatori, a megvilágosodás olyan állomás volna, olyan meghatározható hely, amihez egyre közelebb kellene érnem. „Fejlődtem vagy sem? Nagyobb távolságból tudom nézni a környezetemet, mint eddig? Többet értek meg a világból? Könnyebbé, oldottabbá váltam?” Egyre-másra ilyen

kérdéseket tettem fel magamnak, bár a mester többször is figyelmeztetett, hogy ez bolondság. „Majd úgyis észreveszed”, mondta. „Nem érdemes ezen a fejedet törni. Nem az a fontos, hogy hová jutsz el. Próbáld meg inkább megfejtetni a koanodat. Mi a válasz a koanodra? Tudod már? Mondd el nekem!” – Persze nem tudtam megmondani, továbbra is csak a nemlétező mérőföldköveket számláltam.

A vonatban sok emberrel szorultam össze kis helyen, köztük egy húsz év körüli nővel. Szép volt, már rég észrevettem, feltűnt izgató alakja, nagy, ferde metszésű szeme, sűrű, fekete haja. Mindig méltóságomon alulinak tartottam, hogy idegen nők figyelmét felhívjam magamra, az is lehet, hogy egyszerűen csak félnék voltam, mindenesetre most se gondoltam ilyesmire, bár élveztem testének érintését. Aztán eszembe jutott a koncentrációs gyakorlat, amit már hónapok óta végzek – ezzel meg lehetne próbálkozni. Mielőtt tudatosodott volna bennem, mit is csinálok, elkezdtem lassan, mélyeket lélegezni, és a lány képét, amilyennek az imént láttam, képzeletemben rögzíteni. Amennyire csak tudtam, összeszedtem magam, hogy semmi másra ne gondoljak, és amikor úgy éreztem, elértem a koncentrációnak egy bizonyos fokát, gondolatban megparancsoltam neki: simuljon hozzám. Csodák csodája, a nő engedelmeskedett. Éreztem, hogy hozzászorítja testét a testemhez, eleinte finoman és titokban, aztán

lassanként egyre szorosabban, és hallottam, amint lélegzete mélyebbé és szagztatottá válik. Remegve préselődött hozzám.

És most? – gondoltam, mert az érintés felizgatótt. Megszólítsam? Megkérdezzem, hogy kiszáll-e a következő megállónál? Elmehetnénk egy szállodába, van elég pénzem. Kobéba majd elmegyek délután, a konzul ráér.

Izgatottságom azonban félbeszakította a koncentrációt, a lány pedig azonnal kiszabadította magát és elfordult tőlem. Felnézett rám: szemében zavart láttam. A következő állomáson kiszállt. Bőröm valósággal szikrát szórt a nejloning alatt, arcomon lecsordult a veríték. Hát ez a fekete mágia se valami nagyszerű, gondoltam magamban. Rengeteg fáradtsággal és erőpazarlással jár. Mi lett volna, ha velem jön? Egy kis kaland, egy lépés az ürességbe, egy emlék, ami megzavarná a jövőbeli meditációkat. Nem kell visszaretenni tőle, mondta Gerald. Vajon ő is így keres magának ismeretségeket a vonaton?

Később meg is kérdeztem, de úgy tett, mintha nem értené, miről beszélek.

A mesternek nem számoltam be erről. Épp elég egyértelmű volt a kísérlet, az ő szarkasztikus humora nélkül is elboldogultam. Bebizonyosodott, hogy az, aki gyakorolja az akaratát, befolyásolhatja másokat, anélkül, hogy egy szót szólna. A szerzetesek azt mondták, hogy Japánban olyan boszorkányok is vannak, akik képesek bizonyos

fizetség fejében embereket elvarázsolni. A boszorkány tehetsége és a felajánlott pénzösszeg függvényében például a vetélytársad kitöri a lábát vagy alaposan megfázik. „De vigyázni kell”, mondták a szerzetesek. „Az útjára indított varázslat ereje nem nyugszik meg, végül az elindítójára száll vissza. A boszorkányok önmagukat büntetik meg, és ügyfeleiknek is súlyosan meg kell az ilyesmit fizetni.”

Azzal vigasztaltam magam, hogy én nem akartam semmi rosszat, csak egy kis szexet, egy kis élvezetet, egy aprócska beteljesülést édes kettesben.

Kobéban egy színtelen, súlyos betontömb elé jutva néztem fel a bejárat fölé akasztott színes, aranyozott pajzsról lemorgó holland oroslánra. Valahol ebben az épületben egy nagy íróasztal mögött ül hazám egyik képviselője, a farzsebemben lapuló kis fekete könyvecske pedig azt bizonyítja, hogy ennek a közösségnek vagyok a tagja.

Nem mintha valami sokat szándékoznának tenni értem: éppen csak elkérik a pénzemet egy pecsétért – a fent említett könyvecskében legalábbis ez állt. A pecsétet meg is kaptam, és még sokkal többet. Kaptam egy csésze finom holland kávé, rágyújthattam egy holland szivarra, és helyet foglalhattam egy súlyos bőrfotelben.

– Ön egy buddhista kolostorban lakik – mondta a konzul. – Már hallottunk önről. Van itt Kobéban valaki, aki szeretne megismerkedni önnel. Ha

megengedi, felhívom, aztán lehet, hogy szívesen találkozik majd vele.

Megengedtem. Nem volt semmi további teendőm, és tudtam, hogy a kolostorba az oldalbejáraton is beszlissanhatok, bár minden este kilenckor azt is bezárják. Csak egy kis kallantyút kell elmozdítani. Az elöljáró megígérte, hogy ma éjszakára nem zárja be az oldalbejáratot, így gyakorlatilag másnap reggel háromig kint maradhattam.

A konzul telefonált, és tíz perccel később megjelent egy Leo Marks nevű ember, aki túlradó kedvességgel üdvözölt. Megköszönte a hivatalnoknak a közvetítést, aztán meghívott ebédelni. Autójában, egy vadonatúj, vagy legalábbis remekül karbantartott Chryslerben alkalmam nyílt alaposabban szemügyre venni. Magas volt, őszülő halántékkal, negyvenes évei elején járhatott, és nyilvánvalóan homoszexuális. Ezt egészen biztosra vettem, bár bizonyítékom persze nem volt. Sok férfi visel fáradtrózsaszín nyakkendőt, és a lehető legkevesebb parfüm illat akár arcvíztől is származhatott. – Biztosan nem japán ételt szeretnél – mondta. – Abból kapsz eleget a kolostorban. Mondd meg, mit ennél.

A Chrysler elég drágának látszott, nem kell tehát szerénykednem.

– Teknőclevest sherryvel – feleltem. – Aztán egy nagy, nem túl átsütött sztéket, valami tejszínhabos desszertet. És kávét. Meg szivart.

– Jó jel, ha valaki tudja, mit akar – mondta

Marks úr, és kissé nehézkesen leparkolt. – Túl nagy ez az autó, de szükségem van rá. Olyan cégnél dolgozom, amely csupa nagy áruval kereskedik. Hajókat adunk el, teljes gyárberendezéseket, néha drága műkincseket. A mi üzletágunkban meg kell mutatni, hogy vagy valaki. Stabil, tőkeerős, megbízható.

Hamarosan észrevehettem, hogy feltűnő külseje mögött szerény, kellemes ember rejtőzik. Az asztalnál – amely olyan jól sikerült utánzata volt a nyugati stílusnak, hogy eredetibbnek látszott az eredetnél – elmesélte, mennyire érdeklí a zen és a japán művészet. Sok évvel ezelőtt japán fametszeteket kezdett gyűjteni. És gyűjteményének minden jobb darabjáról sorban kiderült, hogy valamiképpen közülük van a zenhez. Így kezdett el foglalkozni a buddhizmusnak ezzel az ágával. Már régóta Japánban élt és egész jól beszélt a nyelvet. Kapcsolatban állt már zenpapokkal, de egy mesterhez még nem mert eimenni.

– Az túl messzire vezetne – vallotta be egyszer később, amikor már jobban összeismerkedtünk. – Csak kiszolgáltattam magam. Úgy látom, a koanok tanulmányozása valódi kínkeserv. Nem mintha nagyon ragaszkodnék az egzisztenciámhoz, vagy ahhoz a képhez, ami másokban kialakult rólam. Azonban nem akarom feladni azt a képet, amit én alakítottam ki magamban magamról. Ha megoldasz egy koant, én úgy látom, öngyilkosságot követsz el. Méghozzá nem úgy,

mintha golyót eresztenél a fejedbe vagy mérget a gyomrodba, az ereidbe – ezekkel csak a testedet rombolod szét. Hiszen mindannyian hiszünk abban, hogy a halál után tovább élünk, valami szellemalakban vagy hasonlóban. A keresztények az égbe kerülnek, a buddhisták új életre születnek. Még az ateisták sem hiszik azt, hogy teljesen eltöröltetnek a föld színéről. Nincs merszük a tökéletes nemlétezésben hinni.

– És a meditáció? – kérdeztem. – Nem gondoltál még arra, hogy kipróbáld?

– Természetesen gondoltam, és meg is próbáltam, de nem tudtam keresztbe tett lábbal ülni. És miért is kellene tudnom? Európai vagyok. Nekünk más tanulási módszereket kell követnünk.

– Éspedig milyeneket? – kérdeztem. De nem válaszolt. Nem faggattam tovább. A jó buddhista, ezt olvastam egyszer, nem akar téríteni, nem misszionárius. Eltűri mások gondolatait, döntéseit és életmódját. A türelem barátságot szül, a barátság pedig mindig győzedelmes. Buddhista háború még sohasem volt.

Leo Marks lett Japánban a menedékem. Amikor véget értek a szessinek, és a kolostor fegyelme egy kicsit meglazult, néha eltölthettem egy-egy hétvégét Kobéban. Ilyenkor a mindig tipp-topp sofőr a pályaudvaron várt a Chyrlerrel, és elvitt Leo házába, ahol is azt csináltam, amit csak akartam. Olvastam a tengerre néző erkélyen, belesüppedtem egy kipárnázott bambusszékbe és

felraktam a lábam az erkély korlátjára, szivaroztam és néztem a halászcsónakokat, amelyek kifelé tartottak a szürkületben, fűszeres holland ételeket ettem és Genevert ittam hozzá. Leo kecses, kimonós, fizetett japán barátai nem zavartak. Ő sohasem mutatott be egyiknek sem, én pedig csak rájuk mosolyogtam, ha véletlenül összeszaladtam valamelyikkel a nagy, háromemeletes házban. Leo könyvtárából könyveket kerestem ki, itt olvastam először van Guliknak, a sinológus holland nagykövetnek detektívregényeit, amelyek a régi Kínában játszódnak. Olvastam a híres Tie bíró könyveit, aki szigorú konfuciánus moralista gondolkodó, de becsüli a buddhista és taoista mestereket is, ámbár azok gyakran kinevetik őt. Zseniális, megvesztegethetetlen, őszinte férfiú, aki bizonyára felismerte e tanítások mélységeit.

Az egyik ilyen hétvégén parti volt, afféle „jobb társaság” stílusban. Életemben először viseltem szmokingot – Leo adta kölcsön. Ha nem nagyon mozogtam benne, még illett is rám. A jelenlévő hölgyek nagy érdeklődést árultak el irányomban. Fura érzés volt: én, a kolostor padlófelmosója és kerti gyomlálója ebben a környezetben titokzatos férfinak számítottam, romantikus figurának, misztikus alaknak. Szám szögletében szivarral, kezemben whiskys pohárral – melyben halkán koccantak a jégdarabok –, egyenes tartással, mint egy holland lovasrendőrtiszt, hasam kidüllesztve – nehogy lecsússzon rólam a nadrág –,

leereszkedtem e nagyvilági hölgyek színvonalára, megcsodáltam a láthatatlan műanyag kosárcák által felpolcolt kebleiket, miközben egy jazzband gondoskodott a megfelelő hangulatról. Jól beleéltem magam ebbe a szerepbe, de kis idő múltán kezdtem nevetségesnek érezni. A mester, ha látott volna, biztosan mosolygott volna rajtam. „És a koan?” – kérdezte volna. A hölgyeket is a koanok érdekelték.

– Tulajdonképpen mi az a koan? Hogyan lehet megmagyarázni egyetlen tapsoló kéz hangját?

Nemrégien jelent meg egy zentörténeteket és koanokat tartalmazó könyv, és az egész társaság olvasta.

– Igaz, hogy az egyik zenmester szándékosan beszorította az ajtóba a tanítványát és eltörte a lábát? Ilyen módszerekkel ébresztik fel a bölcsességet? Igaz, hogy egy kínai szerzetes levágta a karját, hogy bebizonyítsa a mesterének, mennyire komolyan veszi a zent?

– Igen, mindez igaz – feleltem. – Éppen csak az én mesterem nem törte el senki lábát, és azt sem éreztem, hogy öncsonkítást várna el bárkitől. Talán nem is volna rossz. Ha biztos volnék benne, hogy a kar levágása automatikusan megvilágosodáshoz vezet, lehet, hogy ezt a módszert részesíteném előnyben a végnélküli meditációs kínzással szemben.

Többször is megkérdezték, van-e saját koanom, és meg tudom-e oldani. Az egyik úr a zen-

buddhizmus nagy szakértőjeként mutatkozott be, azt mondta, a leideni egyetemen hallgatott e tárgyban egy kurzust. „Én tudom, hogyan szól egy tenyér, ha csattan” – suttogott a fülembe, és úgy nézett rám, mintha mi ketten valami titkos testvériség tagjai volnánk.

– Én nem – feleltem.

– Persze, persze – sutyorgott selymásan –, az igazi megvilágosodást sohasem vallják be nyíltan.

Ezen az estén túlságosan sokat ittam, de ez senkinek sem tűnt fel. Amikor vége volt a bulinak, Leo elvitt egy kuplerájba, ahol fiúk árulták magukat, néhányuk lánynak öltözve. A prostitúcióval összekapcsolódó homoszexualitás és transzveszticizmus akkoriban szigorúan tilos volt, ezért akadt ott álcázásnak pár igazi lány is. Ritkán fordult azonban elő, hogy olyan férfi keveredjen ide, aki a lányokat szereti, ezért azok amint észrevették, hogy tudok valamicskét japánul, határtalanul megörültek nekem. Körülcsicseregtek, körüludvaroltak. Leo atyaián nézett rám, aztán reggel taxit küldött értem. Ő maga már rég hazament, hogy a buddhizmusról elmélkedjen.

– Természetesen én is buddhista vagyok – mondta –, de engem csak az erősít meg hitemben, ha el-eltöpregek rajta.

Megbillegettem a szivaromat, és sok erőt kívántam neki e feladathoz.

– Csodállak téged – mondta. – Azt csinálod,

amit én is mindig szerettem volna. Ezért örülök annak, hogy megismertelek.

– Aha – mondtam. – Hát hová cipeltél az este?

– Te akartál menni – mondta Leo. – Ennek azonban semmi köze a buddhizmushoz. Ahogy a kiskutyában megvan a buddha-természet, ugyanúgy megvan ezekben a kurvákban is.

– Hát, boldog húsvétot – mondtam. Ez felboszszantotta egy kicsit, de a következő napokban éppolyan barátságos és kedves volt, mint addig.

A rohátszu, a hetek hete

A zenkolostorok több napig tartó meditációit, a szessineket az év hat hónapjának legelső hetein tartják. Már rég elfelejtettem, hogy a hét hét nappól áll. Számomra a hétnek volt öt munkanapja, és két egészen másfajta, amelyeken az előzőeket el lehetett felejteni. A zenkolostorban azonban hét nappól áll a hét, és egyetlen percet se kapsz ingyen. Minden meditációs periódus pontosan huszonöt percig tart, két periódus között öt perces a szünet. Esti tizenegy órakor cseng ki a hatalmas rézharang utolsó ütése, alvásról csak ezután lehet szó. Vannak olyan szessinek, amelyek több meditációs időt foglalnak magukban: nyáron hét-kilenc órányit naponta, mert ilyenkor sok a tennivaló a díszkertben meg a zöldségeskertben, télen pedig tizenegy órás ülések vannak.

A szerzetesek elmondták, hogy ennél még rosszabb dolgok is vannak. Eleinte nem hittem nekik, de december legelső hete rohátszu volt, és a rohátszu minden szessinek szessinje. Ez napi tizenöt óra meditálást jelentett: hajnali kettőtől négyig, öttől tizenegyig, déli egytől ötig, és héttől éjfélig. Ez összesen tizenhét óra, de a mester-nél tett látogatások idejét levonják a meditációs időből.

Nem hittem a fülemnek. Ezt még akkor se lehet elviselni, ha közben folyton ordítóznak veled, vagy rád ütnek. Nincs ember, aki napi tizenöt órát egy helyben végig tudna ülni, ráadásul egy megválaszolhatatlan kérdés súlyával a hasában. El fogok ájulni, megőrülök. Persze, Buddha hetekig meditált egy fa alatt, egy kövön, de ennek több mint kétezer-ötszáz éve, és a régmúlt távoli kódébe burkolódzó szent volt. Krisztus is negyven napig élt a pusztában mély elmerültségben, de ennek is kétezer éve már. Én azonban mai európai vagyok, nyugtalan, hangos, ideges, kereső, akiből mind az erő, mind a bölcsesség hiányzik. Ha van egy parányi humorérzéked, és nem azonosulsz maradéktalanul ezzel az életfelfogással, aligha bírsz napi tizenöt órát egyhelyben ülni. Tizenegy órát már sikerült, de akkor is sokat dülöngéltem, titokban a többieket lestem, vagy az órámat, közben egy-egy órára, vagy még többre kimehettem aludni, vagy lekuporodhattam egy sírkőre, rágyújthattam és álmodozhattam.

Megpróbáltam nem gondolni a rám váró rémségekre, éppúgy, ahogyan a vizsgák előtt vagy a fogorvosi kezelésre várva szoktam eljárni. De ez most más volt. A vizsgáztatókat és a fogorvost tőlem független erők kényszerítették rám, olyan erők, amelyek ellen nem volt hatalmam. Arra azonban nem kényszeríthet senki, hogy olyat vállaljak, amire nyilvánvalóan nem vagyok képes.

Cigarettázva üldögéltem a lépcsőn, amely a

szobámból vezetett a kertbe, és a varázslatos alakúra nyesett kis díszfenyőket néztem, amelyeket mostanra vékony rétegben belepett a hó. Csodaszép látványt nyújtottak. Meg is jegyeztem ezt az előljárónak, aki épp arra járt. Egy pillanatra megállt, udvariasan ránézett a fácskákra, aztán szárazon ennyit szólt:

– Mint egy kép.

Ettől a mondattól dühbe gurultam. „Mint egy kép!” Milyen hülyén is hangzik ez! Milyen korlátozott, polgári megjegyzés! És még ez az ember volna megvilágosodott, ez fejezte volna be koan-tanulmányait, és élte át a szatorit, a villámcsapás-ként jelentkező belátást, méghozzá többször is?

Van egy zenkoan, amely azt kérdezi, miért ment Bodhidharma, az első zenmester, Kínába. Jelképes, esszenciális kérdés ez, olyan kérdés, amely rögtön a buddhizmus lényegére kérdez rá. Az egyik zenmester a következő választ fogadta el: „A kolostor kertjében a fenyőfa.” Csupán egy fa, épp olyan, mint az előttem álló.

Mivel a fában minden szépség koncentrálódik, ami csak a világon van, különösen a buddhizmus lényege, így Bodhidharma hosszú külhoni bolyongásainak is lehet ez az oka. Ezt teljesen meg tudtam érteni. A fákat különben is nagyon kedveltem. De ha én mondanám a mesternek, hogy az élet értelme, a lét igazsága egy fában fejeződik ki, csak felemelné a csengőjét és elküldene, vagy morogva csóválná a fejét.

És hát – miért is jöttem én ide? Azért, hogy meg-meglátogassak egy öreg japánt, aki remekül elszórakozik azon, amiket mondok vagy mondhatnék; hogy tizenöt órát üljek mozdulatlanul egy szőnyegen hét napig egyfolytában, és közben a szerzetesek öles keményfa léccel verjék a hátam.

Csendesen káromkodtam. Mi az ördög ütött belém? Miért nem bírtam megmaradni a feneke-men, normálisan, mint a testvéreim és az apám? Nagyanyám, akit már nem ismertem, azt mondta, hogy az ember ne törje a fejét olyan kérdéseken, amelyekre nem tud választ adni. Az anyám egyszer megkérdezte tőle, mi van a világegyetem túlsó felén. Nagyanyám ezt válaszolta: „Ha egyszer eljutsz a világ végére, megláthatod, hogy ott minden be van ragasztva újságpapírral.” Okos válasz, az anyám meg is nyugodott benne. És én? Nekem miért nem jó, ha elképzelek egy végtelenül hosszú léckerítést, az *Új Rotterdami Kurírral* beragasztva?

Amíg így morgolódtam és már a negyedik cigarettára gyújtottam rá ma reggel, a rohászu egyre közelebb jött.

Tudtam, hogy nem fogok meghátrálni. Han-szan, és Ka-szan, és az összes többi fiatal san, valamennyi parasztgyerek, akit szülei kolostorba küldtek, mind meg fogják csinálni. És ha nekik sikerül, nekem miért ne? Na nem, gondoltam aztán. Ezek a gyerekek japánok, keleti emberek, alárendelt szellemű, türelmes gyerekek, akikbe a

hosszú tűrés már genetikailag be van programozva. Sőt, tudtam, hogy némelyikük már a koanját is megoldotta. Lehet, hogy a japánoknak különleges tálentum adatott a misztériumok megismerésére. Lehet, hogy majd jövőre nekem is sikerül. Ha még egy évet gyakorolok, kényelmesen le tudok ülni fél lótuszülésbe. Meg fogom kérni az előljárót, hogy mentsen fel. Bizonyára belátja majd, hogy ezt a rettenetes hetet nem bírhatom ki. Lehet, hogy szigorú lesz és kemény, de velem, hiszen különlegesen merev lábizomzatú európai vagyok, csak kivételt tesz. Megint csak káromkodtam egyet. Eszembe jutott, hogy pár napja magamhoz hívtam őt a zendóba, hogy megmutassam, mennyivel jobban tudok már ülni. Lábizomaim egy kicsit megnyúltak. Kis megerőltetéssel már fel tudtam tenni a jobb lábam a bal rüsztmörré, sőt, ha sokat húztam-vontam, még a vádlimra is. És ha a fenekem alá még egy párnát tettem, még az egyensúlyomat is képes voltam megtartani. Az előljáró mosolygott és vállon veregetett. Bárcsak uralkodtam volna magamon! Miért kell nekem mindig dicsekedni! Miért kell világgá kürtölnöm minden megtett apró lépést!

Ezen a napon az előljáró és még két szerzetes elé hívtak. Sokáig beszéltek, de nemigen értettem meg őket. Többszöri ismétlés után bölintöttem: felfogtam, hogy nemigen elégedettek az előmenetelemmel, és a rohászu lesz az utolsó próba. Ha sikerül megállnom, a kolostorban maradhatok,

és a mester továbbra is fogad majd. Ha azonban félúton abba hagyom, el kell hagynom a kolostort. Meg is neveztek egy közeli kis szállodát, ahol a továbbiakban lakhatok.

Meghajoltam, és a kamrámba vonultam. Rendben van, akkor most már muszáj. Megesküdtem magamban, hogy akkor is kibírom ezt a hetet, ha a lábam úgy begörcsöl, hogy soha többé nem tudom kiegyenesíteni. Még ha megtévelyodom, még ha nyálzó idiótává válok a végére, akkor is végigülöm, de nem hagyom, hogy kiebrudaljanak a kolostorból. Két napom volt a felkészülésre. Vásároltam több tábla csokoládét, és Geraldal rendeltettem egy nagy zacskó mazsolás mogyorót. Beszereztem egy különlegesen vastag pulóvert és hat atlétatrikót –, ezekből hármat egymásra tudtam húzni, és így meg tudtam védeni hátam az ütésektől. Még egy kis melegítőszerszemet is vásároltam, amilyent a szerzetesek használnak. Olyan volt, mint egy szemüvegtok, de szemüveg helyett izzó faszén-darabkákat tartalmazott.

Az egyik szerzetes azt mondta, hogy ha ezt közvetlenül a gyomromra teszem, pompás meleget sugároz, ami az egész testben szétterjed. A gyomor van a legközelebb a napfonathoz, az emberi test legfontosabb idegközpontjához, és ha ez megmelegszik, akkor minden más is meleg lesz. Már sokat hallottam a napfonatról. A mester is mindig a gyomrára mutatott: ott lakik az igazi érzés, a valódi érzékelés. A zenét sem hallgatni

kell, hanem érezni, ott bent a hasban. A koant is a hasunkba kell dugni. Ne az agyaddal gondolkodj, hanem a hasadba összpontosíts.

A meditációs gyakorlatok során megtanultam, hogyan kell irányítanom a légzésemet: először röviden belélegezni, aztán kinyomni a hasat és belepréselni a lélegzetet, aztán ott hagyni. A mester elég kicsi ember volt, de olyan hasizomzattal rendelkezett, hogy ha kinyomta, el tudta vele tolni az egész súlyomat.

Amikor a rohátszu kezdetét vette, az előljáró bezárta a szobámat. E hét alatt nemcsak meditálni, de aludni is a zendóban fogunk –, már amennyiben ez egyáltalán alvásnak nevezhető: éjfél-től hajnali két óráig. Hónom alatt a hálózsákkal léptem be a csarnokba. Egy dobozkában a csokoládét, a mazsolás mogyorót, a fogkefém, egy kis szappant és egy törülközőt vittem. Az, amit viseltem, az egész hétre szólt. Leültem, elhelyezkedtem a legelviselhetőbb pozitúrába, aztán az előljáró megütötte a gongot. Hajnali két óra volt. Három atlétatrikó volt rajtam, és az összes pulóverem. A szemüvegtok az izzó széndarabokkal egy vékony rongyocskába csomagolva a hasamon. A zendó hőmérséklete fagypont alatt volt, de nem éreztem a hideget. Első nap, első periódus. Elhatároztam, hogy sorjában mindet gondosan megszámlálom.

Az előljáró rövid beszédet mondott:

– Nehéz hét előtt állunk. Használjátok ki jól.

Ne gondolatok semmire, váljatok egygé a koanotokkal. Felejsétek el a barátaitokat, felejsétek el a zendót, felejsétek el önmagatokat, felejsétek el az időt. Ne gondolatok a testetekre. Ne gondolatok az evésre vagy a dohányzásra, vagy az alvásra. És ne mozogjatok. A fiatal szerzetesek se, és az újoncok se. Akik Nyugatról jöttek, azok se.

Nyugatról csak ketten jöttünk, Gerald és én, Gerald azonban sohasem mozgott. Én annál inkább, de ezek szerint most már nem szabad. Az előljáró nyilván rám gondolt, és bizonyára különös figyelmet szentel majd nekem, és rám-rámkiabál: „Jan-szan, ülj nyugodtan. Zavarod a többieket!” Én pedig nem akartam, hogy rám kiabáljon. Szerettem volna valami jó dologgal kitűnni. Unalmas, ha az ember mindig mindent rosszul csinál.

Mostanában már az előljárót is kezdtem nagyon unni. A változatosság kedvéért most be fogom bizonyítani neki, hogy nem kell mindig rám erőltetnie az akaratát, mert magam is elboldogulok.

Akkor sem mozdultam, amikor a szemüvegek iszonyú hőséget kezdett árasztani hasamban. Nem értettem a dolgot: hát még erre se vagyok képes? Minden szerzetes ilyet tartott a hasán – miért tudnak ők nyugodtan ülni? Miért izzott az én hasam? A hőség hamarosan égető fájdalommal alakult. Félreismerhetetlenül éreztem, hogy megperzselődik a hasam bőre. Mégsem mozdultam:

még tíz perc, és megütik a gongot. Először fordult elő, hogy nem éreztem fájdalmat a lábamban. De a hasam mint a tűz, úgy égett.

Amikor elhangzott a gongütés, felpattantam a helyemről és kirohantam, kitéptem minden ruhát a nadrágomból. Körülbelül ötször öt centiméteres égési seb látszott a bőrömön. Gerald odajött, hogy megnézzze, mi van. Értetlenül csóválta a fejét.

– Ebbe a vékony rongyocskába csomagoltad a dobozt?

– Igen – feleltem.

– Miért, nem így kell?

– Nem, egyáltalán nem így kell. Először törülközőt kell rátekerni, aztán az egészet berakod egy gyapjú haskötőbe, amit minden boltban kaphatsz.

Nevetni kezdett, de összeszedte magát.

– Csúnya ez a seb, el kell látni.

Visszament a csarnokba, hogy beszéljen a mesterrel. A következő periódusról elengedtek bennünket. A szakács – az egyetlen szerzetes, akinek nem kellett részt vennie a gyakorlaton, mert harminc ember számára főzött –, balzsamot kent a sebre, majd gondosan bekötözte. Nagyon igyekezett részvevő képet vágni, de végül ő is elnevette magát.

– Tulajdonképpen be vannak tiltva ezek a dobozok – mondta. – Akárcsak azok a vattakabátok és mellények, amiket a szerzeteseken látsz.

– Bizony – mondta Gerald. – Ezenkívül, ha jól végzed a meditációt, nincs is szükséged ilyen

dobozkákra, akár anyaszült meztelen kiülhetsz a hóba. Vagy beleülhetsz a tűzbe.

A szakácshoz fordult megerősítésért:

– Igaz, vagy nem igaz?

– Így van – hagyta helyben a szakács. – Koncentrációval mindent el tudsz érni. De most már az utamban vagytok. Menjetek vissza, az előljáró vár.

Elmúlt az első nap. Elmúlt a második nap. A harmadik nap egyáltalán nem volt rossz. A negyedik hosszan tartó, kínos pokol volt, unalommal, fájdalmakkal és elnyomott nyugtalansággal tele. Rendszeresen vertek, és gyűlölni kezdtem a szerzeteseket. Minden erőmre szükségem volt, hogy fel ne ugorjak és rájuk ne rontsak. Az egyik kurta szünetben Gerald mondani akart valamit, de meglátva szemem gyilkos pillantását, inkább egy távolabbi helyet keresett, ahol a falnak támaszkodva pihenhetett pár percet. Az előljáró valamilyen parancsot vakkantott felém. Válaszul a fogamat csikorgattam és fújtam rá, mint a macska. Csak a harmadik cigarettára sikerült rágyújtanom: az első kettőt tönkremorzsoltam.

Később a többiek is megerősítették, hogy a negyedik nap a legszörnyűbb. Erre a hétre hat külsős is csatlakozott a gyakorlathoz: egy orvos, a városnegyed pékje, és négy ismeretlen férfi. Már a negyedik napon eltűnt valamennyi, még a párnájuk se maradt ott. Eltűnésükről senki se beszélt. A japánok udvariasak: ha csődöt mondasz, tudomásul veszik, és agyonhallgatják a tényt. Gerald

meg én azonban civilizálatlan idegenek voltunk, és bizony összevigyorogtunk. Gerald arca beesett, pofacsontjai kiugrottak, szeme vörös volt, és mint-ha gyulladt is lett volna. Kezünk megdagadt attól, hogy órákig az ülünkben pihent. Járás közben el-elbotlottunk. A mester is egészen másnak látszott. Először láttuk őt a zendóban: most mindig közöttünk volt, kivéve, ha a házában fogadott bennünket. Szeme mélyen beesett, ráncos arcát borosta lepte. Egyébként tar, fényes koponyáján is ősz pihék mutatkoztak.

Fáradtsága azonban csak külsődleges volt: ugyanaz a kőkemény hajcsár maradt, aminek a korábbi szessineken megismertem. Kicsiny kamrájában csak úgy vibrált az energia, és egyre inkább az volt az érzésem, hogy egy olyan kemény falnak rohanok neki újra meg újra, amelyik valami rejtélyes módon mégiscsak segíteni akar abban, hogy megtaláljam azt a nem létező nyílást.

A hatodik napra annyira felerősödtek a fájdalmaim, hogy az előljáró kiküldött a csarnokból. Alacsony bokrok szegélyezte, kissé megemelt ösvényen kellett ide-oda járnom. Valószínűleg lecsukódhatott a szemem, mert arra ébredtem, hogy a bokrok között fekszem, és nem tudom, hol vagyok. Nem vesztettem el az eszméletemet – egyszerűen elaludtam. Az előljáró hallhatta a zuhanást, egy kis levélzörgést, aztán semmit. Kivételesen kijött, pedig egyébként csakis ebédidőben hagyta el a csarnokot. Láta, mi történt, felébresztett, aztán

visszacibált az ösvényre. Letisztogatta ruhámról a leveleket, aztán adott egy szelíd kis pofont:

– Ébredj fel, nem tart már soká.

Olyan baráti melegséggel pillantott rám, ahogyan még soha.

A hetedik nap viszonylag gyorsan telt. Elaludtam, vertem a szerzeteseket, azok is vertek engem, ötször voltam a mesternél, az étkezőbe vezettek a többiekkel együtt, aztán az előljáró és segédje, Ke-szan segítségével ismét visszahoztak a zendóba. Most már semmi sem érdekelt. Elérkezett az utolsó nap. Éjfélkor vége a gyakorlatnak, már látható az alagút vége. Rosszabb, mint az eddigiek, már semmi se lehet.

Számoltam az utolsó periódus perceit. Még huszonöt perc. Még húsz perc. Megszólalt a harang. Általános örömujjongást vártam, nevetést, hirtelen kitörő hangzavart – de a terem csendes, feszült légköre semmit sem változott. Geraldra néztem, aki az órájára pillantott, aztán vállat volt.

Kimentem, hideg vízzel megmostam az arcomat, és vártam, hogy kijöjjenek a többiek. Meglepetésemre azonban a harang szavát hallottam: a meditáció folytatódott, elkéstem. Visszarohantam, bocsánatkérőleg meghajoltam az előljáró előtt. A helyemre mutatott. Amikor észrevette, mennyire megzavarodom ettől, odasuttogta, hogy még két óráig tart a gyakorlat. Később megtudtam, hogy ezt csak nekem árulta el. A ráadás-gyakorlattal az volt a szándéka, hogy a többiek

azt gondolják: egy egész napot hosszabbít. Aztán biztosan arra gondolt, hogy már eleget szenvedtem, és ezért nekem megmondta a plusz gyakorlat idejét.

Összeroskadva, félálomban éltem át a következő két órát. Már nem volt felügyelet, ingadozhattam, amennyit akartam. Fájdalmat nem éreztem, csak enyhe bizsergést a lábamban; a hasamon az égési sérülés fáj egy kicsit. Csak az egyre jobban fenyegető álom ellen kellett védekeznem. Nem tartottam még olyan jól az egyensúlyomat, hogy elszenderedhettem volna ültőmben. Ha pedig elzuhanok, azonkívül, hogy feltűnést keltek, még a fejemet is betörhettem volna a kemény kőpadlón. Éjjel kettőkor az előljáró hatalmasat ütött a harangra, a tiszta hang átszállt a csarnokon. Gi-szan felpattant, kirohant és verni kezdte a nagydobot, a két legfiatalabb szerzetes a kaputorony embermagasságú harangját kongatta. Az oltár előtt utoljára hajoltunk meg ünnepélyesen, aztán kiözönlöttünk a csarnokból. Rágyújtottam, és Geraldra nevettem, aki átölelt és dörögött valami érthetlent. Az előljáró a kezemet rázta:

– Kész a fürdő. Megmosom a hátadat. Ez a szokás. Az utolsókból lesznek az elsők. Te mész be elsőnek.

A fürdőházból gőz gomolygott elő. A szakács mindent elkészített, egész héten át az összes munkát elvégezte, és valószínűleg még nálunk is kimerültebb volt. Arcán széles vigyor ült.

Ruháim a testemre tapadtak, nem győztem elég gyorsan megszabadulni tőlük. Kannaszám öntöztem magamra a forró vizet elől-hátul, az előljáró pedig, aki meztelenül egészen kicsinek tűnt, erős kezével masszírozta a hátam. Gerald a sarokban ült széles terpeszben, fogat mosott, és annyi habot kent szét magán, hogy teljesen fehér lett az arca. A fiatal szerzetesek boldogan pancsoltak a meleg vízben, halkán beszélgettek. Többször is elhangzott az izzó tok története, mindenki visított a gyönyörűségtől, még a mester is, aki tiszta fürdőköpenyben jött be, és megnézte, hogy vagyunk.

Egy óránál is tovább maradtunk a fürdőben; kínos alapossággal borotválkoztam meg.

Amikor az előljáró még egyszer kifejezésre juttatta, mennyire elégedett velem, azt feleltem, nem értem. Hát nem azt mondta, hogy a rohátszu lesz az a próba, amit egyszerűen ki kell állnom, különben útilaput kötnek a talpamra?

– Hát ez meg miféle butaság? – csodálkozott.

Megkértük Geraldot, hogy tolmácsoljon, végül kiderült, hogy teljesen félreértettem azokat az utasításokat, amelyeket az előljáró és két szerzetes-testvére adott nekem. Ők éppen hogy azt próbálták az értésemre adni, hogy nem várják el tőlem a részvételt a rohátszun. Legalább háromszor megismételték, hogy bármikor abbahagyhatom. Csak éppen azt nem akarták, hogy tétlenül lődörögjek ez idő alatt a kolostorban, ezért adták meg

a közeli szálloda címét. Eltartott egy ideig, amíg fény gyúlt az agyamban. Gerald még egyszer elmagyarázta.

– Nem tesz semmit – mondta az előljáró. – Örülök, hogy nem értettél meg. Akármilyen volt is az okod, kitartottál. És ez nagyon jó.

Gerald leült és úgy nevetett, hogy a könnye csorgott, hideg vizet kellett ráöntenem, hogy abbahagyja:

– Te – nyögte –, te olyan hülye vagy, hogy tévedésből fogsz beszélni a Nirvánába.

Fürdés után reggelizni mentek a szerzetesek. Az asztalok japán csemegéktől roskadoztak: retek, savanyú szilva, tengeri alga, szószos tálkák. Az előljáró a vállamra tette a kezét:

– Te nem. Ezt mi szeretjük, de téged és Geraldot Péter meghívott reggelire. Odakint vár.

Amikor a kavics csikorogni kezdett fatalpú szandálom alatt, amikor megéreztem, hogy tiszta ruha van rajtam, amikor beszívtam egy cigaretta füstjét, és megértettem, hogy minden elmúlt, és a rohátszu már a múlté, a boldogságnak olyan hulláma csapott át rajtam, hogy megtorpantam. Gerald vidáman továbbtaszított:

– Na, gyere már, Péter vár bennünket. Amerikai reggelit csinált. Majd meglátod!

Megláttam. Szépen terített asztal várt bennünket, ropogós zsömlével, tojással és sonkával, friss vajjal és nagy adag kávékkal, és cseresznyelevkáros és szilvalekváros üvegek. Péter mindaddig

pirította a zsömléket, sütötte a tojásokat és öntögette a kávékat, míg hanyatt nem dőltünk a tatamiszőnyegeken. Ez igazi ünnepnap volt. Aludtam pár órát, aztán felébredtem. Az életritmusom alaposan fejreállt, nem tudtam tovább aludni. Olvastam, míg ismét el nem álmosodtam. A nap hátralévő részét alvással, evéssel töltöttem, és a kertben sétáltam. Minden feszültség leolvadt rólam. A korán halkan mocorgott tudatom leggeremén, de ez volt minden. Szellemem teljesen megnyugodott – mélységes megelégedést éreztem, semmi mást.

A Nyolcrétű Ösvény, és egy ugrás a mocsárba

Indiában egyszer egy remete üldögélt a folyó partján és meditált. Elébe térdelt egy fiatalember, és azt mondta:

– Mester, a tanítványod szeretnék lenni.

– Miért? – kérdezte a mester.

– Mert meg akarom találni az Istent.

A mester felugrott, nyakon ragadta a fiatalembert, a folyóhoz vonszolta, és a víz alá nyomta a fejét. Egy idő múltán elengedte és kihúzta a folyóból. A fiatalember vizet köpködött, és köhögött. Aztán megnyugodott.

– Mit szerettél volna leginkább az imént, amikor a víz alá nyomtalak? – kérdezte a mester.

– Levegőt – mondta a fiatalember.

– Helyes – mondta a mester. – Akkor menj vissza oda, ahonnan jöttél, és akkor keress fel újra, amikor majd az Istent is úgy kívánod, mint az előbb a levegőt.

Én nem azért jöttem a kolostorba, hogy megtaláljam Istent. A létezés értelmére szerettem volna olyan választ vagy magyarázatot kapni, amely minden további kérdezősködést feleslegessé tesz. Tudni akartam, miért kezdődött el az egész, mert azt nem akartam elhinni, hogy csak azért, hogy majd egyszer véget érjen. Miért a fáradozás, miért a kín, ha csak valami megtalálhatatlant keresgélünk? Lehetséges, hogy a magyarázat és az Isten

fogalma ugyanaz a dolog, de ettől még nem váltam istenkeresővé, sokkal inkább afféle nyughatatlan léleknek tartottam magam. De akármilyen vagyok is, akár ájtatos, akár nyughatatlan, valamit mégiscsak meg akarok keresni. Ezért mentem el egy mesterhez, aki – úgy gondoltam – tudja azt, amit keresek, vagy legalábbis a hozzá vezető utat. Ő pedig megmutatta nekem az utat, de én nem indultam el rajta.

A rohátszút követő hónapokban mindenfélét csináltam, például felfedeztem annak lehetőségét, hogyan tegyem magamnak kényelmesebbé a kolostori életet. Amikor „meditáltam”, még csak meg se kíséreltem ezt, hanem mindenféltre gondoltam. Számláltam a perceket, megbecsültem az időt a következő harangütésig, szundikáltam, gyakoroltam a megfelelő tartást, hogy elalváskor ne dőljek előre, álmodoztam. Minden elképzelhető dolgot elképzeltem, csak hogy agyonüssöm az időt. Már nem fájt az ülés, és kezdett tetszeni ez az egyensúlyi helyzet. Sem a lábamnak, sem a hátamnak nem okozott többé megterhelést. Élveztem az étkezést, amit – az orvos tanácsa szerint – a közeli vendéglőben bonyolítottam le. Kellemes volt elüldögelni egy jó ebéd után kávé és cigaretta mellett. Mindig volt nálam könyv, és egy fél órát még olvastam. A japánórák is érdekesek voltak. A valaha oly érthetetlen hieroglifák kezdtek értelmet és jelentést nyerni – egyik jegyzetfüzetet a másik után firkáltam tele velük. Most

már meg tudtam értetni magam, és elpirultam örömben, ha a mindig udvarias japánok megdicsérték előmenetelem. Aztán ott volt még a mosoda, ahová mosatni-vasaltatni hordtam a ruháimat. Még egy fodrászműhelyt is felfedeztem, női alkalmazottakkal. Rendszeresen eljártam oda borotváltatni és a nyakizmaimat masszíroztatni.

Olvastam egy könyvet a tibeti buddhizmusról, abban az állt, hogy aki jól meg tudja szervezni az életét, annak még a pokol is kényelmes lesz. Ezzel teljesen egyetértettem. Képes voltam kényelmesen berendezkedni egy zen kolostor falai között.

Megbékéltem azzal a gondolattal is, hogy nem tudom megoldani a koanomat. Mindenki tudja, hogy a koanok megoldása nem egyszerű. Senki sem várja el tőlem, hogy gyorsan oldjam meg az enyémet – talán nem voltak olyan zen szerzetesek, akik tizenhat esztendeig küszködtek a koanjukkal, míg áttörték a falat? Nahát. A mester mindig úgy tett ugyan, mintha épp abban a pillanatban várná a megoldást – de ez része volt a játéknak. Neki úgy kellett tennie, mintha azt várná tőlem, hogy itt és most előadom a koan megoldását –, persze nála jobban senki se tudhatta, hogy nagyon messzire vagyok még tőle.

Hónapról hónapra visszatértek azonban a szessinek, akkor aztán vége volt a mókának, meg kellett erőltetnem magam. A szessin ideje alatt senki se vonhatta ki magát a kemény munkából. A fiatal szerzetesek is látták, hogy a menekülés

útját elvágták, és mindegyiküknek meg kellett próbálnia a lehetetlent. Az előljáró tolt a őket, a mester vont a, ütötték őket és ordítottak velük. Néha akkor is meditáltam, amikor nem is kellett, újra meg újra megpróbáltam a szobámban avagy a kertben kiüríteni tudatomat és elcsípni a koant, amely azonban mindig elillant. Megfigyeltem, hogy a fiatal szerzetesek kitalálták a módját, miképpen törjék meg a szigorú szabályokat. Nem mehettek vendéglőkbe vagy más nyilvános helyekre, mint én, mert szerzetesi ruhát viseltek és kopaszra voltak nyírva. De vagy a szobájukban, vagy a kertnek egy rejtett és senki által nem látogatott zugában polgári öltözéket rejtettek el, hiszen ha ezt felöltötték és sapkát húztak a fejükre, senki sem ismert rájuk. Láttam, amint éjszakánként átmásznak a falon. Még egy speciális kislétrájuk is volt erre a célra.

– Mit csináltok voltaképp, amikor kimásztok?
– kérdeztem Han-szant, a legfiatalabb szerzetest, akivel összebarátkoztam.

– El ne mondd senkinek: moziba megyünk – felelte Han-szan.

– Néha kávéházba, szakét inni. Azért ez nem egyszerű, mert reggel fél négykor meg kell jelenünk a mesternél, és nem szabad, hogy megérezze rajtunk. Néha meg kurvákhoz megyünk.

– És van rá pénzetek?

– Kapunk otthonról. Az anyám mindig küld csomagot, leggyakrabban valami finomsággal, de

néha pénzes boríték is van benne. Így tudtam megvenni a ruhát meg a sapkát. Az apám nem tudhat erről, de anyám sajnál. Ő nem akarta, hogy szerzetes legyek. Van egy nagybátyám is, aki néha küld pénzt, bár ő azt hiszi, hogy egyházi célokra fordítom.

El nem tudtam képzelni, hogy az előljáró ne tudott volna arról, ami a háta mögött folyt. Biztosan látta már a létrát, hiszen a kolostor minden szögletét jól ismerte, és nemcsak bölcs volt, de szerfölött ravasz is.

Időközben kaptam egy szabad hétvégét, amit Leo Marks házában, Kobében töltöttem. A bordélyházi kirándulás óta semmi olyasmi nem történt ott, ami vétett volna az illemszabályok ellen. Leo nyilván úgy gondolta, nem az ő dolga, hogy kísértésbe vigyen. Éppen csak arról gondoskodott, hogy jól ellássanak, és ne zavarjanak. Néha sétáltunk a kertjében vagy a parton. De a legszívesebben a könyvtárában üldögéltem. Elég korán keltem, és a szobámban meditáltam.

Egyszer volt egy hét közbeni szabadnap is. Nem tudom már, hogy nemzeti ünnep, vagy valami buddhista ünnepnap volt-e. Tudtam, hogy Leo nincs Kobében, és erősen törtem a fejem, mit is kezdhetnék a váratlan ajándék idővel. Céltalanul kóvályogtam a városban, és egyszer csak rábukantam egy kis kávézóra, ahol tetszés szerinti jazzlemezeket lehetett hallgatni. Whiskyt ittam, és hallgattam egy trombitás lemezeit, akire még Fok-

városból emlékeztem. Délután moziba mentem, ahol színesben öldösték egymást a vásznon francia gengszterek. Még ittam valamit, aztán elhatároztam, hogy meglátogatom Geraldot.

– Te ittál – mondta Gerald. – Kiszöktél a kolostorból? Visszavigyelek?

Még mindig nem felejtette el, hogy ő volt a korábbi tanítvány. Amikor megmagyaráztam a helyzetet, mosolyogva beinvitált.

Zen szentélyben élt ő is, akárcsak én, de az övé nem volt kolostor. Egyszerű öregember volt a pap, aki a templomot vezette, csendes, szeretetre méltó bácsi, aki annak idején, a három éves kolostori tartózkodás után a kisebb ellenállás útját választotta. Átvette a szentély vezetését és kiadta a cellákat. A konyhai és takarítási munkákat pár helybéli öregasszony végezte ingyen szállás és koszt fejében. Az öreg minden hónapban megkapta a zenkomplexum központi vezetőségétől – akárcsak a mi kolostorunk – azt a kis összeget, ami épp az ennivalóra és a szentély karbantartására volt elegendő. A templom műemlékvédelem alatt állt, így az államtól is kapott egy kisebb hozzájárulást. Egyébiránt pedig semmi dolga sem volt, és nem is csinált semmit. Néha meg-meglátogatta egy másik zen pap. Volt tévéje, újságot olvasott, és részt vett a főtemplomban tartott istentiszteleteken. Gerald szerint sohasem meditált, mert senki sem várta el tőle. A meditáció csak a kolostorban kötelező. Az oltár előtt minden

reggel rövid istentiszteletet tartott, amelyen megjelentek az összes öregasszonyok – pár méterrel mögötte térdeltek tisztelettudón. Ilyenkor elénekelt két-három szutrát, megütötte a gongot, pár leborulást végzett, meghajolt az oltár előtt, majd visszacsoszogott a szobájába. A szentély legjobb szobáit – akkoriban hatalmas összegért, havi pár-száz jenért – Gerald bérelte. Az öreg pap tudta, mennyire vonzza a zen az európaiakat és az amerikaiakat, ezért nyugati stílusban rendezte be a szobákat, székekkel és ágygal. Gerald ezeket rögtön kihajította, mert ő meg a japán stílust részesítette előnyben. Mindenesetre, ami rám különleges vonzerőt gyakorolt, az az angolvécé volt. Néha csak azért tettem meg Gerald templomáig a másfél kilométernyi utat, hogy az itthoni egyensúlygyakorlatok helyett kényelmesen elüldögéljek ott.

Gerald meghívott vacsorázni. Kicsi, de modern, gáztűzhellyel és hűtőszekrényel berendezett konyhájában segítettem neki zöldséget tisztítani, húst vagdalni. Figyelte, hogyan dolgozom.

– Tudod – mondta –, te még mindig nem tanultál valami sokat. Nézd csak meg. Nem figyelsz arra, amit csinálsz. Ott van még az egyik paradicsom befejezetlenül, de már nekiállsz a másiknak. Két dolgot egyszerre akarsz csinálni.

Megszoktam már a kritikát, nem is válaszoltam, de ebéd és több csészényi szake után visszatértem a megjegyzésére.

– A zen – mondtam –, ha egyáltalán valamit

megértettem belőle, mindössze meditációs gyakorlatok sora, semmi egyéb. Buddha megtalálta azt az utat, amely az összes kérdésre adandó egyetlen válaszhoz vezet, és ezt nevezik Nyolcrétű Ösvénynek vagy Királyi Útnak. A nyolc részt pontosan meg is lehet határozni:

1. *helyes megértés*, azaz a *Négy Nemes Igazság* megértése: tudni, hogy az *élet szenvedés*, hogy a szenvedés oka a csillapíthatatlan *vágy a létezés és a birtoklás* után, valamint, hogy ez a vágy megszüntethető, ha valaki elindul a Nyolcrétű Ösvény útjain;

2. *helyes alapelvek* – vagyis, hogy mindig ezen az úton akarok járni;

3. *helyes beszéd* – vagyis, hogy legyünk barátságosak az emberekkel, ne akarjuk megbántani vagy megsérteni őket;

4. *helyes cselekvés* – vagyis, hogy mindent legjobb tudásunk szerint végezzünk;

5. *helyes életmód* – vagyis, hogy megfelelő módon gondoskodjunk testi létünkről és létfenntartásunkról;

6. *helyes fáradozás* – vagyis, hogy mindig elő tudjuk teremteni a folytatáshoz szükséges energiát;

7. *helyes tudat* – vagyis, hogy mindig felismerjük a helyzetet, amelyben éppen vagyunk, és a helyes magatartásra ügyelni tudjunk; és végül a

8. *helyes meditáció*.

Így van?

Gerald ide-oda csúszkált a padlón, újra meg-

töltötte a szakés csészéket, és azt mondta, rendszeren elsoroltam a listát.

– Nemigen szeretem azt a fajta felsorolást, amit az ujjaidon számlálsz elő. Persze nincs más mód, hogy elmondd az összes fokozatot, muszáj egymás után sorolni őket. A valóságban azonban egyáltalán nem fontos a sorrend, hiszen az egyik pillanatban erre, a másikon amarra a szabályra van szükséged. Az egyik a másikra épül, összetartoznak. Ugyanúgy, ahogyan egy szövet szálai összetartoznak.

– Na igen – mondtam nehezen forgó nyelvvel. A szaké nyilvánvalóan nem illett az eddig fogyasztott whiskyhez, pedig közben már ettünk is jócskán.

– Én is ezt akartam mondani, hogy minden fok összetartozik. De a kolostorban mit kapsz mind-ebből? Meditációt, meditációt, és megint csak meditációt. És persze a koant, de éppen ez az, amin meditálnod kell. Mindig csak a nyolcadik fok, és sohasem a többi. Sohasem az, amit épp az előbb mondtál, hogy nem jól pucolom a paradicsomot. Ez a negyedik szabály volna, ha jól tudom.

Gerald kezdett elrakodni az asztalról, miközben leejtett és eltört egy tányért.

– Ne is szólj semmit, én se csinálom jól! Be fogok rúgni, ha ugyan máris nem vagyok részeg. És akkor már a második, a negyedik, a hatodik és a hetedik fok sincs egészen rendben. Ennyi zen iskolázás után, ennyi beszélgetés után a mesterrel.

Szomorú. Hát így állunk, és nemigen lehet rajta változtatni. Az egyetlen, amit tehetek, hogy tudatosítom magamban a részegségem, és az est hátralévő részében megpróbálom elkerülni a hasonló baleseteket.

– Érdekes – szóltam. – Szép példája az önismertetnek. De nem válaszoltál a kérdésekre.

– Meditáció – felelte Gerald –, hát ez nagyon egyszerű. Ha egy kicsit gondolkodsz, magad is rájössz.

Iszonyúan dühbe gurultam erre a válaszra. Mindenki ezzel szúrta ki a szemem. Ha csak egy fogorvos címét kértem is, az előjáró a legcsekélyebb fáradságot se vette, hogy egyszerű választ adjon. Nekem kellett rájönnöm. A mester azt mondta: a megoldásnak buborékgyöngyökként kell felszállni a tanítvány tudatalattijából, és a zen iskola csak meggyorsítja ezt a folyamatot – de könnyöngök, honnan bugyborékkoltassam elő a fogorvos címét?

– Magyarázz el valamit – mondtam. – Kérlek, magyarázz már el nekem valamit. Biztosan nem egyszerű, de neked tudnod kell. Nem értem, miért lovagol a zen iskola állandóan a koanokon és a meditáción, a koanra adott válaszon. Mondd meg, kérlek, ha tudnám, nem kérdezném.

– No de drága fiam, kedves sorstársam, édes cimborám – töltötte tele Gerald újfent a csészéket.

– Mit gondolsz, mi a válasz a koanokra?

– Belátás – válaszoltam. – Megértés. Bölcsesség.

Annak felismerése, hogyan függ össze minden mindennel. Átlátni a lét illúzióján.

– Remek – felelte Gerald. – Az értelemmel elérhetsz valamit. Nem juttathat el a megvilágosodáshoz, de elvezethet a helyes útra. Na és most képzeld el, hogy megtörtént a megvilágosodás. Megoldottad a koanodat, egy nagyon fontos koant. Egy olyant, mint amin, gondolom, most dolgozol. Megadtad a választ, és a mester elfogadta. Átélted a szatorit, na nem a nagyot, csak egy kicsit, olyat, mint amikor az ajtót résnyire kinyitják, és bekukucskálsz. Ezt képzeld el. Gondolod, hogy akkor megfeledkezhetnél a többi hét fokozatról?

– Aha – motyogtam – Tehát ha a meditáció egy percre rést hagy az ajtón, azon rögtön belopakodik a morál! Vagyis aki átélte a megvilágosodást, annak nem szabad kábítószerrel kereskedni, háborúzni, embereket kínozni. Erre gondolsz?

Gerald a fejét rázta.

– Persze, erre gondolok. De így, ahogy mondd, már nem is vagyok benne olyan biztos. Ismerek embereket, akik megoldották a koanjukat. Biztos, hogy átélték a szatorit, és mégis megteszik mindazokat a dolgokat, amikkel én nem értek egyet. Bizalmatlanok, féltékenyek, kevélyek, kapzsi, rendetlenek, beképzelték. Képesek arra, hogy megsértsenek valakit, csak azért, mert éppen ahhoz van kedvük. Telezabálják, leisszák magukat. Pedig az ember azt hinné, hogy a szatori kizárja az ilyen viselkedést.

– Lehet, hogy ha nem meditálnának, hogyha nem lett volna megvilágosodásuk, még rosszabbak lennének.

– Lehet – mondta Gerald. – Nem tudom. Én a szatoriról se tudok semmit, őszintén szólva. Azonkívül menned kell. Mindjárt éjfél. Tizenegyre ott-hon kellett volna lenned.

Amikor kint voltam, akkor vettem csak észre, hogy tökrészeg vagyok. Iszonyú fáradtságba került, míg visszatapogatóztam az ingadozó falak mentén a kolostorba. Amikor visszataláltam, a kapu zárva volt, és a kisajtó titkos reteszét is rátolták. A fal külső oldalán lopakodtam addig a helyig, ahol a szobámat véltem, aztán többszöri kísérlet után felmásztam a falra.

A túloldalon egy darabka zöldet láttam, azt hittem, az a zöldségeskert. Nem az volt, hanem egy mocsaras lyuk. Derékig süllyedtem belé. A ruháim csak úgy ragadtak a mocsoktól és a sártól, mire megtaláltam a szobámat: a külső fal fakeretét és papírborítását áttörve zuhantam be. Most már minden mindegy volt. Ráestem a szőnyegre, a fejemre húztam egy takarót, és már aludtam is.

Másnap délelőtt tizenegy körül Han-szan ébresztett. Átaludtam a reggeli meditációt, a látogatást a mesternél és több munkaórát.

– Mi van veled? – kérdezte Han-szan. – Beteg vagy?

Elmondtam neki, mi történt. Sziszegve szívta be a levegőt fogai között, aztán eltűnt. Gondolom,

az előjáróhoz ment és mindent kitálalt neki. Ez pedig misztikusi pályám végét jelenti. Most azonban túlságosan fáj a fejem ahhoz, hogy ezen törjem. Levetköztem, törülközőt csavartam a derekamra és hideg zuhanyt vettem a fürdőházban. Amikor megfürödve, megborotválkozva visszatértem a szobámba, ott találtam Han-szant, aki épp a fal javításával volt elfoglalva. Amennyire tőlem telt, segítettem. Pár óra múlva a falam olyan volt, mint eredetileg. Egy másik szerzetes teát hozott, és együtt teáztunk. Aztán az előjáróhoz mentem, hogy bocsánatot kérjek, de megelőzött:

– Han-szan mondta, hogy rosszul érzed magad – mondta. – Most már jobb?

– A fejem még fáj – válaszoltam.

– Akkor ma délután nem kell semmit se csinálnod. Gyere majd vacsorázni, és ha jól érzed magad, részt veszel az esti meditáción.

Meghajoltam.

Délután addig aludtam a cellámban, míg Péter fel nem ébresztett. Nem vettem észre, mikor lépett be, és mikor ült le lótuszülésben a hálózskom mellé a padlóra.

– Gerald mondta, hogy tegnap ünnepeltetek egy kicsit, és lehet, hogy bajod lesz. Csak meg akartam nézni, nincs-e gond.

– Kedves tőled – mondtam. – Azt hiszem, nem nekem való ez az élet. Kobében a kurváknál voltam, itt meg leiszom magam. Talán nem vette észre a mester vagy az előjáró?

– De, bizonyára – felelte Péter. – De nem tesz semmit. A szokás nagy úr, és senki sem várhatja el, hogy egy újonc egycsapásra leszámoljon minden régi szokásával. Persze nem szabad túlzásba vinni. Pár éve volt itt egy fiatal amerikai. Az héteente háromszor-négyszer is kimászott. Sőt, teherbe ejtett egy lányt itt a szomszédságban, aztán nemsokára el is tűnt.

– És egész idő alatt engedték?

– Persze – mondta Péter. – Sőt, amikor elszökött, azután sem esett róla rossz szó a kolostorban. Volt egyszer egy zenmester, aki azt mondta, akkor volt az első szatorija, amikor minden emberben önmagát ismerte föl. Minden szembejövő az ő saját arcvonásait viselte.

Barátságosan bólintott, felállt, összetette kezét a melle előtt, és meghajolt. Nem mozdultam, csak néztem rá. Amikor elment, úgy éreztem, mintha feszültebbé vált volna a levegő a szobában. A mester szobájában is csak úgy vibrált néha az energia és a feszültség. Péter átélte a szatorit, ebben most már egészen biztos voltam. A kolostor hierarchiájában egyenrangú az előljáróval. Ők ketten a mesterrel együtt magasabb rendű lények, testüket úgy viselik, mint színész a maszkot. Vagy talán csak én láttam így?

Ezen a kérdésen el lehetne meditatálni, gondoltam. Aztán újból elaludtam, és csak akkor ébredtem fel, amikor Han-szan vacsorázni hívott.

Egy gátlástalan nap és szatori a fűznegyedben

Az év egyetlen napján a kolostorban érvényét veszti valamennyi szabály. A mester elmegy, és a szerzeteseket semmi sem feszélyezi. Mindent szabad. A fiatal szerzetesek sokat meséltek erről a napról, és minél közelebb jött, annál szélesebben vigyorogtak.

– Ohó – mondta Han-szan. – Az lesz csak a jó. Tavaly nagyszerűen szórakoztunk. Te akkor még nem voltál velünk. Kíváncsi vagyok, te mit művelsz majd azon a napon. Sok szaké lesz itt és sok ennivaló. Bezárjuk a kaput, senki se jöhet be. Ha kedved támad megtekerni az előljáró orrát, megteheted. Ha megint át akarsz esni a falon, megteheted. De kérlek, inkább uralkodj magadon, mert akkor megint nekem kell kijavítanom.

Elhatároztam, hogy vigyázok magamra. Elszoktam már az alkoholtól, a szerzetesek pedig biztosan valósággal lubickolni fognak benne. Mit is kezdjek egy olyan nappal, amikor mindent szabad? Legszívesebben a szobámban maradtam volna egy könyvvel és egy doboz cigarettával. Vagy elüldögéltem volna a kolostor kertjében, és játszottam volna a kolostor kutyájának kölykeivel. Aranyos kicsi jószágok voltak, apró pamutgombolyagok, amelyek éppen hogy elkezdtek

járni, és egész nap egymáson hemperegtek a temetőkertben. Tudtam, hogy vízbe fogják fojtani őket, és nem tudom megakadályozni korai halálukat. Mit is kezdhetnék én, a laikus testvér, öt kölyökkutyával? Ugatásukkal csak zavarnák a szerzeteseket a meditálásban, és a szomszédoknak sem kellett.

Eljött ama nap, s azzal kezdődött, hogy mindenki alaposan kialudta magát. Nyolc körül kezdtünk reggelizni; a szerzetesek bejöttek a konyhába, ettek, aztán mindent otthagytak. Máskor étkezés után az edényeket azonnal leszedték, az asztalokat letakarították, és még egymásra is rakták.

Szalonnás tojást sütöttem magamnak, és főztem egy nagy kanna kávé. A kövér szakács kíváncsian segédkezett, számára mind a szalonna, mind a kávé egzotikumnak számított. Én viszonzásul segítettem neki az ünnepi ebéd elkészítésében: sült tésztából, zöldségből, és nagy szelet húsból állt az ünnepi menü. Fagylaltot is akartunk enni, és mivel a kolostor nem rendelkezett hűtőszekrényvel, ajánlkoztam, hogy az utolsó pillanatban majd hozok. Tizenegy óra körül előkerült a szakés üveg, és a szerzetesek – különösen a fiatalabbak – szinte pillanatok alatt lerészegedtek. Senki sem szokott hozzá az alkoholhoz, s mivel a szakés csészék kicsik, de nagyon sebesen iszogatnak belőlük, percek alatt érezhető a hatás.

Han-szan mellettem ült és nagy hangon szóno-kolt. Ha más is szóhoz akart jutni, megharagudott

és követelte, hogy befejezhesse a történetét. Egy másik fiatal szerzetes, akinek az arca olyan vörös volt, mint a savanyúszilva-kompót, és szeme mintha rózsaszínű kocsonyában úszott volna, rossz néven vette ezt. Az öregebbeknek kellett a két veszekedőt szétválasztani. Han-szan kibotorkált a konyhából – pár óra múlva a temető kertben találtam rá: mélyen aludt egy sírkő árnyékában. Egy termoszsal és egy könyvvel melléje telepedtem, aztán engem is elnyomott az álom.

A nap eltűnt a felhők között, hűvös lett, és felébredtünk. A hideg kötől egészen elgémberedtünk.

– Adj egy kis kávé – mondta Han-szan. – Az ilyen szabad napban tulajdonképpen nem sok örömöm telik. Mit is kezdhetnénk vele? Még este sincs, és nekem már fáj a fejem. A többiek itt kóvályognak a kolostorban szerteszét, és az előljáró ügyel rájuk. Ő maga persze egy kortyot sem ivott, csak úgy tett, mintha ő is benne lenne a mókában. Igazából azonban arra vigyáz, nehogy túl sok mocskot kelljen holnap feltakarítani.

– Mégis, mit szeretnél csinálni? – kérdeztem – Felvenni a civil ruhádat, és átmászni a falon?

– Nem – felelte Han-szan. – Az nem volna helyes. Hagyomány, hogy a kolostor falain belül kell szórakoznunk, és az előljáró mindig megszámlál bennünket: megvagyunk-e. Unalmas az élet itt a kolostorban. Ha lenne merszem, Bobo-rosi tanítványául szegődnék. Az egészen más cég.

A rosi mestert jelent, a bobo pedig az együttválás durva megnevezése.

– Bobo-rosi?

Han-szan felült, szó nélkül kivett egy szál cigarettát a dobozomból és rágyújtott. Ilyet se csinált még: azelőtt mindig megkérdezte, szabad-e.

– Igen – mondta. – Még sohasem hallottál róla? Péter ismeri, de jellemző Péterre, hogy nem szólt róla. Azt hiszem, az előljáró egész jól ismeri. Bobo-rosi is zenmester, de egészen másfajta. Ha akarod, elmesélem, amit tudok róla. Persze nem biztos, hogy minden igaz, én magam is csak hallomásból ismerem, és egyszer láttam. Olyan, mint egy akármilyen ember, de sokat nevet azon a különlegesen mély hangján, és furcsán öltözik. Sohasem visel zenköpenyt, hanem általában kimonót, mint a művészek, és néha farmert és pulóvert, akárcsak te. Azt mondják, évekig egy zen kolostorban élt, Dél-Kiotóban. Ez a kolostor nagyon szigorú, minden szabályt betartanak, szigorúbban, mint nálunk. Például ott éjszaka kettőkor kelnek, azt hiszem, minden nap. Állítólag nagyon buzgó szerzetes volt, olyan, aki inkább többet vállal, saját szabályokat is előír magának, satöbbi. De nem értette meg a koanját, és a mester nagyon keményen bánt vele. Valahányszor csak mondanunk akart valamit, a mester csengetett, és ezzel elküldte. Évekig ez ment. Bobo-rosi a szükségesnél jóval többet meditált, lótuszülésben aludt, mindent, de mindent megpróbált, de a koan éppoly

megfejthetetlen maradt, mint addig. Nem tudom, mennyi ideig folyt ez így, talán hat évig, talán tízig, mindenesetre egyszer aztán elege lett. Azt hiszem, még csak búcsút se vett, egyszerűen lelépett, civil ruhában, egy kis pénzzel, amit összepórolt vagy amit otthonról küldtek neki.

Elképzelheted: hosszú évekig szerzetes volt, semmit se tudott a külső életről. Nem mászkált át a falon éjszakánként. Igazi szerzetes volt: csendes, józan, mindig fegyelmezett. Most pedig ott állt a napsütötte utcán, egy ismeretlen nagyvárosban, ezernyi tevékeny, sürgő-forgó, siető ember között. Kóborolt a városban, és elérkezett a fűznegyedbe, talán egy órával a kolostor elhagyása után. A fűznegyed asszonyai az ajtójukban állnak, vagy úgy tesznek, mintha a kertjükben dolgoznának. Az egyik ilyen nő megszólította, ő meg, amilyen naiv volt, azt sem tudta, miért hívja. Odament és udvariasan megkérdezte, miben lehetne a szolgálatára. A nő kézen fogta és bevezette a házacskába. Állítólag szép volt. Ki tudja? Némelyik rossz lány egyáltalán nem szép, de valami vonzerejük mégiscsak kell legyen, különben nem keresnének egy fillért sem.

Nos, az asszony levetkőztette. Akkor már biztosan felfogta, miről is van szó. Állítólag pénzt kért tőle, ő pedig oda is adta. Akkor aztán bevitte a fürdőbe, ez itt így szokás. Masszírozzák a vállad, tiszta törölközővel törülgetnek, beszélnek hozzád. Az ember rettenetesen felizgul, és amikor

úgy gondolják, hogy készen állsz, akkor visznek a hálószobába. Gondolhatod, ennyi év önmegtartóztatás után ő is mennyire izgatott lehetett! És abban a pillanatban, amikor egyesült a nővel, megoldotta a koanját. Egészen különleges szatori-élménye volt, olyan, amilyent a nagykönyv megír: nem csupán egy kis megértés, amit később elmélyíthetünk, hanem nagyon sok egyszerre, robbanásszerűen, mintha darabokra szakadnál, és azt hinnéd, hogy a világúrt az utolsó szögletéig képes volnál betölteni. Amikor a nőtől elment, már mester volt. Nem vizsgálta azonban meg a szatoriját más mesterekkel, hanem sok-sok éven át nem is érintkezett a zen szektával. Járt a országot, és mindenfélével foglalkozott. Teherautó-sofőrként dolgozott egy hatalmas kamionon, kikötőmunkás is volt, és pincér egy kisvendéglőben, néha pedig a koldusok közé vegyült egy-egy nagyvárosban. Azt mondják, hogy sohasem felejtette el szatorija és a szex kapcsolatát, és mindig sok barátja meg barátnője volt.

Aztán visszajött ide Kiotóba, és kibérelt egy félig romos házat. Most ott van a tanítványaival; mind fura figurák, akik semmit sem adnak a hagyományos kolostori iskolázásra. Azt csinálnak, amit akarnak, nem követnek szabályokat. Ő pedig a maga modorában foglalkozik velük, de zen módszerrel, koanokkal és meditációval. A többi mester elismeri Bobo-rosit, hisznek a teljes megvilágosodásában, és ha jól tudom, sohasem bírálják.

Természetesen akadnak olyan fiatal szerzetesek, akik azt hiszik: az ő házában minden nap ünnepnap. Lehet, hogy így van, de én nem hiszek ebben.

Növekvő meghökkentséggel hallgattam Han-szan, és jó időbe telt, míg meg tudtam szólalni:

– Akkor tényleg igaz, hogy a zenkiképzés szabad?

Han-szan kedvetlenül nézett rám.

– Szabad? Hát mi az, hogy szabad? A fiúknak ott is meg kell dolgozniuk a betevő falatért. Ez már kötöttség. Aztán meditálniuk is kell, mégpedig biztosan nem csak egy fél órácskát, és akkor, amikor kedvük tartja. Meglehet: Bobo-rosi a kurvanegyedben élte át a szatorit, de előtte hosszú éveken át tanult. A víz hirtelen kezd forni, de előtte már jó ideig melegednie kell. Bobo-rosi éveken át vándorolt, mielőtt tanítani kezdett volna, és azt hiszem, ez is sok fegyelmet követelt. Az ő házában valószínűleg ugyanolyan kemény az élet, mint nálunk, éppen csak más módon. Semmit nem kapsz meg ingyen, ennyit már megtanultam. Lehet, hogy ott ünnepeket ülnek, én meg át-mászom a falon. És a mi mesterünk is meg tud tanítani sok mindenre.

Han-szan elég keserves képet vágott, nevetni kezdtem.

– Haha, Han-szan, egyszerűen nincs merszed, hogy odamenj!

– Na gyere csak te velem – mondta Han-szan.
– Kialudtuk magunkat, kijózanodtunk, most

megint megihatnánk pár csésze szakét. És ha eleget ittam, megverlek.

És lőn. Han-szan újfent lerészegedett, és kötekedni kezdett. Úgy emlékszem, négyszer vittem az éjszaka folyamán ágyba, és mindig újra felkelt, és mindenkibe belekötött, akibe csak belebotlott.

Másnap persze fáj a feje.

– Nagyon nehéz volt velem? – kérdezte másnap, amikor a zöldségeskertben dolgoztunk.

– Fogalmam sincs, Han-szan – feleltem. – Tegnap valamennyien láthatatlanok voltunk. Átlátszó üvegemberek. Nem láttalak. Japánban így mondják, igaz?

– Így bizony – felelte Han-szan.

Az ördögök ugyebár gonoszak

Az ötlet, hogy kolostorba vonuljak, voltaképpen még jócskán japán utazásom előttről, egyik angol, londoni filozófiaprofesszoromtól származott. Azt ajánlotta először, hogy olvassak: kereken húsz könyvön rágtam át magam. Egy napon véletlenül összeszaladtam vele az egyetem folyosóján, és rövid beszélgetésünk alatt előadtam neki, hogy sem a könyvei, sem az előadásai nem hozták hozzám közelebb az igazságot.

– De hát mit keres? – kérdezte a professzor és hirtelen megtorpant. Én is megálltam.

– Nos – feleltem –, az igazságot keresem, tudja. Miért kezdődött el az egész, minek van, mire való, meg ilyenek – és határozatlanul intettem egyet.

– Az abszolút igazság tanítása nem fér bele a filozófiaoktatás kereteibe – oktatott ki türelmesen. – A filozófia tudomány, a tudomány pedig közelít az igazsághoz. Kísérletek és logikus gondolatok segítségével próbálunk az igazság közelébe jutni, a dolgok valószínűségi fokát határozzuk meg. Ezután pedig levonjuk a végkövetkeztetéseket. Azt mondjuk, hogy ez és ez valószínűbb, mint amaz, mert ez meg az. De hogy egy dolgot tényleg tudnánk, hogy valamiben biztosak lehetnénk, hát ilyen nincs.

– Akkor nem itt a helyem – válaszoltam –, mert én biztosat akarok tudni. Tökéletesen biztos akarok lenni abban, hogy van az életnek értelme itt a földön, mert amíg ezt nem tudom, addig enyhén szólva elégedetlen vagyok. Néha olyannyira nyomaszt ez a dolog, annyira kilátástalannak érzek mindent, hogy semmi egyébre nem vagyok képes, mint hogy lefeküdjek és gyomorgörcseim legyenek.

– Aha – mondta barátságosan a professzor. – Depresszió. Ismerjük. Öngyilkossághoz is vezethet. Roppant kellemetlen.

– És hogyan szabadulhatnék meg tőle? Ön tudja?

– Igen – felelte, és megtömte a pipáját. – Segíthet a munkaterápia és a pszichoanalízis, de ha engem kérdez, szerintem nem ezek a gyógymódok a bajára. Ami önnek hiányzik, ugyanaz hiányzott minden idők misztikusainak, és ennek a problémának az az egyetlen igazán testhez álló megoldása, hogy elmegy egy misztikus iskolába. Menjen el egy kolostorba, keressen egy mestert, vagy egy adeptust, aki már befejezte a tanulmányait. Az majd meggyógyítja, vagy önmagától fog meggyógyulni.

Rágyújtott a pipájára, aztán kezet fogtunk, és komótosan, hóna alatt ezer papírral, elballagott.

Professzoromnak az a javaslata, hogy menjek kolostorba, később összekapcsolódott mindazokkal az ismeretekkel, amelyeket – úgy gondoltam – könyveimből a buddhizmusról szereztem.

A végeredmény kiotói utam volt, és tanulmányaim a mesternél. Nehezen szántam el rá magam. Semmi kedvem sem volt kolostorba menni, a fogalom ugyanis azonnal egy másikat hívott elő a tudatomban: „életfogytiglan”. Ha tudtam volna, hogy a zen kolostorok legföljebb három évre fogadják a szerzeteseket, hogy a mestereknél laikusok is tanulhatnak, és hogy sem a csuha, sem a fogadalmak nem kötelezők, nem haboztam volna annyit. Amikor jelentkeztem a mesternél, mindössze nyolc havi maradásra kötelezett. Most már egy éve a kolostorban élek.

Egy szép vasárnap délelőtt, amikor éppen fát aprítottam a fürdőház mellett, Han-szan jelent meg, és azt mondta, a mester a szobájában vár. Megrémültem: most először fordult elő, hogy a mester hívatott. Nap mint nap felkerestem, hogy „megbeszéljük” a koant, néha szólt hozzám, ha a kertben találkoztunk, de rendes emberi kapcsolat csak egyszer jött létre közöttünk, amikor a városban futottunk össze. Ruhákat vásároltam egy áruházban, és amikor hazafelé indultam, az embertömeg kellős közepén hirtelen felfedeztem. Egyszerű barna köpeny volt rajta, mint a legtöbb buddhista papon, egyáltalán nem különült el a többiektől. Kolostori szokás szerint akartam üdvözölni – mozdulatlanul megállni, csípőből meghajolni, kezeimet egészen térd alá leengedni, aztán a mélyponton megmerevedni pár pillanatig, és utána felemelkedni –, de ő úgy csóválta meg a

fejét, mintha azt mondaná, hogy a templom szokásai nem érvényesek az utcán.

Megkérdeztem, hol járt, nem mintha érdekelt volna, de Japánban ez a szokásos üdvözlő formula: „Jó reggelt, honnan jön?”. Akit így megszólítanak, dörög valamit a bajsza alatt, aztán mosolyogva továbbhalad. Nem így a mester! Teljes részletességgel elmesélte, hogy éppen a fogorvosnál járt, meg is mutatta a rendelőt. Aztán közelebb intett, kítátotta a száját és megmutatta a vérző lyukat az állkapcsában. Nagyon fáj, mondta. Néhány napig nehéz lesz majd az evés, és az a legrosszabb, hogy a jövő héten vissza kell jönnie, akkor valószínűleg egy másik fogát is kihúzzák. Nagy tapasztalatom volt fájás-fúrás-húzás ügyekben, elmeséltem a magam kis történetét. Aztán ő is megkérdezte, én hol voltam, és megmutattam neki az újonnan vásárolt farmernadrágot és az ingeket. Ha hirtelen eszembe nem jut, hogy ő a mesterem, bizony meghívom egy csésze kávéra.

Ennek a találkozásnak már jó pár hónapja. Most pedig Han-szan, a hivatalos kolostori üzenetközvetítő szolgálati látogatásra invitált hozzá.

Megfésülködtem, kezet mostam, tiszta inget vettem, és a mester házához siettem. Útközben mindenféle járt a fejemben. Nagyon is elképzelhető, hogy el akar küldeni, hogy rendszeres fürdőházi látogatásaim, a kobéi hétvégék, az, hogy szundikálok és álmodozom a zendóban, valamint, hogy gyakran fej-, meg torokfájást szimulálok, csak hogy

megússzam a reggeli meditációt, végül is okot adott arra, hogy közölje velem: keressek valami mást magamnak. A verandán a mester és az előljáró szandáljai mellett Péter nagy cipőit pillantottam meg. Kicsit elfogódottan térdepeltem a mester lakosztályának ajtajában, és jó napot kívántam nekik.

– Gyere be – szólt a mester, és helyet mutatott. Nem volt ülőpárna a részemre. Az előljárónak és Péternek sem volt párnája. A zen tanítvány akkor kap párnát a mesterétől, amikor befejezi a tanulmányait. Az előljáró befejezte ugyan a tanulást, de ez nem jelentette azt, hogy egyenrangúvá vált a mesterrel. Szüntelenül bizonyítania kellett, hogy megszerzett szatoriját használni is tudja. A mesterek sohasem sietnek, és a haladó tanítványok sem. Minden magától eligazodik, ha mindenki azt teszi, amit kell. Ha pedig nem, akkor úgy is jó.

– Azért hívtattunk – kezdte a mester –, mert lassan egy éve vagy nálunk. Nyolc hónapban állapodtunk meg, aztán még megfejtük pár hónappal, és mivel sohasem említetted, hogy el szeretnél menni, úgy gondoljuk, hogy folytatnád a tanulmányaidat. Most azonban egy kicsit változtatni fogunk a tréningeden.

Megvárta, míg Péter mindent lefordított. A rohátszuval kapcsolatos félreértések után már biztosan nem akart további bonyodalmakat.

– Itt a kolostorban – folytatta aztán – csak japánok között élsz. Nekünk pedig mások a szokásaink, más a gondolkodásunk, mint amihez eddig

hozzászoktól. Minden emberben benne van a buddha-természet, de a külső megjelenési formák nagyon különbözőek. Az előljáróval nagyon is jól értjük, mi megy végbe benned, és ha semmi más dolgunk nem lenne, meggyorsíthatnánk a fejlődésed. De akármennyi időnk volna is, akkor is japánok maradnánk. Egészen másképp jár az eszünk, mint a tiéd. Amikor fehér kócsagról beszélnek, te gólyára gondolnál, a kettő pedig nem ugyanaz.

Megint szünetet tartott, Péter tolmácsolt, az előljáró teát töltött. A mester odatartotta a csészéjét, mi pedig követtük a példát. Szabályos tartásban ittunk, könyökben hajlítot karral, így a mester és az előljáró köntösujja látványosan csüngött lefelé, aztán rendesen magunk elé állítottuk a csészéket, és a mester folytatta:

– Eddig a napig az előljáró ügyelt rád, aki két leghaladóbb tanítványom egyike.

Péter és az előljáró mosolyogtak, de a mester ironikus pillantást vetett rájuk, és azt mondta, hogy csak azért használta a „haladó” szót, mert jobb nem jutott az eszébe.

– Most változtatni szeretnék ezen. Azt szeretném, ha Péter is megtanulná, hogyan lehet egy kezdővel dolgozni. Lehet, hogy a hasznára válik, és ártani neked sem fog. Ezért azt szeretném, ha nem lagnál itt többé, hanem Péterhez költözködnél. Ő meg fogja mondani, hogy mennyivel tartozol a szállásért és a lakásért. Neked pedig úgy kell viselkedned, mintha az ő tanítványa volnál,

holott továbbra is az enyém leszel. Minden reggel és minden este itt találkozunk a meditáción. Amüt ezen kívül tenned kell, és a meditálásod rendjét is Péter határozza meg.

A szemembe nézett: szinte átfúrt égő tekintete, de álltam. Amikor naponta a koanról kérdezett, akkor sem sütöttem le soha a szemem.

– Gondolkodj el ezen, aztán ma vagy holnap válaszolj.

– Nem kell gondolkodási idő – feleltem. – Ha Péter is beleegyezik, azt teszem, amit ön mond.

– Jól van – mondta a mester. – Mielőtt azonban elmégy, elmondok egy rövid történetet. Lehet, hogy már ismered. Hallottál már arról az emberről, aki a piacon vett magának ördögöt?

Nem ismertem a történetet. A mester intett, hogy helyezkedjünk kényelembe, aztán rágyújtott. Mi is rágyújthattunk. Péter hamutartót hozott, az elöljáró pedig körbekínálta azt a díszdobozt, amit ma reggel hozott egy öreg hölgy, és cukros keksszel volt tele.

Körülbelül kétszáz évvel ezelőtt egy gazdag, egyedülálló úr, akinek innen nem messze nagy háza állt, kiment a piacra, és megpillantott egy ketrecbe zárt ördögöt. Az ördögnek farka volt, sárga szőrzete, és hosszú, kilógó, éles agyarái. Körülbelül akkora lehetett, mint egy nagy kutya. Az ördög nyugodtan ült bambuszketrecében, és egy csontot rágott. A ketrec mellett állt az árus, és az úr megkérdezte: eladó-e az ördög.

– Hát persze – mondta az árus. – Különben nem volna itt. Ez itt egy kitűnő ördög. Erős, szorgalmas, és mindent megtesz, amit csak parancsolsz neki. Ért az ácsmesterséghez, jó kertész, tud főzni, foltozni, fát hasogatni, felolvasni, amihez pedig nem ért, azt is sebesen meg tudja tanulni. És nem is kerül túl sokba. Ötvenezer jenért elviheted.

Az úr nem alkudozott, azonnal készpénzzel fizetett, mert rögtön magával akarta vinni az ördögöt.

– Egy pillanat még – szólt a kereskedő. – Nem alkudoztál, hát én is elárulok neked valamit. Nézd, ez itt egy ördög, és az ördögök köztudomásúlag rosszak.

– De te azt mondtad, hogy ez itt egy kiváló ördög – háborodott fel az úr.

– Persze, hogy kiváló – mondta az árus. – Kiváló ördög, de rossz, gonosz. Mindig is az marad. Sok örömdö tehet benne, de csak egy feltétellel: ha mindig foglalkoztatod. Minden nap el kell mondanod az egész napirendjét: ettől eddig fát kell vágnod, ekkor meg ekkor el kell kezdened az ebéd főzést, evés után fél órát pihenhetsz, de akkor valóban le kell feküdnöd, és lazítani, azután felálsod a kertet, és így tovább. Ha szabadon ereszted, és nem tudja, mit csináljon, veszélyessé válhat.

– Hát, ha csak ennyi az egész – mondta az úr, és elvitte az ördögöt. Minden úgy folyt, ahogyan elképzelte. Az úr minden reggel magához szólította az ördögöt, az letérdelt előtte, az úr kiosztotta a napi tennivalókat, az ördög pedig álló nap dolgozott. Ha nem dolgozott, akkor pihent vagy játszott, de ebben is parancsokat követett.

Aztán egyszer, pár hónap múlva, az úr a városban találkozott egy régi ismerősével, és az efölötti örömeben minden másról megfeledkezett. Elmentek egy kocsmába, szakét ittak, az egyik kis kőkorsót a másik után ürítették, aztán jót ettek, és folytatták az ivást, végül a fűznegyedben kötöttek ki. A nők igen jól elszórakoztak a két baráttal, s az úr csak másnap reggel ébredt fel egy idegen szobában. Eleinte azt se tudta, hol van, aztán lassanként magához tért, és az ördög is eszébe jutott. A barátja már elment. Kifizette a nőket, akik most valahogy egészen másként néztek ki, mint az előző este, és hazasietett. Amikor a kertjébe lépett, már érezte a tüzet, és látta a konyhából felszálló füstöt. Berontott a konyhába, és látta, hogy az ördög a konyha fa padlóján ült: máglyát rakott a konyha közepén, és éppen a szomszéd kisgyereket sütötte nyárson.

A mester jó mesélő volt, szabályosan égnek állt a hajam. Péter később elmondta, hogy ő ugyan ismerte a történetet, de ilyen kegyetlen előadásban még nem hallotta. Amikor elbúcsúztam, a mester újra barátságos öregember-arcát öltötte fel, és megveregette a vállam. Színészek, gondoltam keserűen. Három színész, akik bolonddá tesznek egy tökfejet. Három macska egy egérre. Én megszakadok nekik a kertben, ők meg ezalatt a markukba nevetnek. Az élet csak egy tréfa. Ott az a rengeteg fáradozás, és akkor ez a válasz. Persze, hogy rossz az ördög, de akkor az alkotója is rossz. Vagy verjem ki a fejemből ezt az alkotósdit?

A teremtő megalkotta a Földet, és vele együtt a koncentrációs táborok, és minden elképzelhető fajtájú szenvedés, kín és halál lehetőségét is. Talán nincs is teremtő, és akkor teremtmény sincs. És ha nem alkottak meg, akkor talán egyáltalán nem is létezem, és akkor tökmindegy, hogy jó vagyok-e vagy rossz. Nem? Fejcsóválva, motyogva igyekeztem vissza. Han-szannal találkoztam, aki aggodó képpel nézett rám, és tudni akarta, mi volt.

– Akkor továbbra is jössz minden nap – mondta. Úgy láttam, örül ennek. Ittlétem az ő életében mintha fontos szerepet játszott volna. Egyszer beszélt is erről. Azt mondta, csodál engem, mert én olyan sok mindent tudok, és sok mindenhez értek. „Na de micsodát?” kérdeztem meglepetten, mert én meg úgy láttam, hogy itt mindenkinél kevesebbet tudok. Ő például órák hosszat meg tudott ülni csöndben, tudott falakat javítani, ecsettel japán és kínai jeleket pingálni, sőt, talán még koanokat is képes volt megoldani.

– Ugyan – mondta Han-szan és megvonta a vállát. – Ezeket mindenki tudja, a koanokhoz meg nem nagyon értek. Te viszont tudsz autót vezetni, sokat utaztál, beszélsz angolul és németül az anyanyelveden kívül, olyan könyveid vannak, amelyeket nem tudok elolvasni, mindenkiivel szót értesz, saját jószántadból jöttél a kolostorba. Ha rá nem kényszerítenek, nekem ugyan eszembe nem jutott volna.

Ha nem nyújtod ki a karod, megölsz egy zenmestert

Azon a napon, amikor kiköltözködtem a kolostorból, egy fiatal szerzetest, Ko-szan nevűt is elküldtek. Valószínűleg észre sem vettem volna távozását, ha véletlenül nem látom, amint egy nagy bőrdöngőt és egy tarka kartonanyagba kötött batyut cipelve a kapuhoz megy, ahol taxi várja. A szerzetesek közül tulajdonképpen csak az előljárót, a szakácsot, a magas, sovány Ke-szant (gyakran ő helyettesítette az előljárót), meg persze Hanszant, barátomat és bizalmasomat ismertem. A többieket csak névről vagy arcról ismertem, semmi kapcsolatom nem volt velük. A kolostornak egy másik részében laktak együtt, és elég zárt közösséget alkottak. Csoportjukat a közösen végzett munka tartotta össze, a mindennapi koldulás a negyed utcáin, a kerti munka, a templom tisztán és rendben tartása. Mindezekon kívül a mester és az előljáró is azt javasolta, ne érintkezzem velük. A három év gyorsan elszáll, mondta az előljáró, és amúgy is nagyon nehéz játékos kedvű fiatal szerzetesekből zenpapokat nevelni, olyanokat, akikben van felelősségérzet, és a zenről is van némi elképzelésük. A fiatalok csak a szórakozást keresik, és mi lenne szórakoztatóbb, mint egy nyugatról

érkezett ember, aki hirtelen felbukkan köztük, s akár egy cirkuszi medve, különféle mutatványokat végez?

Han-szannal könnyű volt tartani a kapcsolatot: ő volt a kolostor kifutófiúja. A többiekkel csak együtt dolgoztam, mihelyt a harang vagy a gong megszólalt, már véget is ért az együttlét. Vissza kellett mennem a szobámba, vagy ki a városba, japánórára, sétára a negyed utcáin át, vagy titkos felüdülésre a fürdőházba és a vendéglőbe.

Ko-szant csendes szerzetesnek ismertem, aki mindent megtett, amivel csak megbízták. Azért jegyeztem meg a nevét, mert eszelős sebességgel tudott fára mászni. A kert fenyőfáit rendszeresen nyírták; ilyenkor Ko-szan, speciális kesztyűjében és cipőjében úgy szaladt fel a magas fákra, mintha előző életében mókus lett volna, és most erre emlékezne vissza. Azt is megfigyeltem, hogy gyakran marad távol a meditációs órákról. A zendóban épp velem szemben foglalt helyet, és amikor hiányzott, lyuk tátongott a sorban ülő szerzetesek fekete sorában.

Segítettem cipelni a bőröndjét, és megkérdeztem, hová megy. Valamit morgott az otthonáról meg holmi gyomorfájásokról, de olyan gyámoltalanul és szomorúan nézett, hogy megértettem: itt nem csupán betegszabadságról van szó.

A felvilágosítást, mint mindig, most is Han-szan szolgáltatta:

– Problémái vannak – mondta. – A gyomorfájás

nem veszélyes, körülbelül olyan, mint a te torokfájásod, amikor nem akarsz a reggeli meditáción részt venni.

– De nekem csak el kell költöznöm – vetettem ellen –, Ko-szannak viszont el kell mennie.

– Igen – felelte Han-szan. – Elküldték, hirtelen, ma reggel. A mester meg az előjáró maguk elé hívták, és már mennie is kell. Az apjának azt mondhatja, hogy testileg túl gyenge a kolostori életre, és most valószínűleg paraszt lesz belőle, de lehet, hogy később még visszajön.

További információkat nem tudtam kihúzni Han-szanból. Megszaporodtak a teendői, már hívták is, és a főtemplomban megszólalt egy gong, áhítatra szólítva.

Pétertől és Geraldtól aztán megtudtam, hogy egyáltalán nem különleges esemény, ha egy-egy szerzetest elküldenek. Előfordul, hogy a szerzetes nagyon is igyekvő, csak éppen valami belső gátlás lehetetlenné teszi a fejlődését. Ilyenkor a kolostor vezetősége úgy próbálkozik a sokterápiával, hogy váratlan környezetváltásnak teszi ki. Lehet, hogy a szerzetes ezután magától visszajön, lehet, hogy másik, jobban hozzá illő tanítót keres, akivel jobban meg tudja találni a közös hangot, de az is lehet, hogy szakít a papi pályával – vagy legalábbis azt hiszi. „A koan tovább dolgozik benne”, mondta Péter. „A koan olyan, mint az időzített bomba. Egy napon fel fog robbanni. Lehet, hogy csak sok év múlva, lehet, hogy a tanítvány

közben mindenféle kerülőket tesz, mindenféle dolgok jöhetnek közbe – de a mester munkája sohasem hiábavaló.”

– De mikor robban fel az a bomba? – kérdeztem. – Ebben az életben? Vagy majd a következőben? Nem kell ennek a szerzetesnek vagy ex-szerzetesnek tennie is valamit, hogy robbanjon? Vagy időzített a szerkezet?

Péter csak nevetett, amikor ezeket kérdeztem:

– Ez az élet, következő élet – túl sokat olvastál. Arra még sohasem gondoltál, hogy az idő nem létezik? Hogy semmi más nincs, csak a *most*? *Most* tehetsz valamit. A *most*: örökkévalóság. És ha *most* semmit se teszel, hát semmi se fog történni *most*.

Ez is egyike volt azoknak a válaszoknak, amelyekről világosan éreztem, hogy valami nagy, egyetlen Igazságból vezették le őket zseniálisan. De egyszerűen nem tudtam velük mit kezdeni: mihelyt közelebbről szemügyre vettem őket, észrevettem, hogy mondanivalójuk meghaladja értelmem.

A költözködés rövid és könnyű volt. Egy szál bőrönddel érkeztem, most egy szál bőrönddel távozom. Péter felpakolta a robogójára, én villamossal mentem. Péter fél óra járásra lakott a kolostortól, egy négyszobás, kertes házban. Ünnepelesen fogadott a kapunál, és megmutatta a szobámat. Szép nagy szoba volt, megvolt benne az a jellegzetes japán fülke, amelynek falára festett vagy rajzolt képtekercset akasztanak, vagy

vázát állítanak egy szál virágzó faággal, esetleg szépen elrendezett ágakkal és száraz virágokkal. Péter elég szerény összeget kért lakbér fejében, aztán bevitt a saját szobájába, adott egy ülőpárnát és kávé töltött. A berendezés teljesen japán volt, se szék, sem egyéb európai bútordarab nem zavarta a képet. Úgy éreztem magam, mint az előjárónál tett formális látogatásokon. Elhatároztam, hogy a lehető legkevesebbet beszélek.

– Azért vagy itt – mondta Péter –, mert így akarja a mester. Nekem ilyesmi sohasem jutott volna az eszembe. Én mindig is egyedül laktam, szeretek így élni. No de rendben van, megpróbálok ennek a feladatnak a tőlem telhető legjobban eleget tenni. Meglehet, hogy hasznára válunk egymásnak.

Kérdőn nézett rám, bölintottam. Nem hangzott valami szívélyesen ez az üdvözlő beszéd, de a zenhez, úgy látszik, nem tartozik hozzá a szívélyesség.

– Legelőször is össze kell állítanunk a napirendet. Tessék, papír és ceruza. Írd fel, amit mondok, és ha valamivel nem értesz egyet, majd még megbeszélhetjük. Lássuk csak: a mester fél négyre vár bennünket. Ez előtt már meditálnunk kell. Az út fél óráig tart, tehát negyed és fél három között kell kelned.

Puff neki, gondoltam magamban. A kolostorban csak háromkor keltem. A helyzet egyre rosszabb.

– Fél órányi gyaloglás túl sok – folytatta Péter.
– Szükséged van egy járműre. Az én robogómra nem ülhetsz, mert zavarnál a koncentrációban, és a te koncentrációnak is ártana. Az egyik barátomnak van egy öreg motorja, azt megkaphatod ingyen, és a sarki műhely pár ezer jenért megjavítja. Akkor lesz egy megbízható járműved, és fél órával később kelhetsz. Ésszel kell eljárni. Gyorsabban vissza is kerülsz így. Ha megérkeztél, reggelizünk. Én elkészítem, te mosogatsz. Azután együtt takarítjuk ki a zendót, amíg meg nem tanulod, és egyedül is nem csinálhatod.

És így tovább és tovább. Percre beosztottuk az egész napot. Legalább három óra meditáció tartozott a programba a kolostori meditációs órák mellett. Időt szántunk a kert munkára, a japánóráimra, a bevásárlásra (ez szintén az én dolgom volt), és a szobámban eltölthető pihenésre is. Ez napi kétszer fél óra volt.

– Most pedig figyelj rám – mondta Péter. – Amilyen együgyű lélek vagy, lehet, hogy elképedsz attól, amit most mondani fogok. Ez a napi-
rend így egyáltalán nem fog működni. Egyetlen nap nem lesz, amikor úgy történnek a dolgok, mint ahogyan leírtuk. Ez nyilvánvaló is, hiszen a váratlan eseményekre nem hagyunk időt. Előfordulhat, hogy vendég jön. Az is, hogy elhatározzuk: egy napon tovább dolgozunk a kertben. Vagy felborítod az egész menetrendet, mert beosonsz a szobádba és elalszol, vagy olvasgatsz

egy óracsát. Nem tudok állandóan csöszködni fölötted. De ha felébredsz, és eszedbe jut, hogy egy olyan kiképzésnek vagy részese, amely el is vezethet valahová, bármikor rápillanthatsz erre az órarendre, és rögtön tudni fogod, hogy éppen mit kellene csinálnod. Érted már?

Értettem. A Japánban eltöltött tíz esztendő nem múlt el észrevétlen Péter feje fölött. A japán társadalom rendesen fel van vértézve szabályokkal, de minden szabálynak megvan a maga kiskapuja, és ez teszi lehetővé, hogy az élet élhető, és az öngyilkosok száma elviselhető maradjon.

– Helyes – mondta Péter. – Akkor most nézd meg a programodban, hogy éppen mit kell tenned.

Bementem a szobámba, és vigyorogva jöttem vissza. Az órarendben éppen egy kis délutáni szunyókálás szerepelt.

– Nagyszerű – mondta Péter. – Akkor én is aludni fogok. És ha felébredtünk, elkészítheted a teát, teázás után pedig a kertben fogunk dolgozni.

Kiterítettem a padlón a hálósákomat, rátettem japán párnámat – ez egy nagyon kényelmetlen fejtámasz, apró kavicsal töltve –, aztán hamutartót helyeztem el kartávolságban, beállítottam az ébresztőórát és rágyújtottam. Péter bejött.

– Hé – mondta –, ez nem lesz jó. Nem szeretem, ha valaki dohányzik, ez rossz szokás. És itt veszélyes is. Ezek a házak nagyon gyúlékonyak, minden csupa fa, papír, szalma – hiszen tudod.

- De én mindig elszívok egyet elalvás előtt.
- És még sohasem okoztál tüzet?
- Sohasem.
- Na jó. Azt hiszem, nekem is alkalmazkodnom kell egy kicsit a te szokásaidhoz.

Kezdetnek nem is rossz. Végigszívtam a cigarettát, gondosan elnyomtam a csikket, oldalra fordultam, és azonnal elnyomott az álom. Fél órányi alvás – ezt még a kolostorban figyeltem meg – tökéletesen elegendő arra, hogy visszanyerjem életerőmet. Az előljárótól megtanultam bizonyos gyakorlatokat, amelyekkel meg lehet gyorsítani az elalvást, de sohasem volt rájuk szükségem. Csak be kellett hunyni a szemem, mély lélegzetet venni, és már aludtam is. Ha ilyenkor rögtön felébresztettek, úgy éreztem magam, mint akit valami mélységes pincéből rántanak fel. Három ébresztőórát ajándékoztam el, míg megtaláltam azt, amelyik elég zajt keltett ahhoz, hogy felébredjek rá, de ez is csak úgy, ha aprópénzzel telerakott fémtálcára helyeztem.

A szunyókálás után hideg vízzel megmostam az arcomat, főztem egy kanna kínai teát, aztán felébresztettem Pétert, aki teljesen eltűnt a hálósákjában, és meggömbülve úgy festett, mint egy túlméretezett banán. Ott hevert zenei könyvei és egy halom tiszta fehérnemű között. Megrémített az az energia, amellyel felpattant, letépte magáról a hálósákokat, aztán ledöntötte a csészényi forró teát.

- Munkára – mondta aztán vidáman, és egy

percnél is kevesebb idő alatt már a kertben voltunk. Árkokat kellett ásnom, ő pedig vödörszám hordta udvari klozetje alól az emberi ürüléket, amit aztán egy hatalmas fakanállal az árkokba meregetett. Arca fénylett a megelégedéstől, és úgy kanalazta a sárgásbarna pépet – amelyen még imitt-amott vécépapír-darabok díszeltek –, mintha valami különleges csemegét, nagyszerű finomságot szolgáltatna fel a kertjének. Felfordult a gyomrom, és valahányszor csak elhaladt mellett, mindig arrébb ugrottam, nehogy véletlenül rám fröccsenjen.

– Te ezt mocsoknak érzed? – kérdezte elképedve.

– Annak bizony – feleltem. – Undorító.

– Jaj, még ezt is meg kell tanulnod. A szar nem undorító. Az egész japán mezőgazdaság a szaron alapul. Itt nincs csatornázás, itt mindent felhasználnak. Muszáj is, hiszen százmillió ember él ezen a pár szigeten.

Aztán a kezembe nyomta a vödört, hogy töltsen meg. Legelőször, amikor a vödör tartalma ide-oda kezdett lötybölődni, elhánytam magam, és a kerítéshez kellett támaszkodnom. Aztán elmúlt a hányinger.

A Péter házában töltött első néhány nap során hamarosan bebizonyosodott, hogy semmit se tudok rendesen megcsinálni. Kezdeti főzési kísérleteimet fekete füstfelhők és kozmás illatok lengték be, egy-egy főzés után napokig. Ha a gerendákat

nedves ronggyal igyekeztem megtisztítani, a víz végigcsurgott rajtuk, le a szőnyegekre, amiket irdatlan fáradsággal kellett felszedni és kitergetni a kertben. Ha a tolóajtókat szerettem volna lepórolni – mert az ajtókat összetartó léceken összegyűlik a por, amit le kell tollsöprűzni –, lyukakat szabtam a vékony keretlécek közét kitöltő, kifeszített papírba. És ha meg akartam javítani a papírt, még több lyuk lett az eredmény. Így vergődtem egy rakás házimunka között, Péter pedig szarkazmusával űzött mindig tovább. Néha olyan remekül szórakozott rajtam, hogy bukfcencet hányt a padlón nevéttében. Péter egy amerikai farmon nőtt fel, és nem tudta megérteni, hogyan lehet valaki ennyire kétbalkezes. Biztosan nagyon vicces történeteket adott elő rólam a kolostorban is; mind az elöljáró, mind a mester arcán ezeknek a visszfényét láttam: szemmel tartották előmeneteltem, és szívesen hallgatták Péter anekdotáit. Nyilván mindig egy különösen izgalmas helyen szakította félbe, hogy meg ne unják.

Egy öregasszony, aki Péter fürdőházát és konyháját takarította nap mint nap, segített a károk eltüntetésében. Persze, amíg Péter otthon volt, erről szó sem lehetett. Szerencsére időről időre be kellett mennie a konzervatóriumba órát adni, így aztán, ahogy előre megmondta, félbeszakítva programomat, olvasgattam vagy aludtam, Tokamura-szan pedig, a jótét lélek, leégett fazekakat vakarászott és egyéb helyreállításokat

végzett. Ha ilyenkor Péter váratlanul berobbant, lecsapott, mint derűs égből a saskeselyű. Volt ám nagy dühöngés; akkor aztán igyekezhettem, habár tudtam, hogy az egésznek semmi értelme. Meditációs kísérleteim sem maradtak minden sikerélmény híján. Már sokkal jobban tudtam ülni. Aki nem nézte meg alaposabban, akár fél lótuszülésnek is gondolhatta. Péter verandáján találtam egy helyet, amelyről jó kilátás nyílt az egész sziklakertre, és ahol jól éreztem magam. A kertben bokrok és sziklák egészítették ki egymást valamely művészi rend szerint, de én nem ezt néztem. Valami mintha sugárzott volna ebből a kertből, ami megkönnyítette a meditálást. A szúnyogokat egyfajta japán gyanta elégetésével tartottam távol magamtól: vastag, zöld rudacs-kák voltak, amelyekből erős illat áradt. Az embert nem zavarta, de minden rovar elüldözött. A kolostor meditációs csarnokában sprayt használtunk a legyek ellen. Én nagyon helyeseltem ezt, mert összes nyavalyám mellé nem szerettem volna még csípéseket is. Némely szerzetes fölösleges luxusnak nevezte a sprayt, merthogy Buddha se használt ilyet az indiai őserdőben. Azt is állították, hogy egy bizonyos fajta meditációval a rovarokat is távol lehet tartani. Nekem ez a meditáció sohasem sikerült. A szúnyogokkal mindenesetre nem sok dolgom volt, hozzászoktam a csípésekhez. Csak egy kis, fekete cseszleféle okozott szúrásával daganatot, amely

nemegyszer el is fertőződött, és néha még lázat is okozott.

Ami akkoriban sokat lendített rajtam, és elviselhetővé tette a sok nyűgöt, az a robogó volt, amelyet Péter meg én előcibáltunk egy ismerős hátsó udvarából, aztán talicskán eloltunk egy közei műhelybe. A járgány a *Rabbit* – Nyúl – névre hallgatott, és meggörbített, torz vázát eredetileg nyugati exportra szánták, amit nagy méretéből is látni lehetett. Erős motorjának hangja kapstadti motorom hangjára emlékeztetett. A műhelyben megígérték, hogy tizennégy napon belül helyreállítják eredeti állapotát, és haza is hozzák. Számoltam a napokat.

A robogóban aztán sok örömöm telt. Minden reggel vele mentem a kolostorba a csendes, alvó városon át, ahol csak a pékinasok, a rendőrök, az újságosfiúk és az éjszaka megkésett szerelmesei voltak talpon. A legelső alkalommal megállított két rendőr, és az irataimat kérték. Nem volt nálam semmi, de amikor megmondtam, hogy a zenmester tanítványa vagyok, egyszerre meghajoltak és elnézést kértek. Később rendszeresen találkoztam velük vagy kollégáikkal, és mindig katonai tiszteletadással köszöntöttek, amit én enyhe meghajlással viszonztam.

A motor zavarta az előljárót.

– A koanok tanulmányozása – mondta – annak megértéséhez vezet, hogy a világon minden összefügg. Minden lényt láthatatlan szálak kapcsolnak

egymáshoz. És mindenki, aki felismerte ezt az igazságot, figyelni fog, tudatosan tesz mindent, amit tesz. De te nem vagy ilyen.

– Nem? – kérdeztem udvariasan.

– Nem – mondta az előljáró, és elégedetlenül nézett rám. – A múltkor láttalak, amint befordultál egy utcasarkon, és nem tetted ki a kezedet. Figyelmetlenségeddel arra kényszerítetted egy teherautó-sofőrt, aki véletlenül mögötted haladt, hogy a járdára hajtson, erre föl egy gyerekkocsit toló hölgy nekiütközött egy nagy kereskedelmi társaság igazgatójának. Ez amúgy is rossz hangulatban volt, és elbocsájtotta az egyik alkalmazottját, akit egyébként talán megtartott volna. Ez az ember pedig aznap este leitta magát és megölt egy fiatalembert, akiből zenmester lehetett volna.

– Hagyja abba – mondtam.

– Lehet – mondta az előljáró –, hogy jobb lenne, ha a jövőben jeleznél a karoddal, ha bekanyarodsz a sarkon.

Aki udvariatlanul bánt egy udvarhölgygel

Péter körülbelül tíz éve élt Japánban, folyékonyan beszélt a nyelvet, és gyorsan tudott kapcsolatokat teremteni a helybéliekkel. Kiotóban szinte mindenki ismerte, és tudták róla, hogy a zenemester egyik haladó tanítványa. Ezen kívül zenészként is volt némi hírneve, mert időről időre fellépett a rádióban vagy a tévében. Néha azonban előfordult, hogy egy olyan japánnal akadt össze, aki még nem hallott róla – ilyenkor az megdöbbenve nézte a szokatlan jelenséget: egy magas, szőke, kékszemű nyugatit, aki kiotói akcentussal beszélt japánul, és még a legfinomabb célzásokat is megértette. Az én jelenlétem aztán megnyugtatta a japánokat, mert én aztán elég rosszul beszéltem, és csak részben alkalmazkodtam a keleti környezethez. Péter néha magával vitt, ha látogatóba ment. Ilyenkor délutáni programunkat megszakítottuk, és motorra pattantunk. Péter járgánya könnyű és kecses volt, és a Galamb névre hallgatott, az enyémet Nyúlnak hívták, és szörnyen dübörgött. Nem is közelíthettem meg vele Pétert, mert állítólag zavarta a hang.

Amikor egyszer a Kiotó környéki hegyekben motoroztunk, Péter lassított, és amikor beértem, megkérdezte: volna-e kedvem meglátogatni egy

remetét. Keskeny hegyi ösvényre fordultunk be, és rövid motorozás után a hegycsúcsra épült kolostor előtt álltunk meg. A kicsiny buddhista kolostor kettős épülete magas fal és erős kapu mögé rejtőzött. Körös-körül csend honolt, csak a szél susogott a fenyők csúcsaiban, és egy madár trillázott valahol. A kapun kinyílt egy kukucskálónyílás, és egy fiatal szerzetes arcát pillantottam meg.

– Ez a remete?

– Dehogy, ez csak a segítője. A remete egyedül él.

A segéd vagy leendő szerzetes – tizenhat esztendősnél nem idősebb fiú – kinyitotta a kaput, meghajolt, és üdvözölt bennünket. Úgy láttam, jól ismeri Pétert; szélesen mosolygott fémes fogaival, mialatt Péter bemutatott neki:

– Ez itt Jan-szan – mondta –, szintén a zenmester tanítványa.

– Isten hozta, Isten hozta – mondta a szerzetes, és bevezetett a kolostorba. A tolóajtók szétcsuszantak, és egy harminc év körüli férfi hajolt meg előttünk mosolyogva.

A remete teával és süteménnyel kínált, és elmondta, hogy a tendai-szekta tagja, és azt a fogadalmat tette, hogy hét évet tölt ebben a kolostorban úgy, hogy közben nem lépi át a küszöböt. Most negyedik éve él itt. Kiderült, hogy jól beszél angolul, így Péternek nem kellett tolmácsolnia.

– Mit csinál itt? – kérdeztem.

– A mesterem előírta a programomat – felelte

a tendai szerzetes. – Én pedig pontosan betartom. Reggel négykor kezdődik a napom, és este tizenegykor ér véget. Meditálok, dolgozom a kertben, angolul tanulok, éneklek szektánk szutráit és minden nap sok időt töltök el a tűz-szertartással.

Ezt a szertartást később meg is nézhettem. A tűznek nem sok szerepe van benne. Főképp apró mozdulatok és cselekedetek sokaságából áll, például tárgyakat tologatnak ide-oda az oltáron, amelyeket mind megfeszített koncentrációban művelnek. A szerzetes azt is elmondta, hogy ha tökéletes koncentrációban végzik el a ceremóniát, akkor olyan nyugalom jöhet létre, amelyből a végső megértés születik.

– Emlékszel még a tükrös történetre? – kérdezte Péter. – Egyszer elmesélted nekem. A tendaimester és az udvarhölgy történetére.

A szerzetes bólintott.

– Elmesélnéd még egyszer? A barátom azért jött Japánba, hogy tanuljon valamit, de eddig nem járt túl sok eredménnyel. Lehet, hogy a történeted segít neki.

A szerzetes nevetett.

– Azt gondolom, hogy a barátod azért jött, hogy elmélyedjen. Jó ez a szó? Elmélyed?

Péter bólintott.

– Hm – mondta a szerzetes. – Attól nemigen lehet elmélyedni, ha történeteket hallgatunk. Te is tudod. Hacsak az a történet nem éppen a megfelelő pillanatban találkozik a hallgatójával, amikor

a szellem nyitva áll. Akkor létrejöhet valamifajta belátás, és ha tovább gyakorolja a szellemét, vagy elegendő önfegyelmet tanúsít, még tovább is fejlesztheti. De a történetet nagyon szívesen elmesélem újra.

Hívta a segédjét. A fiú rizst és sós zöldséget hozott, egy kanna frissen főzött zöld teát, és mindent letett elének egy kis, vörösre lakkozott tálcára.

Nos, a történet a régi Kínában játszódik, a buddhizmus elterjedésének idején, amikor a zen és a tendai szekta még hatalmas és erős volt. Maga a császár is buddhista volt. Az egyik udvarhölgye úgy érezte, hogy vonzák a misztikus tanok, és több papot meg úgynevezett mestert is felkeresett, de pompán és bonyolult kifejezéseken kívül semmit sem talált náluk. Templomaik nagyszerűen tervezett és gyönyörűen kivitelezett épületek voltak, remek kerteket látott mindenféle hatásos meglepetésekkel, és az élet minden területét uraló papság kegyes arccal járkált, és minden kérdésre tudta a választ. A hölgy okos volt és éles szemű megfigyelő. Egyfolytában az volt az érzése, hogy valami színjátékba csöppent, amely elragadó ugyan, de nélkülöz minden tartalmat. Kihallgatásra jelentkezett a császárnál, és beszámolt neki mindarról, amit látott.

– Ez volna a buddhizmus? – kérdezte végül.

– Na igen – mondta a császár. – A szemnek is kell valami, és a vallásosság egészségére válik a népnek. Foglalkoztatja őket, és még az is előfordulhat, hogy Buddha valamelyik szutrájából bölcsességet merítenek.

A Nyolcrétű Ösvény lélekemelő dolog, és akadnak olyan papok, szerzetesek, akik megpróbálják követni. Az ő példájuk mindenképpen nagyon fontos.

– És tényleg vannak ilyen mesterek?

– Igen – felelte a császár. – Ismerek egy ilyen mestert. Tüskés vénember, és az elődeim valószínűleg fejét vétették volna, ha velük is úgy beszél, ahogyan velem szokott. Még sohasem sikerült idecsalogatnom, de ha csak két kísérővel megyek hozzá, néha leereszkedik, és szóba áll velem. Ha éppen nincs jobb dolga.

– De hát te vagy az Ég Fia! – kiáltott fel rémülten az udvarhölgy.

– Na igen – mondta a császár. – Így van ez. Én sohasem hittem ebben igazán, a mester pedig egészen nyilvánvalóan nem hisz benne. Ha vele beszélgetek, mindig a régi taoista írások jutnak az eszembe. Tudod, mire gondolok: úgy uralkodni, hogy semmit sem teszel, úgy beszélni, hogy hallgatsz, úgy birtokolni a világot, hogy mindent elengedsz.

Hogyha pedig meg akarod látogatni – folytatta a császár – elmondom neked, merre menj. Öltözz fel úgy, mint egy alacsony rendű nő, és adok veled két kardforgatót kísérőnek és védelmezőnek. Pár napi járásra él innen, elég elhagyatott vidéken.

Bátor és erős szívű nő volt az udvarhölgy, sikerült eljutnia a mester kolostorába. Épp akkor érkezett, amikor a vidéken orkán söpört végig, és a kolostor tetejét is megrongálta. A mester a romok között lakott.

Az öreg rosszkedvében volt, megpróbálta lerázni a hölgyet. Azt mondta neki: „Én nem tanítok. Én csak

egy ostoba vénember vagyok, és egyedül élek itt. Üldögélek és álmodozom naphosszat, és nem hiszem, hogy érdekelne téged, ami a fejemben jár.”

A hölgy nem engedett, de az öreg mester sem. Elvitakoztak egy darabig, aztán az asszony a következő javaslattal állt elő:

– Én gazdag vagyok – mondta –, és szeretnék segíteni valakin. Nem volna szép, hogyha ebben megakadályozna. Szeretném rendbe tétetni ezt a kolostort, aztán később visszajönni egy hétre. Szeretném meghallgatni, amit mond, és megtalálni a nyugalmam.

A mester végighallgatta, egy kicsit gondolkodott, aztán bölintott és elcsoszogott. Az udvarhölgy pedig mesterembereket küldött, akik kijavították a tetőt, majd a nő is visszajött. A tervezett egy hét helyett három hónapig maradt. Meditált, megtanulta a tűz-szertartást, és a mester néha beszélt vele pár szót. Az asszony minden tőle telhetőt megtett, de amikor lejárt a három hónap és a visszautazás elközelgett, be kellett vallania magának, hogy azok a titkok, amelyek azelőtt el voltak fátyolozva előtte, továbbra sem lepleződtek le, és semmit se tanult. A kudarcért azonban csakis önmagát okolta. Nem panaszkodott, hanem illendőképp elbúcsúzott a mestertől és megköszönte neki fáradozását.

A mester egy kicsit meg volt rendülve. Íme, újjáépítették a kolostort, a hölgy kedves és nemes teremtés volt, most mégis elégedetlenül és boldogtalanul kellett hazatérnie.

– Várj még – mondta.

Az asszony leszállt a lováról és meghajolt.

– Van egy nagy terem a palotában?

A hölgy bólintott.

– Helyes – mondta a mester. – Legyen gondod rá, hogy ötven tükröt bármikor felállíttathass ott. Körülbelül egy hónap múlva fel foglak keresni. Mondd meg a szolgálidnak, hogy ha egy toprongyos, öreg, kopasz csavargó kér bebocsáttatást, ne zavarják el azonnal. Lehet, hogy mégis meg tudok tanítani neked valamit.

A hölgy mosolygott, még egyszer meghajolt és visszalovagolt a kastélyába. Amikor a mester megjött, úgy állította fel a tükröket, hogy valamennyiben tükröződött az összes többi. Aztán arra kérte a hölgyet, hogy üljön le a terem közepén, és mondja el, mit lát.

Az asszony lótuszülésbe ereszkedett, és hosszasan hallgatott.

– Azt látom, hogy minden, ami történik, minden másban tükröződik.

– Igen – mondta a mester. – És még?

– Azt látom, hogy az egyes ember cselekedetei kihatnak az összes többi emberre, sőt nemcsak az emberekre, hanem valamennyi szféra minden élőlényére.

A mester várt, de a hölgy nem mondott többet.

Végül azt morogta:

– Ez nem túl sok, de mégis valami. Mégse jöttél hozzám hiába. De még sokat kell tanulnod.

És már ment is. Nem fogadott el sem ételt, sem italt, bólintott a hölgynek, aztán egy kicsit sántítva, hajlott háttal kiment a kapun. Botjának vas vége kocogott az út kövein.

Amikor az asszony újból meg akarta látogatni, már

meghalt. A legenda szerint ezután az udvarhölgy költözött be a hajlékába, és a mestertől tanult gyakorlatok segítségével eljutott a végső megvilágosodásig.

Péterrel együtt meghajoltunk a tendai szerzetes előtt; így köszöntük meg a történetet. Ő szerényen mosolygott, teát töltött és cigarettával kínált.

– Hát igen – mondta. – Jó történet ez. A mestertől hallottam. A mi hagyományunkból származik, de ugyanúgy lehetne zen történet is.

Felálltunk, a szerzetes a kapuig kísért bennünket. A küszöb belső oldalán meghajolt, aztán bezárta az ajtókat. Nézttem a bezárt ajtót, és éppen be akartam rúgni a motoromat, amikor észrevettem, hogy Péter úgy néz rám, mintha valamit várná tőlem.

– Ezek a tükrök üresek – mondtam – Nincs bennük semmi. Semmi sem tükröz, és semmit sem lehet tükrözni.

Péter odalépett hozzám, és barátságának ritka tanújelét adta: átölelt és magához szorított.

– Az üres tükör – mondta. – Ha valóban megértenéd, akkor nem lenne itt több keresnivalód.

Gyilkossági kísérlet és bevásárló körutak

Egy régi téli estén apám a kandalló előtt ült és a lángokat bámulta. Hétfégre két barátomat hívtam meg, velem egykorú, tehát tizenkilenc-húsz éves fiúkat.

– És mik szeretnétek lenni?

– Kereskedő – mondta az egyik barátom. – Amolyan régimódi kereskedő. Tizenhetedik századi házzal, benne az üzlet, raktárépület mögött, kézzel működtethető emelődarúval, hogy valamit mozogjak is. Olyan iroda, amelynek menynyezetén láthatók a gerendák. És exportáru, hogy néha elutazhassak. Szivar, joviális viselkedés. Esetleg egy kis pocakocska, tekintélynövelőnek. Óralánc. Mindennap jön a posta a világ minden tájáról. Ki kellene találni valami egészen sajátos árucikket.

Apám tetszéssel bólintott.

– Író szeretnék lenni – mondta a másik barátom. – Beutaznám a világot egy szál bőrönddel meg egy írógéppel. Vitorláznék a Földközi-tengeren. Pár évenként megjelenne egy-egy könyvem, és ezzel megkeresném a pénzt a következő utazásra. Szépirodalmi kiadó Amszterdamban, néha egy-egy csinos nő.

Apám megint bölintott, most már kevésbé elragadtatva.

– És te?

Lehet, hogy csak bosszantani akartam, lehet, hogy komolyan így gondoltam, mindenesetre azt mondtam: remete akarok lenni. Hónapokig magányosan meditálni egy barlangban vagy egy erdei kunyhóban. Mindentől megszabadulni, eloldódni főleg önmagamtól, elérni a tökéletes szabadságot, elhagyni az örökös majomtáncot az ide és oda között, a választások között. Szeretném megtalálni az igazi, belső nyugalmat, a belső csendet, ami minden emberben megvan.

Az apám felmordult:

– Hát persze, megint valami hülyeség. Jól hangzik és elég eredeti is, de csak álom, semmi több. Sohasem tudod ezt megvalósítani. Az ember ne üldögéljen egyedül, magának. Ami útjába kerül, ragadja meg, és hozza ki belőle a legjobbat. De hogy évekig egymagadban kuksolj egy barlangban – pfff.

Lehet, hogy az apámnak igaza volt. Nemcsak remetének lettem volna csapnivaló – kiszaladtam volna a barlangból vagy az erdőből, hogy továbbra is ott tévelyegjek a „világban”. Itt a kolostorban se dicsekedhettem a teljesítményemmel, hiába vehettem példát a fáradhatatlanul buzdító mesterről és haladó tanítványairól.

Reggelről reggelre meg kellett küzdenem a lustaság támadásaival. Nem rontott a dolgon,

hogy olyan korán kellett kelnem. Ha három helyett hétkor kelhettem volna, akkor is ugyanez lett volna a helyzet. Minden reggel ugyanaz a nóta: a vekker csörög, én lenyomom a gombját, és a másik oldalamra fordulok. Akkor jött Péter, a hálózsákkal együtt talpra állított, és szelíden pofozgatótt egy darabig; megvárta, míg lecsúszik rólam a hálózsák, aztán betolt a fürdőszobába.

Egészen addig tűrtem ezt a procedúrát, amíg lassanként megalázónak nem éreztem, és a büszkeségem rá nem kényszerített, hogy segítsek magamon. Felraktam az ébresztőórát a szekrény tetjére, így valóban fel kellett kelnem. A csel bevált. Ha párszor még ezek után is elaludtam, az már nem az én hibám volt. Valószínűleg egyszerűen túl kimerült voltam ahhoz, hogy felébredjek és meghalljam a vekkert. Persze, erre a kis eredményre se lehettem túl büszke. Mert ha fel is keltem, meditáltam is, ki is takarítottam, nem a saját jószántamból tettem. Betartottam a szabályokat, amit a környezetem várt el tőlem, és ők a körömre néztek. Magamtól mindössze a japántanulásban jeleskedtem, erre viszont több időt fordítottam, mint amennyit a programom előírt.

Nagyon jólesett megtudni, hogy nem vagyok kivételes eset. Péterhez beköltözött egy vidéki zenszerzetes. Nemigen tudtam, mi dolga Kiotóban; tíz napra jött, és egy hátsó kis szobát kapott. Nekem azt mondta, hogy apja és rokonsága kívánságára jött a kolostorba, és azért maradt az

előírt három éven túl, mert folytatni akarta koan-tanulmányait. Ettől velem egyenrangú státuszba került: egy igazi önkéntes, olyasvalaki, akit érdek-el a dolog.

Minden reggel tízig maradt a szobájában. Aha, gondoltam, biztosan medítál. Bizonyára ő is háromkor kel, akárcsak mi, de ő olyan haladó, hogy nincs szüksége arra, hogy mosakodással és teával ébresztgesse magát. Csak leül, és hét órát medítál egyvégtiben.

Aztán egyik reggel meghallottam, hogy hor-tyog. Benyitottam hozzá, és mély álomban talál-tam. Párnája mellett könyvek (borítójuk alapján regények) heverték, mellettük teli hamutartó. Te-hát éjszaka sokáig olvas, reggel pedig jól kialusz-sza magát – pontosan azt teszi, amit én is tennék, ha hagynának.

– Te nem is meditálsz, mi? – kérdeztem tőle, amikor együtt greblyéztünk a kertben.

– A kolostorban meditálok – mondta a szer-zetes. – Ott végigülöm az előírt órákat, és még azon túl is legalább egy órát a kertben vagy a szobámban.

Rápillantottam.

– Igen – mondta. – Nem így kellene. De min-dig így van. Ha nem vagyok bent a kolostorban, nem gyakorolok. Az egész idő alatt szeretnék me-ditálni, és tudatosnak lenni, és mindent olyan jól csinálni, ahogyan csak bírom, és mindentől távol tartani magam, satöbbi, de mindez nem mindig

jut eszembe. Olvasok, dohányzom, túl sokat eszem és túl sokat alszom.

– Nincs lelkifurdalásod?

– De van – felelte a szerzetes, és folytatta a gerblyézést.

Meg akartam kérdezni, megoldotta-e a koan-ját, de aztán inkább nem kérdeztem. Bármi, ami csak összefügg a koanokkal, kényes terület. Ha nemet mond, attól még könnyen lehet, hogy megoldotta. Ha viszont igent mond, lehet, hogy csak dicsekszik. És hát akármit mond is, a saját koanom megoldásához nem juttat közelebb.

A zen vándorszerzeteseket hagyományosan csak akkor engedik be egy kolostorba, ha bizonyíthatóan megoldották már a koanjukat.

Egyszer egy kolostor kapuján bekopogtatott egy szerzetes. A kapus testvér nem is üdvözölte, hanem ezt a kérdést szögezte neki: „Mutasd meg azt az arcod, amelyet az apád és az anyád megszületése előtt viseltél. Mutasd meg igazi arcodat.” A szállást kérő szerzetes nem válaszolt, csak mosolyogva leoldozta szandálját, és a kapus képébe vágott vele. A kapus tisztelettel meghajolt előtte és köszöntötte a látogatót. Evés után a vendéglátó beszélgetni kezdett a vendégével, és a kolostori szerzetes gratulált a vándornak a remek felelethez.

– Te magad ismered annak a koannak a megoldását, amit feladtál? – kérdezte a vendég.

– Nem – válaszolta a házigazda –, de tudtam, hogy helyes volt a válaszod. Egy pillanatig sem haboztál.

Teljesen spontán megnyilvánulás volt. Teljesen összevágott mindazzal, amit valaha is olvastam meg hallottam a zenről.

A vendég hallgatott és a teáját hörpölgette. A vendéglátó hirtelen gyanút fogott. Volt valami vendége arcában, ami nem tetszett neki.

– Ugye, ismered a választ? – kérdezte.

A vendég úgy elkezdett nevetni, hogy végül hanyattesett a szőnyegen.

– Nem ismerem, tiszteletreméltó testvérem – nyögte ki végül. – Viszont én is nagyon sokat hallottam meg olvastam a zenről.

Leo Marks a legutolsó látogatásom alatt – amikor is elolvastam Gulik egy újabb könyvét, és egy főúri vacsora után sétakocsikázásra vitt –, megajándékozott egy antik faszoborral. Mintegy harminc centiméter magas volt, és egy meditáló zenmesztert ábrázolt. Felállítottam a szobrocskát egy kis asztalra a szobámban. Égő tömjénrudakkal vettem körül, virággal és gyümölcscsel díszítettem az így létrejött oltárt, amely arra volt hivatott, hogy a tréning alatt erősítsen. A mesternek szigorú arc kifejezése volt, mereven ült lótuszülésben, de valahogyan mégis vigaszt és nyugalmat sugárzott. Úgy éreztem: tulajdon fáradozásaimat szimbolizálja. Minden, amit a kolostorban kaptam, mástól eredt, de ezt a szobrot magam emeltem magamnak. Ez a lelkem törekvéseit jelképezte, függetlenül attól, hogy van-e lelkem, vagy nincs.

Ebből a szoborból merítettem az erőt akkor is, amikor valamely hosszú nap végén beléptem a szobámba. A kis mester ilyenkor üvegszemével üdvözölt. Elkelt egy kis barátságos viselkedés a környezetemben, mert Pétertől csak kritikát kaptam, sőt gyakran mások jelenlétében szégyenített meg. Túl zajosan mosogatok, mondta; nem pakolom el a kerti munka végeztével a szerszámokat; morzsát hagytam a konyha padlóján; rendetlenséget csinálok a fürdőszobában; nem jó helyen parkolok a motorral; elfelejtettem becsukni az ajtókat.

Nem tiltakoztam, nem veszekedtem, nem estem neki. Lehet, hogy pusztán félelemből nem, mert fizikailag is erősebb volt, és kettőnk közül ő volt az erősebb személyiség, de az is lehet, hogy azért, mert mindig igyekeztem a szemem előtt tartani, hogy 1. Péter csak utasításokat követ, és azt teszi, amit a mester parancsol neki, és csak hasznomra válik a bírálata, mert általa jobbbá válok és kiüresíthetem a bensőmet; ennek segítségével viszont felismerhetem a Buddha-természetet és eljuthatok a szatorihoz, valamint 2. semmi sem fontos annyira, hogy felizgassuk magunkat miatta.

Ez a második pont inkább segített, mint az első. Az elsővel az volt a bajom, hogy gyökeres ellentétben állt az eddigi gondolkodásmódommal. Gyerekként és kamaszként tudatosan (már amennyiben az ember gyerek- meg kamaszkorában tudatos

tud lenni) lázadtam az autoritás, a tekintély ellen. Ha valaki megbírált, akkor azt mondtam, hogy a bírálónak – lett légyen az szülő, tanár, vagy a hivatalos igazságok bármely más hirdetője – nem lehet igaza, méghozzá a priori. Erre pedig azzal a következtetéssel jutottam, hogy az a világ, amelyben élek, a feje tetején áll: kapzsi, irigy, jognélküli, és lakói egyebet se tesznek, mint kizsákmányolják, kínozzák, gyilkolják egymást. Aki tehát arra akar kényszeríteni, hogy elfogadjam ezt a világot – mindegy, milyen eszközzel –, annak nem is lehet igaza, hiszen azt akarja, hogy elfogadjam az elfogadhatatlant. Lelkemet egyes-egyedül az anarchia mentheti meg, az a törekvés, hogy szétromboljam az *establishementet*, és reménykedjem abban, hogy a romokon majd egy tisztább világ támad. De lehet, hogy egyszerűen csak örömet leltem a romolásban. Biztosan jobb foglalatosság volt, mint undok betonistállókat építeni, amelyeknek falai között a pénz, a dicsőség, a hatalom és más illuzórikus semmiségek rejtőznek, hiszen ezek sehová se vezetnek, éppen hogy egyre undorítóbbá és sötétebbé válik a létezésük. Ha pedig szétrombolni nem is tudom őket, hát legalább ellenállok.

Most azonban fel kellett hagynak az ellenállással. Csinálnom kellett, méghozzá olyan tudatosan, amennyire csak tudtam, mert csakis így közelíthettem meg azt a pontot, ahol a kapzsiság és a jogtalanság álarcát lerántva, megpillanthatom

ezeknek isteni vagy misztikus jelenség-voltát, felismerem, mennyire hasznos illúziók ezek.

Elérkezett a pillanat. A konyhában egy hoszszú, nagyon éles késsel húst aprítottam. Péter egyik tanítványa látogatott meg bennünket aznap, egy bájos japán lány, aki énekórákat vett a zeneiskolában. Nagyon tetszett a lány, és jó benyomást akartam kelteni benne. Készültem rá: olyan inget vettem fel, amiről úgy gondoltam, jól áll, gondosan megfésülködtem, megborotválkoztam, és teljesen tisztában voltam azzal, hogy mindezt azért teszem, mert tetszeni akarok a lánynak. Minden tudatosan történt – tudatosságomra aztán még büszkébb lettem, a büszkeségnek is tudatában voltam, és erre a tudatosságra megint csak büszke lehettem. Körben forogtam, mint az ismert példában: milyen okos is vagyok, hogy felismerem, mennyire buta vagyok; milyen buta vagyok, hogy azt hiszem: okos vagyok, hiszen tudatában vagyok a butaságomnak – és így tovább.

Amíg a húst nyiszáltam, Péter valami becsmérlő megjegyzést tett. Nem tudom már, mit mondott, talán, hogy méltóztassak igyekezni, vagy rám szólt, mert elfelejtettem valamit. Nem annyira a mit kérdése volt ez, hanem inkább a hogyané. Péter gyakran beszélt maró gúnnyal. Ő volt a mester, én a rabszolga, a cseléd, az inas, akinek kötelessége segédkezni a mindentudó varázslónak, és aki mindent csak elronthat. Az utóbbi

hónapok minden zsebre tett megalázása felhorgadt most bennem. Valóságos rohamban tört ki a felgyülemlett düh. Nem hiszem, hogy fenyegetőttem volna a késsel, de úgy fordítottam, hogy a hegye Péter felé mutatott. Valószínűleg a gyilkolás vágya villoghatott a szememben, mert a lány riadtan hátrált, Péter pedig úgy közeledett hozzám, ahogyan a veszett kutyákhoz szokás. Lágy és barátságos hangon duruzsolt, amíg a kezem el nem ernyedt, és a kés a földre nem hullt. Felszolgáltkor két tányért is elejtettem – a tányérok összetörtek, de Péter egy szót se szólt, míg összesöpörtem a cserepeket.

Azt hiszem, ettől a naptól kezdve Péter módszert változtatott. Pozitívabban állt hozzám: nem szidott annyit, de gyakrabban dicsért, ha látta, hogy igyekszem. Gerald érdeklődéssel figyelte a dolgok ilyenén fordulatát. Ő sohasem tartotta a kapcsolatot Péterrel, de most, hogy nála laktam, gyakrabban meglátogatott bennünket. Hétfégekén mellettem meditált a verandán, néha még Péter is csatlakozott hozzánk. Ilyenkor előírászerűen üldögéltünk ott, sőt még egy templomi harangot is használtunk, szabályosan, huszonöt percenként megcsendítve.

– Teljesen megbolondultál – mondta Gerald egy délután, amikor Péter váratlanul hazajött, és rajtakapott, hogy kávézunk a sziklakertben. – Miért veted alá magad ennek a fickónak? Azt hiszed, elérsz vele valamit?

– Azt hiszem – válaszoltam. – Ez is a képzés része. Ezenkívül az egészet a mester találta ki, és úgy gondolom, a mester tudja, mit miért tesz.

– Hm – mondta Gerald. – Én erre nem lennék képes. Én elszöknék. Az önfegyelem az más, de hogy ide-oda lökdössenek? Persze, lehet, hogy épp erre van szükséged, hogy megszerezd az önfegyelmet, merthogy az neked nincs, az szentbiztos. Ha egyszer kapnál egy házat, amiben egyedül laknál, az egész napot átlustálkodnál.

– Kösz – mondtam. – Ehhez képest Péter egészen barátságos.

– Marhaság – felelte Gerald, és megkínált egy cigarettával. – Én a barátod vagyok, ő meg a főnök. A barátok mondhatnak néha barátságtalan dolgokat egymásnak.

Kezdtem belenyugodni, hogy sohasem leszek képes arra, hogy megoldjam a koanomat, bár abban is biztos voltam, hogy létezik megoldás. A mesternél tett látogatásaim már csak gyámoltalan hallgatásból álltak. Minden lehetséges választ elsütöttem már – mit tehetnék még? Azért tettem eleget ezeknek a látogatásoknak, mert a mindennapi program részét képezték, mert szerettem át-motorozni a csöndes hajnali városon, mert csodáltam a mestert, és mert az egész bosszantott. Ő tudta a megoldást, én nem tudtam. Minden reggel találkoztam egy olyan emberrel, aki ismerte az összes választ. Egy ferde szemű öregemberrel, aki egy kis emelvényen ült, és áradt belőle az erő.

A siker hiánya nem bátortalanított el. Túlságosan lefoglalt a Péterrel alakuló újfajta kapcsolat feldolgozása, meg a rengeteg feladat, amelyek egészen kitöltötték életemet, és amelyek mindegyike gyakorlat volt. Legszívesebben a mindennapi bevásárlást intéztem. Amikor még nem volt meg a motor, gyalog vonultam végig minden reggel a szűk utcán, amelynek mindkét oldalán bódék zsúfolódtak. Zöldféléket vásároltam, húst, teát és mindenféle japán specialitást, mert mindennapi – elég olcsó – menünk ezekből állt össze. A karomon hordott kosártól csak az első napon éreztem magam nevetségesnek. A kereskedőknek megszokott látványt nyújthattam, és az az általános kedvesség, amellyel mindenütt találkoztam, nyugtatólag hatott rám. Amikor pedig már megvolt a motor, azzal haladtam végig lépésben az utcán; az árusok meg a csomagtartóra jó szorosan felkötözött kosárba helyezték nagy gondosan, amit vettem. Mindenki tudta, mire és mennyire van szükségem, és valamennyinél volt kéznél visszajáró aprópénz, hogy gyorsan tovább gurulhassak. Ez a mindennapi kis kirándulás igen tetszett, és azon voltam, hogy minden részletét a tökéletességig fejlesszem. Úgy gondolom, ez némiképp sikerült is. Nagyon kevés olyan gyakorlat volt, amit ilyen jól tudtam volna végezni.

Mialatt én mindennapi apró dolgaimba veszem bele, Gerald szegény a mélypontra ért, és súlyos depresszió uralkodott el rajta. Pillantása

tompá volt, járása vontatott, beszéde színtelen és kedvtelen. Elmeséltem neki egy történetet, amit még a kolostorban lakásom idején hallottam Pétértől, hogy némiképp felvidítsam.

Élt egyszer egy zen szerzetes, aki különleges buzgal mával tűnt ki. Korábban kelt, mint a többiek, hosszabb ideig meditált, megfeszített összpontosításban énekelte végig a szutrákat, mestere volt a templomi dobnak, sohasem hagyta el az egykedvősége, és egyfolytában azon fáradozott, hogy mindent olyan jól csináljon, amennyire csak lehetséges. Így élt évről évre, és végül előljáró lett belőle a kolostorában. Egy szép napon, amikor a kolostorkertben járkált fel-alá, be kellett vallania önmagának, hogy tizenhat éve él itt, és még a legelső koanját, a Mu-koant sem oldotta meg. A többi szerzetes, akik általában csak három évre jöttek a kolostorba, nemcsak a Mu-koant oldották meg, hanem még sok másikat is. Ő volt az egyetlen, aki a valóban fontos dolgokban nem jutott előbbre. Egyéb teljesítményét pedig nem sokra becsülte.

Sokszor gondolt ő már korábban is erre, de sohasem engedte, hogy elhatalmasodjék rajta a gondolat. Ha a buddhizmust rendesen, annak módja szerint gyakorolják, két pillért hoz létre, két olyan oszlopot, amelyen a buddhista élet nyugszik. Ezek: a távolságtartás és az együttérzés. Ha távolságot tartasz: szabad vagy, a szabadság érzete pedig egykedvőséghez vezet. Most azonban, tizenhat év után, egyszeriben elege lett. „Eljön az a pillanat – mondta magában –, amikor

be kell ismerni a kudarcot. Kolostori kiképzésem teljesen eredménytelen volt. Elpocsékoltam tizenhat évet. Ezért most elmegyek.”

Beszaladt a mesterhez, kopogtatás és engedélykérés nélkül odalépett hozzá, és így szólt: „mester, elmegyek”. A mester ránézett. Se meglepetés, se csalódás nem látszott rajta. Bólintott, és azt mondta: tegye azt, amit a legjobbnak vél. Így aztán a szerzetes öszszecsomagolta szerény holmiját, és elhagyta a kolostort. A hegyekben rábukkant egy elhagyatott szentélyre, ebbe beköltözött, és nem foglalkozott többé a koannal. Reggel hatkor kelt, művelte a kertjét, rendbe tette a tető egy részét, hogy ne ázzon be, kijavította a padlót, ahol megsüllyedt. Hetente kétszer lement a közeli faluba rizst és pénzt koldulni. A vallását nem hagyta el, mert mindig is hitt abban, hogy Buddha sikerrel járta végig a Nyolcrétű Ösvényt, éppen csak afelől volt meggyőződve, hogy ő, a szerzetes, sohasem juthat el addig, és ezért nem is törődött semmivel. Életének hátralévő részét teljes közönyben akarta eltölteni, nem akarta, hogy a mestere vagy a koanja nyomassza.

Pár hónappal később épp a templomudvart söprögette, amikor seprűjével eltalált egy kavicsot, amely a bambuszkerítésnek ütközve, éles hangot keltett. A váratlan hangra valami megpattant a szerzetesben, és hirtelen rájött, hogyan kell megválaszolni a koanját. Elhajította a seprűt, és lélekszakadva nyargalt a városba. Kifulladásig érkezett a kolostor elé. A mester a kolostor előtt állt, és várta őt.

– Igen – mondta Gerald. – És ezután nem csak ezt az egy koant, hanem minden koan minden megoldását is tudta, és boldogan élt, és zenmester lett belőle, és sok tanítványa volt. Én viszont egy újabb kori történetet tudok egy másik szerzetesről. Ez a szerzetes egy ősi koan modern variációját kapta. Az eredeti így hangzott: „Állíts meg egy feléd vágató vadlovat”, a modern változat pedig így: „Állítsd meg a feléd robogó tokiói intercityt”. És tudod, ez a szerzetes mit csinált? – kérdezte Gerald. – Megmondom neked, mit csinált. Évekig meditált ezen a vonat-dolgon, aztán egyszer csak fogta magát, beállt a sínek közé, és szembeszállt a tokiói intercityvel. És a másodperc töredéke alatt olyan halott volt, hogy halottabb már nem is lehetett, és semmi sem maradt belőle.

Megrökönyödve néztem rá, és felálltam, hogy bemenjek a szobámba.

– Várj csak – mondta Gerald –, van még egy ilyen igaz történetem egy másik szerzetesről. Tokióban is van néhány zen kolostor, ott esett meg ez a dolog, tavaly vagy tavalyelőtt. Élt egy szerzetes, aki nagyon beképzelt volt. Sohasem figyelt oda, ha a mestere mondani akart neki valamit, és a kora reggeli beszélgetési időt mindig arra használta, hogy a saját kedvenc elméleteiről feccsöjen. A mestereknek erre a tanulótípusra van egy külön botjuk. A miénknek is van, biztosan látad már: rövid, vastag bot. Egy reggel a mestere annyira megverte a szerzetest ezzel a bottal, hogy

az már nem tudott felkelni. Nem is kelhetett fel, mert meghalt.

– És ez nem törvényellenes? – kérdeztem.

– Törvény, miféle törvény? – kérdezett vissza Gerald. – Az előljáró természetesen jelentette az esetet, de a mester sohasem került bíróság elé. Még a rendőrség is tisztában van azzal, hogy a mester és a tanítványai között egészen sajátos, törvényeken túli kapcsolat van.

Amikor Gerald beindította a motorkerékpárját és lassan kigördült a kapun, megértettem, hogy nem sikerült felvidítanom.

A felhő vajon az éghez tartozik?

Immár másfél éve éltem Japánban. Leo Marks „buddhista barátom”-ként mutatott be a társaságban, de sohasem lett belőlem igazi buddhista. Amikor kifizettem az előljárónak a havi kétezer jent, megmondtam neki, hogy fel szeretném venni a buddhista vallást.

Az előljáró berakta a pénzt a fiókjába, néhány művészi jelet pingált a pénztárkönyvébe, majd egy papírcetlire felírta: Jan-szan, 2000 jen, és az aznapi dátumot. A fecnit a folyosó egyik falára ragasztotta. Ott már tucatjával fityegtek az ilyen cédulák, mindegyiken a kolostor bevételének egy-egy apró részlete, és amikor a fal megtelt, az előljáró egyszerűen letépte őket, és kezdte előlről az egészet.

– Nos igen – mondta aztán. – Természetesen lehetséges. De a mesternek kell szólni, ő a legmagasabb rangú főpap, ő dönt az ilyen fontos ügyekben. Tolmácsolni fogom neki a kérésedet, és hamarosan hallasz felőlünk.

Körülbelül egy hét múlva Han-szan azt az üzenetet hozta, hogy a mester vár. Amikor beléptem hozzá, éppen ebédelt, én pedig a szőnyegre térdelve megvártam, amíg elkészül. Sohasem evett velünk, hanem napjában háromszor tálcan vitték

neki az ennivalót: egy kanna zöld teát, és három letakart tálat: egy levesest, egy rizsest, és egy zöldségest.

A mester házikója több száz méternyire volt a konyhától, ezért aztán, különösen télen, biztosan gyakran kihűlt az étele, mire eljutott hozzá. Sajnáltam: jobban járt volna, ha együtt ehet velünk. Mi mindig kaphattunk repetát, csak összetett kézzel rá kellett néznünk a szakácsra, amikor kihordta az ételt. Ujjunkkal nem mutogathattunk, de megcsóválhattuk a fejünket, ha nem a megfelelő tálból akart adni, illetve rábámulhattunk arra az ételre, amiből szerettünk volna még kapni. A mesternek ellenben meg kellett elégednie azzal, amit hoztak neki.

Amíg várakoztam, megpróbáltam elképzelni, milyen lehet az élete ennek az embernek. Minden reggel háromkor kel, aztán húsz vagy még több tanítványt fogad, akiknek mindegyike a fejlődés más és más stádiumában van. Mindegyik egy külön kis világ különböző eredettel, neveltetéssel. Mindegyiknek különböző gondjai, gátlásai vannak, esetleg helytelen vagy kiforratlan elképzelései. Ezután talán megengedhet magának egy kurta alvást. Utána reggeli, aztán a kertben, vagy a templomban kell dolgoznia. Ráadásul ő volt az egész zenkomplexum vezetője és főfelügyelője: egy csomó templom tartozott az irányítása alá. A mesternek tisztában kellett lennie mindazzal, ami ezekben az épületekben folyt, és ha szükségesnek

látszott, be is kellett avatkoznia. Az egyik közeli épület például öregek otthonaként működött, két fiatal pap vezetése alatt. Itt a legutóbb botrány tört ki, mert az egyik pap eljátszotta a bevételek nagy részét. A mester elsimította a dolgot, s a fiatal papot zarándokútra küldte. Előzőleg minden bizonnyal hosszasan elbeszélgetett vele, hogy az ügy valamiképp a hasznára váljék. Lehet, hogy új koant adott neki, lehet, hogy azt tűzte ki: mielőtt a három év letelik, a koanját muszáj megoldania.

A mestert néha előadó körutakra hívták a nagyvárosokba. Ezekben a hetekben a kolostori fegyelem mindig meglazult egy kicsit, és amikor visszatért, intenzívebben kellett foglalkoznia a szerzetesekkel, hogy minden visszazökkenjen a régi kerékvágásba. Tudtam róla, hogy kétféleképpen szokott kikapcsolódni. Vagy baseball-mérkőzéseket nézett a tévében (ha valami fontosabb meccs volt, bezárkózott a szobájába, és mindenki számára elérhetetlen maradt), vagy moziba ment, de csakis az olyan filmek érdekelték, amelyekben afrikai őserdőkről meg állatokról volt szó: ezeket nagyon szerette. Egyszer tanúja voltam egy szóváltásnak közte és az előljáró között. A mester pénzt kért az előljárótól mozira. Neki magának sohasem volt pénze, a kolostor pénztárát az előljáró kezelte. Az előljáró nem akart adni: „Nemrég beteg volt. Gyenge a szíve. Minden délután itthon kellene maradnia és pihennie”, mondta. A mester pedig ezt felelte: „Tudom, tudom, de én most

akarok moziba menni, mert ma adják utoljára ezt a filmet. Megnéztem az újságban. Ki tudja, mikor jön újra, vagy egyáltalán jön-e. Elefántvadászatról szól, feltétlenül látni akarom.” Az elöljáró végül engedett, de csak azzal a feltétellel, ha a mester taxival megy, és Han-szant a biztonság kedvéért magával viszi.

A mester tulajdonképpen igazán kellemes ember volt, egyszerű szokásokkal. Tudtam, hogy vannak a zen szektának olyan főpapjai is, akik arany köntösben, segédek cipelte, hatalmas napernyők alatt szeretnek a körmenetek élén vonulni. Ezek a papok megkívánták, hogy a teljes címükön szólítsák őket, és ha valaki együtt teázott velük, hátrálva kellett kimennie a szobából. Egyszer az egyik zenmester (aki egyszemélyben főpap is volt), azzal okozott nagy megrökönyödést, hogy a körmenet élén fürdőköpenyben és műanyag strandpapucsban lépkedett. Később ez a pap el is hagyta palotaszerű szentélyét, és egyszerű polgárként beutazta India szent zarándokhelyeit. Nem vitt magával pénzt, az úton evőcsészével koldult, ahogyan azt a szabályok előírják. Éppen csak egy váltó kimonót, némi fehérneműt, tisztálkodószereket, egy botot és a koldulócsészéjét vitte magával. Két évig maradt távol, és mire visszatért, a papok nagyon megharagudtak rá. Ők azt szerették volna, ha méltóságának megfelelően utazik, elvégre főpap volt, mondjuk egy kardinális vagy egy püspök rangjában. Első osztályon

kellett volna utaznia, és szolgáló szerzeteseket magával vinnie. A buddhista egyház nem gazdag már, 1946-ban vagyonának nagy részét elvették, de még mindig rendelkezik elegendő pénzzel.

A mester befejezte az evést, és rám nézett.

– Hallom, buddhista akarsz lenni.

– Igen – feleltem. – Most már nagyon régóta vagyok tanítvány, de nem vettem fel a vallást, vagy nem léptem be az egyházba, vagy hogyan mondják. Most szeretnék.

– Meg lehet csinálni – mondta a mester. – Erre a célra külön szertartásunk van. Meglehetősen mutatós szertartás. Minden szerzetes és minden pap megjelenik itt, akinek csak köze van a kolostorhoz. Mindenki a legjobb ruháját veszi föl. Én azt a talárt viselem, amelyet újévkor láttál rajtam. Elég kényelmetlen, jó nehéz brokátanyag, de mutatós darab. Szutrákat énekelünk, aztán előrelépsz és letérdelsz. Felteszek neked pár kérdést, amelyekre igennel kell válaszolnod. Ki kell jelentened, hogy menedékedet Buddhánál találtad meg, a tanításban és a buddhisták testvéri közösségében. Ezenkívül azt is ki kell jelentened, hogy nem lépsz be addig a Nirvánába, amíg minden élőlény kénszen nem áll arra, hogy az utolsó Valóság részesévé váljék. Ezután legyezek egyet a lószőr bojjtal, és a szutraéneklés tovább folyik. Gi-szan megperdíti a dobot, Ke-szan meg az előljáró a gongokat szólaltatja meg, aztán ünnepet ül az összes szerzetes és vendég. Meg lehet szervezni. Meg kell

kérdezni az előljárót, mikor lesz rá alkalmas időpont.

Rám nézett. Nem tudtam, mit mondjak. Az egész nagyon is elfogadhatónak hangzott, de úgy éreztem, a mester még vár valamire.

– Igen, jó lesz – mondtam végül. – Köszönöm a fáradozását.

Bólintott. Azt gondoltam, vége a kihallgatásnak, meghajoltam és felálltam. Az ajtóból a mester visszahívott.

– Valamit meg szeretnék még kérdezni. Tulajdonképpen miért szeretnéd ezt a szertartást? Úgy gondolod, hogy jobbá válsz tőle?

Be kellett ismernem, hogy ebben nem hiszek.

– Úgy gondolod, hogy a koanod megoldásához kerülsz közelebb, ha buddhista leszel?

Nem, ebben sem hittem.

– Hm – mondta a mester, és elfordult. Most már tényleg vége volt a beszélgetésnek, elhagyhattam a szobát.

A kertben megkerestem Han-szant, aki épp uborkát rakott egy talicskára.

– Te buddhista vagy? – kérdeztem.

Han-szan parasztyerek volt, de elég gyors fel fogású.

– Én? – kérdezett vissza ártatlanul. – Hiszen zenbuddhizmust tanulok. (Szó szerint azt mondta: zenbuddhista tanulmányokat űzők).

– Na igen – mondtam türelmesen. – Ezt tudom. De te magad buddhista vagy?

– Hiszen tudod – mondta Han-szan –, hogy az „én” nem létezik. Én mindig változom. Minden pillanatban más vagyok. Úgy vagyok itt, ahogyan egy felhő itt van. A felhő is buddhista? Te „Han-szan”-nak nevezel engem, és úgy teszel, mintha tegnap és ma és holnap ugyanaz lennék. De ez a te dolgod. A valóságban nincs Han-szan. Hogyan lehetne ez a nem létező Han-szan buddhista?

– Ne gabalyítsd a dolgokat – kértem. – Mindössze annyit szeretnék tudni, tagja vagy-e a buddhista testvériségnek.

– A felhő tagja az égnek? – kérdezte Han-szan.

Feladtam. Soha többé nem beszéltünk a szer-
tartásról.

Aminek vége, elkezdődik

– Az Isten jó – mondta a káplán. Vasárnap délután volt, a helyszín Leo Marks háza. A nap besütött a könyvtárba. Kitártam az ablakokat, hogy halljam a tengert. A káplán is Leonál aludt, mert Leo háza ingyenszállás volt a világcsavargók számára.

– Amíg hajlandók borotválkozni, és evés közben csukva tartják a szájukat – mondta Leo.

Megismerkedtem már a házában hajóskapitányokkal, akik ócska bárkákat hoztak Japánba selejtezésre, aztán írókkal, utazó kereskedőkkel, most pedig ezzel a káplánnal is.

– Hogyhogy jó az Isten? – kérdeztem.

– Mert a kanári ilyen szépen énekel – válaszolta.

Leo kanárija az ablak mellett valóságos ünnepi dalba kezdett, bonyolult trillákkal és hosszan kitartott, telt hangokkal.

– Nagyon igaz – mondta Leo, aki úgy lépett be, hogy észre se vettük. – Az Isten jó.

Két buddhista és egy káplán, tökéletes egyetértésben.

Pár nap múlva egy szakadék mentén motoroztam. Péter elutazott, én pedig felfüggesztve a programom sétamotorozásra indultam. Kiotó hegyvidéken fekszik. Elindultam toronyiránt, és fél óra múlva már ember nem lakta vidéken jártam. Egy gyalogos ösvényen haladtam tovább.

Erdősávokat láttam, hegyi legelőket, és néha, mélyen alattam, a Biwa-tó csillant meg. A szakadék közelében megkísértett a gondolat, hogy csak egy parányit kellene mozdítanom a kormányon, és máris rengeteg probléma megoldódna. Egy összetört motor, egy szétzúzódott test – és a világ-egyetem megszűnne.

Leállítottam a motort, leültem egy szakadék fölé hajló sziklára, és a mélységbe lógáztam a lábam. Egy aprócska szökkenés, és zsupsz! Kína és a hétszázmillió kínai mindörökre eltűnne.

De mi lesz a lelkeimmel? Buddha mindig megtagadta a választ erre a kérdésre. Van lélek vagy nincs, van-e élet a halál után: értelmetlen kérdések. Menj a Nyolcrétű Ösvényen, és a kérdés magától megoldódik, vagy most, vagy máskor, mindegy. Én azonban itt ültem a semmi fölött egy sziklán. Ha belezuhannék ebbe a nagy semmibe, mi maradna? És ha maradna valami, az hová kerülne: a mennyországba vagy a pokolba? Az öngyilkosok poklába, ezeknek a bánatos árnyaknak a birodalmába, akik panaszkodva imbolyognak szerteszét? Felhúztam a lábam, a motoromhoz siettem, és egy órán belül újra otthon voltam. Útközben alig láttam valamit a szorgalmas parasztokból meg asszonyaikból, akik festői kimonóikban dolgoztak a földeken. Megpróbáltam végiggondolni az előbbi gondolatmenetet. Mit tanultam az alámerülés és feltápáskodás e másfél esztendejében? Azt, hogy olyan jól kellett tenni a dolgomat, akármit is csinál-

lok, amennyire csak tudom? Ezt Rotterdamban is megtanulhattam volna. A hollandok, különösképpen a rotterdamiak, mindig a lehető legjobban akarnak csinálni mindent – ez nemzeti hagyomány. Amit tennem kellett volna, mindössze ez volt: ugyanazt csinálni, mint amit a környezetem –, és ez lett volna a világ legkönnyebb feladata, hiszen a példaképekkel együtt haladni mindig egyszerűbb, mint ellenük dolgozni.

Itt azonban még valami egyébire is megtanítottak: nem csak a legjobb igyekezeted szerint kell munkálkodnod, hanem távolságot is kell tartanod mindattól, amit el szeretnél érni.

Amikor egyszer Ke-szannal, az előjáró segédjével dolgoztam együtt a konyhában, elmesélte a zenpap és a moháskert történetét.

A pap egy zentemplomot vezetett pár kilométernyire Kiotótól. A szépség és a csend valóságos szigete volt ez a hely. A templom a kertjéről volt híres, és a pap feladata volt, hogy rendben tartsa. Ez boldoggá tette, mert legfőbb szenvedélye a kert és a kertészkedés volt. A templom mellett egy kisebb épület is állott, amelyben egy öreg mester lakott. Olyan öreg volt már, hogy nem fogadhatott tanítványokat. A főpap gondját viselte az öregnek, de nem volt köztük igazi mester-tanítvány viszony, mert a pap már évekkal azelőtt felhagyott a koanok tanulmányozásával.

A pap egyszer vendégeket várt, és az egész reggelt azzal töltötte, hogy rendbe hozza a kertet. Minden le-

hullott levelet összegereblyézett és elhordott. Vízrel locsolta meg a mohát, itt-ott még meg is fésülte; pár levelet visszahelyezett oda, ahol szerinte éppen jó helyen volt, és amikor verandáján állva végignézett művén, azt gondolta, minden olyan, amilyennek lennie kell. Az öreg mester ez idő alatt a két épületet elvászoló kerítésnek támaszkodott, és érdeklődve nézte a pap munkálkodását.

– Hát nem szép? – kérdezte a pap a mestert. – Nem gondolod, hogy most minden olyan a kertben, amilyennek lennie kell? Hamarosan megérkeznek a vendégeim, és azt szeretném, hogy olyannak lássák a kertet, amilyennek az alapító szerzetesek szánták.

A mester bólintott. – Igen – mondta. – Szép a kerted. De valami még hiányzik. Ha áttemelnél a kerítésen és egy pillanatra letennél a kertedben hamar rendbe tudnám tenni.

A pap habozott, mert ismerte már a mestert, és tudta, hogy néha különös ötletei támadnak. Persze nem tagadhatta meg a kérést, hiszen a mester akarata törvény, és nem változtat ezen a szabályon az sem, ha a mester már nyugállományban van.

Amikor a pap áttemelte a mestert a kertjébe, az öreg lassan odaballagott egy fához, amely egy sziklák és moha alkotta harmonikus együttes közepéből nőtt ki. Ősz lévén, a levelek már elszáradóban voltak. A mesternek csak egy kicsit kellett megráznia a fát, és a kert máris megtelt szabadon szétszóródó száraz levéllel.

– Ez még hiányzott – mondta a mester. – Most már visszavihetsz.

A nap teljesen összetört, mesélte Ke-szan. Toporzékolt, sírt. Ke-szan szerint ezt nem kellett volna. „Így igaz”, gondoltam, a szakadék szélén tett ki-rándulásra emlékezve. Mert ezen múlnak a dolgok: tedd meg a tőled telhető legjobbat, de cselekedeteid eredményével szemben légy távolságtartó. Juss el a pontig, ahol már semmi sem vonz, és mindazzal szemben, amit valaha megpróbáltál elérni, maradj közönyös. Egykedvűség – ez volt minden, amit megtanultam. Ennek a picinyke teóriának a megértéséhez kellett nekem másfél év. És hogy ennek az elméletnek valaha is hasznát vehetném, abban erősen kételkedtem.

A nap hátralevő részében céltalanul lődörögtem a házban. A kolostorban elmaradt az esti meditáció, és nem volt semmi dolgom. Meditálhattam volna a szobámban, készíthettem volna a japán feladataimat, dolgozhattam volna a kertben, csinálhattam volna a programot, de semmihez se volt kedvem. Este visszajött Péter, és megkérdeztem tőle, vajon az előljáró adna-e nekem három nap szabadságot. A mester beteg, így most a reggeli látogatások úgysis elmaradnak.

– Miért? – kérdezte Péter.

Azt feleltem, hogy három napra be akarok zárkózni a szobámba, és szünet nélkül meditálni.

– Nem sikerül – felelte Péter.

– Tudom, hogy nem sikerülhet – mondtam. – Ennem is kell, és egy pár órát aludni, de meg akarom próbálni. A próbálkozás nem árthat.

Péter semmire se becsülte a tervem, és mindent elkövetett, hogy lebeszéljen róla. Én azonban szilárd maradtam. Meg voltam győződve, hogy valami látványos dolgot kell tennem, valami furcsát, hogy megtörjem a monoton napi ritmust, és kimásszak a depressziómból.

– Várd meg, amíg a mester meggyógyul, és veled beszéld meg – mondta Péter.

Nem akartam várni. Most vagy soha. Végül muszáj volt engednie.

Másnap reggel háromkor akartam kezdeni, és háromszor huszonnégy órát bent maradni a szobámban. Ha pedig ki kell mennem vécére vagy a konyhába, Péter tegyen úgy – mondtam –, mint ha nem is látna.

Nem sikerült. Fél nap elteltével ki kellett jöjjek. Nem bírtam ülni, mintha összehémozdult volna a szoba, a mennyezet a fejemre akart szakadni.

Péter mindent elkövetett, hogy megvigasztaljon, de most már végképp elhatalmasodott rajtam a depresszió. Meg sem hallottam, amit mond. Az egész buddhista kaland egy nagy átverésnek tűnt, el akartam menni. Semmi se tartott már Japánban. Nem tudtam, hová menjek. Annyi pénzem még maradt, hogy áthajózzak Európába, és ott egy fél évet szerényen éljek Amszterdamban vagy Párizsban. Ennyi idő alatt biztosan sikerül munkát szereznem. Esténként meditálhatok a szobámban.

Legnagyobb meglepetésemre Péter valósággal

örjögött. Lehet, hogy a mester bírálatától tartott. Lehet, hogy személyes sértésnek tekintette kudarcomat, az is lehet, hogy a kudarcban bűnösnek érezte saját magát is. Meg se hallgattam. Szó nélkül a kapuhoz mentem, felültem a motorra, és már aznap este Kobében voltam. A kikötőnegyedben béreltem szobát. Másnap jegyet vettem egy öreg francia gőzös harmadosztályú fedélzetére. Negyedosztályú jegyet nem akartak adni: az ügynök azt mondta, nem akarja, hogy fehér ember vére száradjon a lelkén, merthogy a fedélközben ivással, játékkal és verekedéssel mulatják az időt. A hajó Marseille-be ment.

Egy hónapom marad a hajó indulásáig. Pár nap múlva Leo egyik ismerősével találkoztam az utcán. Elmondta, hogy Péter felhívta Leót, és mindketten engem keresnek. Nem szerettem volna, ha fölöslegesen töltik az idejüket, ezért felhívтам Leót egy utcai fülkéből. Elmondtam neki, hogy minden a legnagyobb rendben, és útban vagyok Európa felé. Megkérdezte, hol lakom, és mire a szálloda elé értem, az ő kocsija is ott állt. Amikor Leo meglátott, szótlanul csak a fejét csóválta, és elvitt magához. Este megérkezett Péter is, megpróbált maradásra bírni. Hiába. Azt javasolta: keres nekem állást, és akkor pár évig még itt maradhatok. Statiszta lehetnék egy filmstúdióban, vagy szerezne valami kereskedelmi levelezői, esetleg személyzetis állást valamelyik nagy kereskedelmi cégnél. Én azonban kitarítottam. Erre dühbe gu-

rult és elment, éppen csak valami búcsúzásfélét mormolva. Leo azonban semmiféle érzelmet nem mutatott. Vissza akartam menni a szállodába. Nem akartam egy egész hónapig León élőködni.

– Éppenséggel meg is fizetheted – mondta Leo, és kiszámította, mennyit fizetnék a szállodában. Persze a pénzt odaadta a személyzetnek. Amikor elbúcsúztam, senki se fogadott el egy fillér borralót sem.

Három nappal a hajó indulása előtt Kiotóba utaztam, hogy elbúcsúzzam a mestertől. Az előjáró teával kínált. Nem láttam csalódottnak, amikor a mesterhez kísért. A mester a lakószobájában fogadott. Cigarettaival kínált, és az előjárót a zendóba küldte, hogy hozzon egy botot. Egy fakardot, amivel a szerzetesek egymást csapkodták. Néhány írásjelet pingált a botra, aztán fújta a tintát, hogy hamarabb száradjon, legyezett vele a levegőben, majd odaadta.

– Ezek a jelek olyasmit jelentenek, ami fontos számodra. Egy régi kínai közmondást írtam fel, amely része a zen tradíciónak. Így szól: „a jól kovácsolt kard arany fénye sohasem fakul meg”. Nem tudod, vagy azt hiszed, hogy nem tudod, de téged ebben a kolostorban kovácsoltak. A kardok kovácsolása azonban nem csupán a kolostorokban folyik. Az egész bolygó egyetlen nagy kovácsműhely. Ha elmegy, azzal még semmi se marad abba. A képzésed tovább folyik. A világ olyan iskola,

amelyben felébresztik az alvókat. Te már egy kicsit felébredtél, éppen annyira, hogy most már sohasem tudsz elaludni.

Az előljáró barátságosan nézett rám, a mester mosolygott. Az a kedélybeteg, nehéz hangulat, ami Kobéban úgy nyomasztott, lehullott rólam. Meghajoltam és elhagytam a kolostort.

Amikor a hajó elvált a mólótól, Leo Marks és Ke-szan egymás mellett álltak a parton. Egy magas európai, meg egy apró termetű ázsiai. Leo intgetett, Ke-szan meghajolt. Aztán eltűntek Leo limuzinjában.

A bárba mentem, és rendeltem egy hideg sört.